

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

ANDREJ KRANJC

MENTOR: IZREDNI PROFESOR DOKTOR DRAGO ZAJC

**VARSTVO OSEBNIH PODATKOV V OBDOBJU TRANZICIJE
IN VSTOPANJU SLOVENIJE V EVROPSKO UNIJO**

DIPLOMSKO DELO

Ljubljana, 2004

KAZALO

1	UVOD	5
2	ZGODOVINSKI RAZVOJ ČLOVEKOVIH PRAVIC - PRAVICE DO ZASEBNOSTI	7
2.1	Splošno o razvoju človekovih pravic	7
2.2	Pravica do zasebnosti po John Locku	9
2.2.1	Naravno stanje.....	9
3	MEDNARODNA UREDITEV PRAVICE DO ZASEBNOSTI	12
3.1	Splošno o ureditvi pravice do zasebnosti	12
3.2	Določila glede zasebnosti v pravni ureditvi Evropske unije	13
3.2.1	Določila v Konvenciji o varstvu posameznikov glede na avtomatsko obdelavo osebnih podatkov	13
3.2.2	Določila v Evropski konvenciji o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin.....	15
3.2.3	Določila v Direktivi o zaščiti posameznikov pri obdelavi osebnih podatkov in o prostem gibanju takih podatkov (EU 95/46 EC-1995).....	16
3.2.4	Določila v Listini o temeljnih pravicah Evropske unije.....	16
4	VARSTVO PODATKOV V USTAVAH SOCIALISTIČNE FEDERATIVNE REPUBLIKE JUGOSLAVIJE	19
4.1	Pravno varstvo osebnostnih pravic in pravice do zasebnosti po letu 1963 v jugoslovanski ustavi	19
4.2	Pravica do zasebnosti	20
5	DOLOČENOST ZASEBNOSTI V USTAVI REPUBLIKE SLOVENIJE	22
6	POBUDE ZA SPREJEM ZAKONA O VARSTVU OSEBNIH PODATKOV IN POLITIČNE OKOLIŠČINE, V KATERIH JE ZAKON NASTAJAL	25
7	PRAVNI RAZVOJ PO SPREJETJU ZAKONA O VARSTVU OSEBNIH PODATKOV	26
7.1	Postopek sprejemanja "novega" Zakona o varstvu osebnih podatkov v Državnem zboru	27
7.1.1	Predlog Zakona o varstvu osebnih podatkov - prva obravnava	27
7.1.2	Predlog Zakona o varstvu osebnih podatkov - druga obravnava	28
7.1.3	Predlog Zakona o varstvu osebnih podatkov - tretja obravnava	30
7.1.3.1	Odločanje na seji Državnega zbora Republike Slovenije.....	31
7.2	Postopki po sprejemu zakona o varstvu osebnih podatkov	33

7.2.1	Predlog zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o varstvu osebnih podatkov - hitri postopek.....	33
7.2.1.1	Obravnava predloga zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o varstvu osebnih podatkov na seji Državnega zbora	35
8	VELJAVNA ZAKONSKA UREDITEV	36
8.1	Temeljni pojmi	36
8.2	Varstvo in zavarovanje osebnih podatkov	39
8.2.1	Temeljna načela Zakona o varstvu osebnih podatkov	39
8.2.2	Varstvo osebnih podatkov	41
8.2.3	Zavarovanje osebnih podatkov	42
8.3	Katalogi podatkov in katalog zbirk osebnih podatkov	43
8.4	Pravice posameznika in varstvo posameznikovih pravic	44
8.4.1	Pravice posameznika.....	44
8.4.2	Varstvo pravic posameznika	47
8.4.2.1	Ustavno varstvo pravic posameznika	47
8.4.2.2	Zakonsko varstvo pravic posameznika	48
8.4.2.3	Neodvisna institucija za varstvo osebnih podatkov.....	51
8.4.2.4	Kazensko varstvo pravic posameznika.....	52
8.4.2.5	Osebnih podatki, ki niso zakonsko varovani po zakonu o varstvu osebnih podatkov	53
8.5	Iznos osebnih podatkov iz države.....	53
9	POROČILA VARUHA ČLOVEKOVIH PRAVIC O VARSTVU OSEBNIH PODATKOV	55
9.1	Prvo redno letno poročilo Varuha človekovih pravic v letu 1995.....	55
9.2	Drugo redno letno poročilo varuha človekovih pravic za leto 1996.....	56
9.3	Tretje redno poročilo varuha človekovih pravic za leto 1997	57
9.4	Četrto redno letno poročilo varuha človekovih pravic za leto 1998.....	57
9.5	Peto redno letno poročilo varuha človekovih pravic za leto 1999.....	58
9.6	Šesto redno letno poročilo varuha človekovih pravic za leto 2000.....	59
9.7	Sedmo redno poročila varuha človekovih pravic za leto 2001	59
9.8	Osmo redno poročilo varuha človekovih pravic za leto 2002.....	61
9.9	Deveto redno poročilo varuha človekovih pravic za leto 2003.....	64
10	TAJNI PODATKI	68

10.1 Splošno o opredelitvi tajnosti	68
10.2 Temeljni pojmi	68
10.3 Določanje tajnih podatkov	70
10.4 Dovoljenje do dostopa do tajnih podatkov	71
10.5 Nadzor nad izvajanjem Zakona o tajnih podatkov	72
11 INFORMACIJE JAVNEGA ZNAČAJA.....	73
11.1 Določenost informacij javnega značaja v Ustavi Republike Slovenije	73
11.2 Določenost informacij javnega značaja v mednarodnih dokumentih in pravni ureditvi Evropske Unije	74
11.3 Veljavna zakonska ureditev	75
11.4 Opredelitev informacije javnega značaja.....	76
11.5 Posredovanje informacij javnega značaja.....	78
11.6 Pooblaščenec za dostop do informacij javnega značaja	80
12 ZAKLJUČEK.....	81
13 LITERATURA.....	87
13.1 Članki v revijah oziroma zbornikih.....	87
13.2 Samostojne publikacije.....	88
13.3 Pravni viri	89
13.4 Ostali viri	92
13.5 Ustni viri	94
PRILOGA:	95

1 UVOD

Osebni podatki postajajo v sodobni informacijski družbi vse bolj dragocena in občutljiva človekova dobrina, zato ne morejo oziroma ne smejo biti predmet povsem svobodnega zbiranja, posredovanja in uporabe. Ti podatki kažejo na številne intimne in druge lastnosti, stanja ter razmerja posameznikov, zaradi česar lahko pomeni njihova javna uporaba ali zloraba kršitev človekovega dostojanstva, osebnosti (informacijske) zasebnosti ter nasploh človekove telesne in duševne integritete. Osebni podatki že po svoji naravi niso informacije, ki bi imele javni značaj. Seveda pa, kljub zavzemanju za informacijsko zasebnost ni mogoče, da bi bili vsi podatki, ki se nanašajo na posameznikovo osebnost, izvzeti iz širše ali javne uporabe. Prav zato pravo vzpostavlja razliko med (osebnimi) podatki, ki jim takšno varstvo pripada ter med tistimi podatki o posameznikih, ki takšnega varstva ne uživajo. Podatek je torej s pravnega vidika »oseben« zgoj v smislu zavarovane človekove (informacijske) zasebnosti.

Varstvo osebnih podatkov je ena temeljnih človekovih pravic, ki je v demokratičnih sistemih ustrezno urejena v predpisih. To izhaja tudi iz Splošne deklaracije o človekovih pravicah ter iz mednarodnih dokumentov, sprejetih na podlagi navedene deklaracije in sicer Mednarodnega pakta o državljanskih in političnih pravicah.

Informacijska moč, ki izvira iz razpolaganja s podatki in informacijami, prinaša tudi zahtevo po odgovornosti uporabnikov podatkov. V moderni družbi večina odločitev, ki prizadevajo posameznika, temelji na podatkih, shranjenih v avtomatsko vodenih zbirkah podatkov.

Razumljivo je, da mora biti prav z načelom odgovornosti zagotovljeno, da v avtomatsko vodenih zbirkah shranjeni podatki in njihova uporaba ne bosta posegala v pravno zavarovano sfero zasebnosti posameznika, na katerega se podatki nanašajo. Problem ne izvira samo iz uporabe sodobnih informacijskih tehnologij, temveč izvira iz zbiranja, obdelovanja, shranjevanja in uporabe podatkov, ki se nanašajo na posameznika. Uporaba sodobnih informacijskih tehnologij problem samo stopnjuje, ker računalniško podprte zbirke podatkov omogočajo združevanje individualnih osebnih podatkov na enem mestu, njihovo integrirano obdelavo osebnih

podatkov in multidimenzionalno povezovanje datotek, ki se nahajajo pri različnih državnih organih in drugih subjektih, ki v zvezi s svojo dejavnostjo zbirajo in uporabljajo osebne podatke.

Namen diplomske naloge je predstaviti zgodovinski razvoj človekove pravice do zasebnosti ter v nadaljevanju ureditev človekove pravice do zasebnosti v modernih državah. Nadalje je namen diplomske naloge predstaviti razvoj temeljne človekove pravice do varstva osebnih podatkov v Republiki Sloveniji in s tem posledično tudi ureditev varstva osebnih podatkov v pravnih predpisih s ciljem ugotovitve, dejanskega pomena te človekove pravice v družbi z vidika države. Prav tako je namen diplomske naloge predstaviti varstvo osebnih podatkov z vidika državnih organov. V diplomski nalogi bom postavil naslednji hipotezi:

- A.) hipotezo, da se je v Republiki Sloveniji stanje glede varstva osebnih podatkov po letu 1991 izboljšalo in so se zagotovili normativni pogoji. S tem mislim predvsem, da se je na tem področju sprejela ustreznejša zakonodaja in
- B.) hipotezo, da se varovanje osebnih podatkov v Republiki Sloveniji tudi dejansko uresničuje v praksi ter da Republika Slovenija v obdobju vstopanja v Evropsko Unijo usklajuje zakonodajo s standardi Evropske unije tudi na področju varstva osebnih podatkov.

V zadnjem delu bom v diplomski nalogi opisal tudi pomen določil Zakona o tajnih podatkih in določil Zakona o dostopu do informacij javnega značaja. Tako tajni podatki kot informacije javnega značaja se na eni strani približujeta določilom varstva osebnih podatkov ter na drugi strani izjemno oddaljujeta od možnosti vplivanja posameznikov na varstvo podatkov v smislu pravic, ki jim ima posameznik po določilih Zakona o varstvu osebnih podatkov. Ti pa so podvrženi tako ustavnemu kot zakonskemu varstvu, ki natančno opredeljujejo zbiranje, obdelavo in posredovanje podatkov.

Za potrditev opisanih hipotez bom v diplomski nalogi uporabil naslednje metodologije: pregled teorije človekovih pravic in njihovega zgodovinskega razvoja, metodo primerjalne analize pisnih virov in metodo intervjuja z najvišjim predstavnikom za varstvo osebnih podatkov v Republiki Sloveniji torej glavnim republiškim inšpektorjem.

2 ZGODOVINSKI RAZVOJ ČLOVEKOVIH PRAVIC - PRAVICE DO ZASEBNOSTI

2.1 Splošno o razvoju človekovih pravic

Vprašanja, ki so povezana s spoštovanjem, uveljavljanjem in varstvom človekovih svoboščin in pravic so v sodobnem svetu postala pogoj za obstanek in normalno delovanje vsake države, ki se prišteva med civilizirane. Temeljne oziroma klasične človekove svoboščine in pravice so namreč pridobitev tisočletnega spopadanja med nosilci družbene moči in sloji, ki so takšni oblasti podrejeni. Poleg večnostnega argumenta v prid človekovim pravicam ni drugega bolj prepričljivega kriterija za presojo aktualne podobe in razvejanosti pravic, kot je zgodovinsko prehojena pot pri njihovem utemeljevanju, oblikovanju ter uveljavljanju. Samo spremljanje zgodovinskega razvoja človekovih pravic je obenem možnost za preverjanje stanja zgodovinske zavesti o pravicah v posamezni družbeni skupnosti, še posebej njene kontinuitete ter tudi resničnega ali zgolj navideznega vnašanja prelomnic v to kontinuiteto. Prav zgodovinski razvoj kliče v zavest dejstvo, da vprašanje človekovih pravic ni le eno izmed vprašanj posamezne družbe ter njene politične ureditve, temveč njeno osrednje vprašanje, od čigar razrešitve je odvisna celotna politična zgradba družbe. Torej brez jasne zgodovinske zavesti o razvoju človekovih pravic ni možno teoretično razpravljanje o pravicah, saj se ne bi bilo mogoče izogniti oviram, ki jih nenehno postavlja močna ideologizacija ter poskusi nezgodovinske absolutizacije stanja pravic v posamezni družbi (Jambrek in drugi, 1988: 17).

Vsa človekova zgodovina je zgodovina njegovega boja za svobodo, saj je svoboda bistvena človekova lastnost, ki jo je prav zaradi tega mogoče antropološko utemeljiti. Zaradi tega je človekova misel, odkar se le-ta zaveda svojega obstoja, pretkana z idejami o svobodi in z njo nerazdružljivo povezanim načelom enakosti, pri čemer so konkretne zgodovinske razmere določale stopnjo abstraktnosti in utopičnosti teh idej. Vsem pa je bilo skupno iskanje odgovora na vprašanje, kakšen je odnos med posameznikovo svobodo in politično skupnostjo (Jambrek in drugi, 1988: 18-19).

V Grčiji so grški misleci trdili, da lahko človek svobodno živi samo v skupnosti, in sicer v politično organizirani skupnosti (polisu), ki je edina sposobna razvijati posameznikovo moralno popolnost in zadostiti njegovemu iskanju sreče. Ker za

uresničevanje svobode ni drugih možnosti, ni prihajalo do nasprotja med interesi posameznika in skupnostjo in zato ni bilo prostora za utemeljevanje takih človekovih pravic, ki bi ga bile zavarovale pred oblastjo in določale meje njegove svobode. Pravice so torej bile le funkcionalne in ne osebnostne. Kot del tako pojmovane demokracije se je v Atenah razvila zamisel o enakosti posameznikov pred zakonom in o pomenu prava kot zaščiti posameznikov pred dejanji drugih. Vendar pa se je načelo enakosti nanašalo le na svobodne Grke. V nadaljevanju razvoja so zamisel o pomenu prava za enakost državljanov precej bolje razvili Rimljani. Vrh kodifikacije rimskega prava je bil dosežen v Justinijanovem Monumentalnem zakoniku iz leta 529, ki je služil kot temelj zahodnega evropskega prava. Bistvo zakonika je zaščita pravic vsakega posameznika, vendar pa ima vsakdo dolžnost izpolnjevati naloge, ki so mu zaradi njegovega položaja naložene (Jambrek in drugi, 1988: 20).

Prave začetke moderne zasnove človekovih pravic moremo iskati šele v 17. in 18. stoletju. Kontinuiteto pa kvečjemu v rastoči zavesti, da je temeljni problem človekovih pravic v vzpostavitvi ustreznih omejitev tistim, ki izvršujejo oblast v posamezni prisilno organizirani družbi. Moderna doba je postopoma preoblikovala človekov odnos do politično organizirane skupnosti. Človek se rodi svoboden, država kot prisilna organizacija pa njegovo svobodo na najrazličnejše načine omejuje. Bistvo boja za človekove pravice je tako v prizadevanjih po utesnitvi oblasti in določitvi mej, ki jih le-ta ne sme prestopiti. Meščanski koncept človekovih pravic se razlikuje od vseh prejšnjih predvsem v oblikovanju jasnega spoznanja, da ni mogoče govoriti o človekovih pravicah vse dotlej, dokler le-te niso priznane na pravno oblikovan način, se pravi dokler oblast javno ne prizna svojih omejitev ter sredstev, ki so na voljo posamezniku, ko se sooča z oblastjo. Zahteve glede razmerja med posamezniki in oblastjo, torej državo so bile izražene v spisih predstavnikov naravno-pravne teorije, ki so iskali logično utemeljitev oblasti. Najbolj pomemben predstavnik naravno-pravne teorije pa je bil John Locke (Jambrek in drugi, 1988: 20, 22).

2.2 Prava do zasebnosti po John Locku

John Locke je bil teoretik liberalizma, oče meščanskega liberalizma. Njegova misel je močno vplivala na celotni razvoj politične misli v Evropi in Ameriki. Politični sistem, ki si ga je zamislil, se ujema z njegovo filozofijo, ki je empirično navdihnjena. Velja za enega od utemeljiteljev moderne meščanske industrijske civilizacije in za začetnika novega obdobja v zgodovini novega veka (Jerman, 1984: 7). Touchard sodi o njem takole: "Tako kot njegova misel tudi njegove politične zamisli slonijo na moči dejanj. To ga seveda pripelje do odobravanja izvršenih dejstev, kadar se mu zdijo skladna z razumom. Za John Locka je človek razumno bitje in svoboda mu je neločljiva od blaginje. Namen politike je isti kot pri filozofiji; iskanje blaginje, ki je v miru, soglasju in varnosti. Ni blaginje brez političnih jamstev in ni politike, ki ne bi težila k razširjanju neke razumne blaginje (Alatri, 1980: 59).

2.2.1 Naravno stanje

John Locke pomembno drugo razpravo v knjigi Dve razpravi o vladi (prvič objavljeni leta 1690) začne s stavkom, da so posamezniki prvobitno v naravnem stanju, "stanju popolne svobode, da določajo svoja dejanja in da razpolagajo s svojimi posestmi in osebami tako, kakor mislijo, da je primerno v mejah naravnega zakona, ne da bi spraševali za dovoljenje ali bili odvisni od volje kateregakoli drugega človeka" (Locke, 1978:11). To naravno stanje - osnovna oblika človeške skupnosti - je stanje svobode, vendar ne "stanje samopašnosti" (Locke v Pavčnik in drugi, 1991: 69). Posameznike omejuje dolžnost do Boga, vodi pa jih zgolj naravni zakon. Naravni zakon podrobno določa osnovna načela moralnosti: posamezniki si ne smejo vzeti življenja, morajo si prizadevati za ohranitev drug drugega in ne smejo poseči v svobodo drug drugega (Locke, 1978: 12).

Ljudje so v naravnem stanju svobodni in enaki, ker jim razum omogoča racionalnost, ravnanje po naravnem zakonu. Uživajo naravne pravice. Prava do opravljanja zadev nekoga in uveljavljanja naravnega zakona proti kršiteljem je predpostavljena, kot je predpostavljena obveznost spoštovanja pravic drugih. Posamezniki imajo

pravico, da razpolagajo z lastnim delom in da so umetniki lastnine. Pravica do lastnine je pravica do "življenja, svobode in posesti" (Locke, 1978: 11).

Človekove pravice John Locke povezuje z naravnim stanjem, v katerem so vsi ljudje svobodni in enaki. Naravno stanje je stanje popolne svobode ljudi, da svobodno urejajo svoja dejanja in razpolagajo s svojim premoženjem in s svojo osebnostjo, kot se jim zdi primerno v mejah naravnega zakona, ne da bi morali pri tem vprašati za dovoljenje koga drugega ali biti odvisni od njegove volje. Stanje enakosti je stanje, v katerem sta oblast in jurisdikcija vzajemni, to je, nihče nima več oblasti kot drugi. V naravnem stanju vodi človeka naravni zakon, ki določa, da zaradi enakosti in neodvisnosti nihče ne sme škodovati tujemu življenju, zdravju, svobodi ali premoženju. Temeljne naravne pravice so torej pravica do življenja, do svobode in pravica do lastnine (Pavčnik in drugi, 1991: 86). Kljub temu pa za John Locka naravno stanje ni idealno, saj je uresničevanje naravnih pravic izpostavljeno napadom. Človek se je zato pripravljen odreči naravnim pravicam in na osnovi družbene pogodbe vstopiti v državo, ki bolje ščiti njegove temeljne pravice. Vsak posameznik torej prenese na državo svojo naravno pravico do kaznovanja tistih, ki ga ogrožajo. V primeru če državni organi sami ogrožajo svobodo in imovino, namesto, da bi ju varovali, preneha državno stanje, ljudstvo pa je upravičeno ustvariti novo državno organizacijo oziroma postaviti novo vlado za boljšo zaščito svojih pravic (Locke, 1978: 123). V tem primeru ima tako ljudstvo neodtujljivo pravico do upora proti nepravični oblasti. Namen družbene pogodbe ali ustave je torej zaščititi temeljne pravice človeka, ki ne izvirajo iz kakršnega koli zakona, ampak iz naravnega zakona, ki je večni in nesprejemljiv. Tako je John Locke predvidel tudi način varovanja pravic, ki temelji na ločitvi zakonodajne in izvršilne oblasti (Locke v Pavčnik in drugi, 1991: 69-71, 87).

John Locke izhaja iz dosti manj mračne ocenitve naravnega stanja kakor njegovi predhodniki. To je čutiti tudi v načinu, kako si zamišlja družbo, ki izvira iz ustanovnega dogovora ter poznejšega sporazuma med skupnostjo in suverenom. Posameznik ne odtuji več vseh svojih naravnih pravic, marveč le tiste, ki so potrebne za skupno obrambo in skupno uživanje blagostanja. Nespremenjena ostane zamisel, da posameznikove pravice in vrednote ne izvirajo iz države, marveč iz prejšnjega stanja, in jih mora država le priznati in ščititi. Politična oblast je pooblastilo lastnikov

upravljavcem, ki so v službi skupnosti in katerih poslanstvo je v tem, da zagotovijo - s pomočjo zakonov, sodnikov in policije - blaginjo in napredek ljudi, katerim ukazujejo. Glede na naravno stanje, v katerem veljajo večni, človeku že prirejani zakoni, politična družba pomeni zgolj kodifikacijo teh zakonov s pomočjo državnega ustroja (Jambrek in drugi, 1988: 22, 24).

Njegova izrazita odlika pa je prav v tem, da na človekove pravice ne gleda kot na nek moralni problem, ampak kot na pozitivno-pravno vprašanje - torej pravice obstajajo tukaj in zdaj, oblast jih mora priznati s posebnimi akti in razglasiti na svečan način ter jim zagotavljati učinkovito varstvo. Iz navedenega sledi, da je John Locke človekove pravice opredelil na pozitivne in negativne pravice. Torej v prvem primeru pravice, na podlagi katerih državljan pričakuje in zahteva, da država izpolni neko svojo dolžnost s tem, da mu nudi določene usluge in dobrine in v drugem primeru na pravice v razmerju do države, ki človeka varujejo pred posegi državnih organov, saj prav avtoriteta države najbolj ogroža človeka in so človekove pravice sredstvo za zaščito temeljnih svoboščin. Negativne pravice tako omejujejo države in zagotavljajo svobodo delovanja posameznika (Jambrek in drugi, 1988: 40).

John Locke je tako človekove pravice povezoval z naravnim stanjem. Temeljne pravice, ki izvirajo iz naravnega stanja so torej pravica do življenja, pravica do svobode in pravica do lastnine. Temeljna pravica do svobode je širša pravica, ki vsebuje več vrst posameznih pravic kot so: pravica, da ljudje svobodno uravnavajo svoja dejanja, pravico, da ljudje svobodno razpolagajo s svojim premoženjem, pravico, da ljudje svobodno razpolagajo s svojo osebnostjo nedvomno pa tudi pravico do varstva svoje zasebnosti.

Te pravice se v sodobni zgodovini uresničujejo v ustavah držav, prešla pa so tudi v mednarodno ureditev.

3 MEDNARODNA UREDITEV PRAVICE DO ZASEBNOSTI

3.1 Splošno o ureditvi pravice do zasebnosti

V razvoju zaščite posameznika se je izoblikovala pravica do zasebnosti, pravica do osebnega življenja, ki vsakomur omogoča svoboden razvoj osebnosti in varuje pred nedopustnimi posegi v njegovo zasebno sfero. Prvotno se je ta pravica pojavila kot osebna pravica iz katere pa izhaja pravica do zasebnosti (Polajnar-Pavčnik, 1997:161; Schneider, 1993: 176). Zasebnost oziroma pravica do zasebnosti ima namreč različno vsebino v različnih političnih ureditvah, na njeno opredelitev pa vpliva tudi časovni horizont. Ena prvih definicij se je izoblikovala v Združenih državah Amerike. Po njej je to pravica posameznika, da se ga pusti pri miru. Vendar pa takšna definicija za potrebe sodobnih družbenih sistemov, katerih najpomembnejšo značilnost in podlago za delovanje predstavljajo podatki in informacije, ni v celoti ustrezna. Zato se v novejšem času pravica do zasebnosti opredeljuje kot pravica posameznika, da zahteva, da se podatki, ki se nanašajo nanj, ne sporočajo komurkoli (Niblett, 1971: 17).

Pravico do zasebnosti zasledimo tudi v mednarodnih dokumentih in sicer v Splošni deklaraciji o človekovih pravicah, katero je sprejela Generalna skupščina Organizacije združenih narodov 10. decembra 1948 v Parizu (Pavčnik in drugi, 1991: 91). Splošna deklaracija o človekovih pravicah v 12. členu določa, da se »nikogar ne sme nadlegovati s samovoljnim vmešavanjem v njegovo zasebno življenje, v njegovo družino, v njegovo stanovanje ali njegovo dopisovanje ter tudi ne z napadi na njegovo čast in ugled. Vsakdo ima pravico do zakonskega varstva pred takšnim vmešavanjem ali takšnimi napadi« (Splošna deklaracija o človekovih pravicah, 1948: čl. 12). V svojem 8. členu deklaracija določa, » da ima vsakdo pravico do učinkovitega pravnega varstva pri pristojnih državnih sodnih oblasteh proti dejanjem, ki kršijo temeljne pravice, priznane mu po ustavi ali zakonu« (Splošna deklaracija o človekovih pravicah, 1948: čl. 8). Vendar pa sama deklaracija na splošno glede vseh pravic, ki jih zagotavlja, pomeni predvsem moralno zavezo držav, saj ne predvideva učinkovitih sredstev za odpravljanje kršitev pravic (Perenič, 1995: 35). Kljub temu pa je deklaracija izjemnega pomena, saj je postala merilo uresničevanja človekovih

pravic v posameznih delih sveta, pa tudi izhodiščni temelj za sprejemanje univerzalnih in regionalnih aktov o človekovih pravicah (Jambrek in drugi, 1988: 433).

Da bi določbe Splošne deklaracije o človekovih pravicah postale pravno zavezujoče, so jih kasneje prelili v dva mednarodna pravna dokumenta in sicer v Mednarodni pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah ter v Mednarodni pakt o državljskih in političnih pravicah. Oba dokumenta je sprejela Generalna skupščina Organizacije združenih narodov leta 1966, veljati pa sta začela leta 1976 (Perenič, 1995: 35). Tako podobno pravico glede zasebnosti zagotavlja Mednarodni pakt o državljskih in političnih pravicah (sprejet 16.12.1966) v svojem 17. členu, ki določa da se »nikomur ne sme nihče samovoljno ali nezakonito vmešavati v zasebno življenje, v družino, v stanovanje ali dopisovanje ali nezakonito napadati njegovo čast in ugled. V drugem odstavku pa določa, da ima vsakdo pravico do zakonitega varstva proti takšnemu vmešavanju, žalitvam ali škodovanju« (Mednarodni pakt o državljskih in političnih pravicah, 1966: čl. 17). Za uresničevanje določenega pakta skrbi Odbor za človekove pravice, sestavljen iz 18 članov (Mednarodni pakt o državljskih in političnih pravicah, 1966: čl. 28).

3.2 Določila glede zasebnosti v pravni ureditvi Evropske unije

Glede na dejstvo, da se Republika Slovenija približuje vstopu v Evropsko unijo je potrebno predstaviti tudi ureditev pravice do zasebnosti v pravni ureditvi Evropske unije.

3.2.1 Določila v Konvenciji o varstvu posameznikov glede na avtomatsko obdelavo osebnih podatkov

Novi Zakon o varstvu osebnih podatkov je usklajen z določbami Konvencije o varstvu posameznikov glede na avtomatsko obdelavo osebnih podatkov Sveta Evrope št. 108, sprejeta 28.01.1981. Republika Slovenija jo je ratificirala dne 25.01.1994, velja pa od 01.09.1994. Objavljena je bila v Uradnem listu RS-MP, št. 3-18/1994, z dne 28.02.1994 in v št. 11/1994.

V preambuli opisane konvencije se države članice Sveta Evrope podpisnice te konvencije:

- "ob upoštevanju, da je cilj Sveta Evrope doseči večjo enotnost njegovih članic, ki temelji zlasti na spoštovanju zakonitosti kot tudi človekovih pravic in temeljnih svoboščin;
- ob upoštevanju, da je treba širiti obseg varstva pravic in temeljnih svoboščin in še posebej pravico do spoštovanja zasebnosti ob naraščanju pretoku osebnih podatkov čez državne meje, s sredstvi za avtomatsko obdelavo;
- zavedajoč se hkrati svojih obveznosti pri odpravi ovir, ki jih povzročajo meje, za prost pretok podatkov;
- ob spoznanju, da je treba spoštovati temeljna načela zasebnosti in zagotoviti svoboden pretok informacij med narodi,

strinjajo o v nadaljevanju sprejetih določbah konvencije" (Konvencije o varstvu posameznikov glede na avtomatsko obdelavo osebnih podatkov št. 108, 1981: preambula).

Kot izhaja iz 1. člena konvencije je namen konvencije zagotovitev na ozemlju vsake pogodbenice vsakemu posamezniku ne glede na državljanstvo in prebivališče spoštovanje njegovih pravic in temeljnih svoboščin in v tem okviru še posebej spoštovanje pravice do zasebnosti glede na avtomatsko obdelavo osebnih podatkov, ki se nanašajo nanj (Konvencija o varstvu, ..., št. 108, 1981: čl. 1). Pogodbenice bodo zagotovile spoštovanje določil te konvencije glede avtomatskih zbirk podatkov, ki vsebujejo osebne podatke, in avtomatske obdelave osebnih podatkov tako v javnem kot tudi v zasebnem sektorju. Skladno s konvencijo se vsaka pogodbenica zavezuje, da bo v skladu z nacionalno zakonodajo prevzela tiste ukrepe, ki so potrebni za uresničevanje temeljnih načel zaščite podatkov in so določeni v drugem poglavju konvencije z naslovom "Temeljna načela varstva podatkov". Ukrepi morajo biti sprejeti najkasneje ob začetku veljavnosti te konvencije glede na posamezno pogodbenico. Ukrepi pa se nanašajo na naslednja področja: kakovost podatkov; posebne vrste podatkov; zavarovanje podatkov; dodatni ukrepi varstva posameznikov; izjeme in omejitve; sankcije in pravna sredstva in razširjanje zaščite.

Glede na temeljna načela, ki jih vsebuje konvencija pa so glede načel kakovost podatkov, posebnih vrst podatkov ter dodatni ukrepi varstva posameznikov omejitve zaradi naslednjih razlogov:

- zaščite državne varnosti, javne varnosti, denarnih interesov države ali zatiranje kriminala;
- zaščite dajalcev (posameznikov) podatkov ali pravic svoboščin drugih (Konvencija o..., št. 108, 1981: čl. 9).

Nadalje konvencija dopušča možnost pogodbenicam, da zagotovijo posameznikom, na katere se nanašajo podatki, širšo zaščito od te, ki je dogovorjena s konvencijo. Skladno z določili konvencije je ustanovljen tudi posvetovalni odbor, v katerega vsaka pogodbenica imenuje po enega predstavnika in namestnika, vsaka država nečlanica ima pravico, da ima v odboru opazovalca. Posvetovalni odbor ima naslednje naloge: lahko daje predloge za pospešitev ali izboljšanje uporabe konvencije, lahko daje predloge za dopolnitev konvencije, lahko da na zahtevo pogodbenice mnenje o vsakem vprašanju, ki se nanaša na uporabo te konvencije, itd. (Konvencija o..., št.108, 1981: čl. 18-20).

3.2.2 Določila v Evropski konvenciji o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin

Države članice Sveta Evrope so dne 11.05.1994 v Strasbourgu podpisale Konvencijo o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin in je pričela veljati 01.11.1998. V Republiki Sloveniji je bila opisana konvencija objavljena v Uradnem listu Republike Slovenije 13.06.1994 MP, št. 7-41. Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin v svojem 8. členu opredeljuje pravico do zasebnosti kot pravico do spoštovanja zasebnega in družinskega življenja, doma in dopisovanja (Gomien, 1995: 66; Polajnar-Pavčnik, 1997: 162). Nadalje je določeno, da se javna oblast ne sme vmešavati v izvrševanje te pravice, razen če je to določeno z zakonom in nujno v demokratični družbi zaradi državne varnosti, javne varnosti ali ekonomske blaginje države, zato, da se prepreči nered ali zločin, da se zavaruje zdravje ali morala ali da se zavarujejo pravice in svoboščine drugih ljudi (Evropska konvencija

o..., 1994: čl. 8). Za zagotovitev spoštovanja obveznosti, ki so jih sprejele visoke pogodbenice s to konvencijo in njenimi protokoli pa se ustanovi Evropsko sodišče za človekove pravice, sestavljeno iz toliko sodnikov, kolikor je visokih pogodbenic (Evropska konvencija o..., 1994: čl. 19).

3.2.3 Določila v Direktivi o zaščiti posameznikov pri obdelavi osebnih podatkov in o prostem gibanju takih podatkov (EU 95/46 EC-1995)

Direktivo je sprejel Evropski parlament in Svet o zaščiti posameznikov 24. oktobra 1995. Z direktivo je Evropska unija uredila tako varstvo osebnih podatkov kot tudi prost pretok osebnih podatkov znotraj Evropske unije, kar je bilo potrebno storiti na ravni Evropske unije zaradi omogočanja prostega pretoka blaga in storitev ter zaradi zagotovitve vsaj približno enake ravni varstva osebnih podatkov v vseh državah članicah Evropske unije. Direktiva v svojem 28. členu določa, da vsaka država članica zagotovi, da bo en ali več organov na njenem področju odgovoren za nadzorovanje uporabe določil, ki so jih države članice sprejele v skladu z direktivo. Organi morajo biti popolnoma neodvisni pri opravljanju funkcij, ki so jim bile dodeljene. Vsaka država mora tudi zagotoviti, da se bodo pri pripravah upravnih ukrepov ali predpisov glede zaščite pravic in svoboščin pri obdelovanju osebnih podatkov posameznikov pristojni organi posvetovali z nadzornimi organi. Na podlagi opisane direktive je bila ustanovljena tudi Delovna skupina komisije Evropske komisije za varstvo osebnih podatkov (Direktiva Evropskega parlamenta in Sveta o zaščiti posameznikov pri obdelavi osebnih podatkov in, 1995). Direktiva tako določa neodvisno institucijo za varovanje osebnih podatkov, saj je neodvisnost neposredno povezana z nalogami in odgovornostjo takšne institucije (Varuh človekovih pravic, letno poročilo 2003, 2003: 20).

3.2.4 Določila v Listini o temeljnih pravicah Evropske unije

Nadalje pravico do zasebnosti ureja Listina o temeljnih pravicah Evropske unije, katero so soglasno razglasili Evropski parlament, Svet Evropske unije in Evropska komisija v Nici, dne 07.12.2000. Iz preambule med drugim izhaja, da Unija

posameznika postavlja v središče svojih dejavnosti z vzpostavitvijo državljanstva Unije in oblikovanjem območja svobode, varnosti in pravice. Soglasno so sprejeli, da je potrebno glede na spremembe v družbi, socialni napredek ter znanstveni in tehnični razvoj okrepiti varstvo temeljnih pravic s tako listino, ki te pravice še bolj poudari. Listina potrjuje pravice, kakršne izhajajo zlasti iz ustavnih tradicij in mednarodnih obveznosti, skupnih državam članicam, Pogodbe o Evropski uniji, Pogodb o Skupnosti, Evropske konvencije o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin, Socialnih listin, ki sta jih sprejela Skupnost in Svet Evrope, ter sodne prakse Sodišča Evropskih skupnosti in Evropskega sodišča za človekove pravice.

Listina o temeljnih pravicah Evropske unije v drugem poglavju obravnava tematiko svoboščin, natančneje v 8. členu z naslovom "Varstvo osebnih podatkov". Določeno je, da ima vsakdo pravico do varstva osebnih podatkov, ki se nanašajo nanj. Osebni podatki se morajo obdelovati pošteno, za natančno določene namene in na podlagi privolitve prizadete osebe ali na drugi legitimni podlagi, določeni z zakonom. Vsakdo ima pravico dostopa do podatkov, zbranih o njem, in pravico zahtevati, da se ti podatki popravijo. Spoštovanje zapisanih pravil nadzira neodvisen organ. Listina v svojem 43. členu določa varuha človekovih pravic¹. Vsak državljan Unije in vsaka fizična ali pravna oseba s prebivališčem ali staturnim sedežem v eni od držav članic ima pravico, da se glede nepravilnosti pri delovanju institucij in organov Skupnosti obrne na varuha Unije. Izjema so tukaj le zadeve glede Sodišča in sodišča prve stopnje v njuni pravosodni funkciji. Kakršnokoli omejevanje uresničevanja pravic in svoboščin, ki jih priznava ta listina mora biti predpisano z zakonom in spoštovati bistveno vsebino teh pravic in svoboščin. Ob spoštovanju načela sorazmernosti se lahko omejitve sprejmejo samo, če so potrebne in če resnično izpolnjujejo cilje

¹ V okviru Evropske unije je prav tako kot v Republiki Sloveniji ustanovljen Evropski varuh človekovih pravic. Ustanovljen je bil leta 1992 z Maastrichtsko pogodbo. Evropski varuh človekovih pravic ima naslednje pristojnosti: preiskuje in poroča o slabem vodenju v institucijah in telesih Evropske skupnosti (Evropska komisija, Svet Evropske unije in Evropski parlament). V njegovo pristojnost ne sodita le sodišče in sodišče prve stopnje pri opravljanju njune sodne funkcije. Preiskave vodi na osnovi pritožb, lahko pa preiskavo sproži tudi na lastno pobudo. Pritožbo se mu lahko pošlje po pošti, telefaksu ali elektronski pošti. To pravico ima vsak državljan Unije ali vsaka fizična ali pravna oseba z bivališčem ali sedežem podjetja v eni od držav članic Evropske unije. Za vodenje preiskav ima široka pooblastila. Institucije in telesa skupnosti mu morajo posredovati želene informacije in mu omogočiti dostop do ustrezne dokumentacije. Države članice pa mu morajo posredovati informacije, ki bi lahko pomagale pri razjasnitvi primerov slabega vodenja s strani institucij in teles skupnosti. Rezultati preiskav so lahko predlogi prijateljske rešitve s katero se primer v zvezi s slabim vodenjem popravi in zadovolji tožnika. V primeru neuspešne poravnave, lahko varuh izda priporočila za rešitev primera. V primeru da institucija njegovih priporočil ne sprejme, lahko varuh predloži Evropskemu parlamentu posebno

splošnega interesa, ki jih priznava Unija, ali zadovoljujejo potrebo po zaščiti pravic in svoboščin drugih (Listina o temeljnih pravicah Evropske unije, 2000: čl. 8, 43, 52).

poročilo o zadevi. Varuh prejema različne pritožbe kot npr: pritožbe glede upravnih zamud, pomanjkanje transparentnosti ali zavrnitev dostopa do informacij itd. (Evropski varuh, <http://www.euro.ombudsman.eu...>).

4 VARSTVO PODATKOV V USTAVAH SOCIALISTIČNE FEDERATIVNE REPUBLIKE JUGOSLAVIJE

4.1 Pravno varstvo osebnostnih pravic in pravice do zasebnosti po letu 1963 v jugoslovanski ustavi

Osebnostne pravice ter pravica do zasebnosti so bile opredeljene v ustavi Socialistične federativne republike Jugoslavije in v ustavah posameznih republik ter avtonomnih pokrajin. Poleg osebnostnih svoboščin, ki so bile povzete po splošni deklaraciji o človekovih pravicah in po mednarodnem paktu o državljanskih in političnih pravicah so bile v ustavi tudi vrste novih pravic. Mednje spadajo zlasti t. i. ekonomsko socialne in kulturne pravice ter pravica do zasebnosti (glej Kušej in drugi, 1984: 130-131). Pravica do zasebnosti je bila prvič vključena v ustavo Socialistične federativne republike Jugoslavije leta 1963 z naslednjim besedilom: "Zajamčena je nedotakljivost človekovega življenja in drugih pravic do zasebnosti" (Ustava SFRJ, 1963: čl. 47)². V ustavi leta 1974 je bila ta pravica določena še natančneje in sicer, "Zajamčena je celovitost človekove osebnosti, osebnega in družinskega življenja in drugih pravic do zasebnosti" (Ustava SFRJ, 1974: čl. 176).

Iz napisanega je jasno razvidno, da so osebnostne pravice kot vse pravice, ki so bile našteje v ustavnih določbah v poglavju o svoboščinah, pravicah in obveznostih človeka in občana uživale sodno varstvo že po ustavnih prepisih (Spaić, 1974: 8).

² Prva odločba nekdanjega Ustavnega sodišča Jugoslavije s področja osebnih podatkov (na podlagi zahteve za oceno ustavnosti takratnega Ustavnega sodišča Socialistične republike Slovenije iz leta 1969) je bila sprejeta leta 1971. Zvezni zavod za statistiko Socialistične federativne republike Jugoslavije je namreč zbiral domnevno statistične podatke (šolska izobrazba in poklic zavezanca, organ oziroma organizacija pri kateri je zaposlen, višina njihovih dohodkov iz posameznih virov, število gospodinjskih članov in njihovi dohodki ter počitniške hišice in motorna vozila, ki jih imajo zavezanci in člani njihovega gospodinjstva) neposredno od posameznikov v zvezi z njihovimi dohodki brez kakršnekoli pravne podlage, podatke pa so bili zavezanci dolžni dati. Podatki naj bi se sicer uporabili le za statistične namene. Ustavno sodišče Jugoslavije je odločilo, da "Generalni direktor Zveznega zavoda za statistiko ni bil upravičen, s svojo odločbo o zbiranju podatkov o zavezancih za prispevek iz skupnega dohodka občanov za leto 1968, odrediti zbiranja podatkov o zavezancih za prispevek iz skupnega dohodka občanov za leto 1968. Tako iz stališča Ustavnega sodišča Jugoslavije jasno sledi, da so bili omenjeni podatki zbrani na podlagi aktov, ki niso bili zakoniti (Odločba Ustavnega sodišča Jugoslavije, št. U 167/69, z dne 17.03. 1971).

4.2 Pravica do zasebnosti

Ta kategorija pravic se je v Ustavi Socialistične federativne republike Jugoslavije prvič pojavila leta 1963. Potrebe po ustavni zaščiti teh pravic se je povečala zlasti zaradi vse večje uporabe elektronskih tehničnih pripomočkov, ki neopazno posegajo v človekovo zasebnost in zbiranjem informacij o tem.

Poleg klasičnih pravic s področja zasebnosti, ki so nekoč spadale med osebnostne pravice npr. nedotakljivost stanovanja, tajnost pisem in drugih občil, je bila z našo ustavo iz leta 1974 zajamčena še nedotakljivost osebnega in družinskega življenja. Med te pravice spada tudi nedotakljivost celovitosti človekove osebnosti, zlasti z vidika zaščite njegove podobe, zapisov osebnega značaja in tudi rokopisov. Med neopravičenimi posegi v človekovo zasebnost je veljalo tudi ne varovanje osebnih podatkov (Ustava SFRJ, 1974).

V zveznem zakonu o temeljih družbenega sistema informiranja in o informacijskem sistemu federacije ni bilo nobene določbe, ki bi opredelila potrebo po posebni zakonski zaščiti ali varstvu podatkov. Ta problematika tudi ni bila vključena med naloge sveta družbenega sistema informiranja Socialistične federativne republike Jugoslavije (čl. 41). Le v 11. členu, ki določa temelje za delovanje družbenega sistema informiranja, sta bila v 9. točki kot eden izmed temeljev omenjeni "določanje in izvajanje varstva podatkov in informacij". Ker ni nikjer pojasnjeno, kako omenjeni zakon pojmuje izraz "varstvo podatkov", tudi ni jasno, ali gre pri tem za tehnične, organizacijske ali pravne ukrepe ali za varstvo človekovih pravic in zasebnosti. To, da v zakonu ni nobene ustrezne določbe, verjetno ni bilo naključje ali posledica pozabljivosti, temveč odraz odnosa do potrebe po varstvu človekovih pravic in osebnega ter družinskega življenja. Težnje slovenske skupščine, da se to področje uredi z zveznim zakonom, so bile po več kot štiriletnem postopku v zveznih upravnih in skupščinskih organih še vedno neuresničene (Skupščina SRS-RKI, 12.9.84:1).

Republiški komite za informiranje je 13.3.1984 poslal zveznemu sekretariatu za informiranje pobudo, da naj bi bila vprašanja o zaščiti podatkov v družbenem sistemu informiranja urejena z zveznim zakonom (Skupščina SRS-IS, 2.7.1984: 1). O pobudi sta razpravljala komisija za informiranje Skupščine Socialistične federativne republike

Jugoslavije in svet družbenega sistema informiranja Socialistične federativne republike Jugoslavije. Oba organa sta soglašala z enotno zakonsko ureditvijo zaščite podatkov in informacij. Čeprav je od tedaj minilo že pet let, zvezna skupščina zaščite in varstva podatkov še vedno ni normativno uredila.

Republiški komite za informiranje je na svoji 18. seji dne 14.4.1989 sprejel besedilo predloga omenjenega zakona, ki ga je poslal v skupščinski postopek. Osnutek predloga za izdajo zakona, so sestavili sodelavci Inštituta za javno upravo pri Pravni fakulteti v Ljubljani (Križaj, 1989: 121).

5 DOLOČENOST ZASEBNOSTI V USTAVI REPUBLIKE SLOVENIJE

Nova zasnova slovenske ustave odmerja posebej pomembno mesto temeljnim pravicam in temeljnim svoboščinam. V slovenski/jugoslovanski/ ustavi iz leta 1974 so bile temeljne pravice utopljene v nadrobno izdelano vizijo samoupravno organizirane družbe in države. Temeljne pravice so bile zamišljene kot sestavina vseobsegajočega samoupravnega sistema, ki je temeljil na nedotakljivi pravici delovnega človeka in občana do samoupravljanja. Z razliko od predhodne ustave, pa je izhodišče temeljnih pravic v slovenski ustavi novoveško pojmovanje človeka kot nosilca odločanja o javnih zadevah. Država je dolžna zagotoviti njihovo pravno ustavo.

Pred sprejetjem nove ustave si z varstvom zasebnosti v našem sistemu kot je že bilo omenjeno, niti teorija niti praksa nista dali kaj dosti opraviti. Razlogov je bilo več, pri čemer pa je potrebno upoštevati, da stara ustava zasebnosti ni posebej varovala, zaradi samoupravnih odnosov, ki so bili temelj vseh razmerij, pa je bilo nesprejemljivo tudi poudarjanje vprašanja zasebnosti (Cvetko, 1998: 43).

Ko se je Slovenija izvijala iz socialističnih okvirov Jugoslavije je imela veliko podporo v Svetu za varstvo človekovih pravic in temeljnih svoboščin. Svet za varstvo človekovih pravic in temeljnih svoboščin je bil dejaven pri ustvarjanju ustave, ki je bila sprejeta decembra 1991 (Mavčič, 1993: 17). Svet je pripravil obsežen osnutek določil o človekovih pravicah, vsebinskih norm, proceduralnih in ustavnih vidikov.

Nova ustava Republike Slovenije s katalogom klasičnih temeljnih pravic v kombinaciji z na novo opredeljenimi pristojnostmi ustavnega sodišča daje podlago za intenziviranje njegove vloge na tem področju. Zlasti je pomembno, da je nova ustava poleg dosedanjega varstva ustavnih pravic v pomenu abstraktne in konkretne ocene splošnih aktov izrecno odprla možnost tudi za ustavno-sodno varstvo pravic z ustavno /pri/tožbo pred ustavnim sodiščem (160. do 162. člen ustave).

Ustava Republike Slovenije v poglavju o človekovih pravicah in temeljnih svoboščinah v 35. členu zagotavlja nedotakljivost človekove telesne in duševne celovitosti, zasebnosti ter osebnostnih pravic. Človekovo zasebnost pa Ustava

Republike Slovenije zagotavlja tudi s posebnimi določbami o nedotakljivosti stanovanja, tajnosti pisem in drugih občil in varstvu osebnih podatkov (Polajnar-Pavčnik Ada, 1997: 162; Grad, Kaučič, 1997: 114).

S sprejetjem nove slovenske ustave po osamosvojitvi Republike Slovenije, Ustava Republike Slovenije povzdiguje pravico do informacijske zasebnosti na ustavno raven, in sicer je določena v členih ustave, kjer so določene temeljne človekove pravice. Pravica do informacijske zasebnosti je določena v 38. členu z naslovom »Varstvo osebnih podatkov«, ki določa: zagotovljeno je varstvo osebnih podatkov. Prepovedana je uporaba osebnih podatkov v nasprotju z namenom njihovega zbiranja. Zbiranje, obdelovanje, namen uporabe, nadzor in varstvo tajnosti osebnih podatkov določa zakon. Ustava še določa, da se ima vsakdo pravico seznaniti z zbranimi osebnimi podatki, ki se nanašajo nanj, in pravico do sodnega varstva ob njihovi zlorabi (člen 38).

Določba 38. člena Ustave Republike Slovenije na splošni ravni pomeni, da je ustavodajalec izbral t.i. "obdelovalni model" v zvezi z varstvom osebnih podatkov in ne t.i. "modela zlorabe", saj določa predvsem pravila za urejanje dopustne obdelave osebnih podatkov na zakonski ravni in ne načelne svobode obdelave in pretoka osebnih podatkov, ki je lahko le izjemoma izrecno omejena z zakonom (Čebulj, 2002: 409). Iz besedila člena ustave, ki določa varstvo osebnih podatkov kot človekovo pravico izhajajo štiri načela: načelo zakonitosti, načelo predhodne določitve namena zbiranja in uporabe osebnih podatkov, načelo seznanjenosti z zbiranjem osebnih podatkov in načelo sodnega varstva (Čebulj, 1998: 2).

S sprejetjem nove slovenske Ustave, Republika Slovenija ni na novo uredila varstvo osebnih podatkov, saj je Republika Slovenija formalno varstvo osebnih podatkov uredila že pred sprejetjem nove ustave in sicer z amandmaji XLIV k predhodni slovenski Ustavi, ki jih je skupaj z drugimi amandmaji sprejela slovenska skupščina 27. septembra 1989.

Kot smo videli Ustava Republike Slovenije natančneje ne določa načina uresničevanja pravice varstva osebnih podatkov in je le ta prepuščena zakonu. V tem

primeru gre za zapoved zakonodajalcu, da mora sprejeti zakon, s katerim mora natančneje urediti uresničevanje pravice (Pavčnik, 1997: 87).

Ob tej določitvi se nam poraja vprašanje, kakšna je sporočilna moč slovenske ustave. Iz določb 1. odstavka 15. člena izhaja, da naj bi bila sporočilna moč tolikšna, da je temeljne pravice vsaj praviloma mogoče uresničevati neposredno na podlagi same ustave. Od tega pravila pa je dovoljeno odstopiti tedaj, kadar je pri posameznih pravicah že v ustavi določeno, da zakon predpisuje način njihovega uresničevanja kar je določeno v 2. odstavku 15. člena ustave. Takšna možnost, ki jo dopušča ustava, pa je uporabljena tudi v ustavni določbi varstva osebnih podatkov (Mavčič, 1993: 41).

6 POBUDE ZA SPREJEM ZAKONA O VARSTVU OSEBNIH PODATKOV IN POLITIČNE OKOLIŠČINE, V KATERIH JE ZAKON NASTAJAL

Slovenija je zaradi hitre informatizacije, predvsem javne uprave sledila nastajanju informacijskega prava v demokratičnem svetu in Evropi in je 1990, takrat še kot republika nekdanje Jugoslavije, sprejela Zakon o varstvu osebnih podatkov (Uradni list RS št. 8/90)³. Sprejetje tega zakona je bila posledica amandmaja LXVII k slovenski ustavi, ki ga je med drugimi amandmaji sprejela slovenska skupščina 27. septembra 1989. Omenjeni amandma, ki je določal človekove pravice in svoboščine, je opredelil varstvo osebnih podatkov kot ustavno zajamčeno človekovo pravico. S tem zakonodajnim dejanjem je Slovenija postala šesta država na svetu, ki varstvo informacijske zasebnosti jamči kot ustavno pravico (King, 1977: 71). Tudi nova ustava Republike Slovenije vsebuje to ustavno pravico. Ob bok ustavne pravice o varstvu osebnih podatkov je vedno potrebno postaviti še ustavno pravico, s katero je zagotovljena nedotakljivost človekove telesne in duševne celovitosti, njegove zasebnosti in osebnostnih pravic (Flaherty, 1989: 55). Slovenski Zakon o varstvu osebnih podatkov, sprejet v marcu 1990, temelji predvsem na načelih, ki so vsebovana v Konvenciji Sveta Evrope o varstvu posameznikov glede na avtomatsko obdelavo osebnih podatkov, upoštevana pa so tudi načela iz Smernic OECD (Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj) o zaščiti zasebnosti in prenos osebnih podatkov iz leta 1980 (Brvar, 1996: 51-52).

³ Kot zanimivost naj navedemo, da je Ustavno sodišče Republike Slovenije leta 1992 sprejelo prvo odločbo s področja varstva osebnih podatkov, v kateri se je "srečalo" tudi z vprašanjem biometrije oziroma biometričnih osebnih podatkov. Odločilo je, da je določba 6. člena takratnega Pravilnika o osebni izkaznici (Uradni list SRS, št. 16/81 in 2/89 ter Uradni list RS, št. 33/91-I), ki je določala, da je občan, ki zahteva izdajo ali zamenjavo osebne izkaznice, dolžan v prostor za prstni odtis na obrazcu za vložitev zahteve odtisniti kazalec desne roke, protiustavna in nezakonita. Ta določba ni imela pravne podlage v takratnem Zakonu o osebni izkaznici iz leta 1974, Ustavno sodišče Republike Slovenije pa je ocenilo, da se prstni odtis po takratnem Zakonu o varstvu osebnih podatkov iz leta 1990 nedvomno šteje za osebni podatek ter odločilo, da se izpodbijana določba pravilnika razveljavi, ker je zaradi neobstoja pravne podlage v zakonu v nasprotju z Zakonom o varstvu osebnih podatkov ter Ustavo Republike Slovenije (Odločba Ustavnega sodišča Republike Slovenije, št. U-I-115/92, Uradni list RS, št. 3/93).

7 PRAVNI RAZVOJ PO SPREJETJU ZAKONA O VARSTVU OSEBNIH PODATKOV

Kmalu po sprejetju zakona so nastale različne razprave glede sprejetja opisanega zakona. Mnenje nekaterih avtorjev je bilo, da so temeljna načela zakona zelo dobro urejena. Morda so nekatere določbe zakona bile celo prestroge, saj je v praksi prihajalo do tega, da so se v nekaterih primerih upravljavci zbirk osebnih podatkov raje odločili obiti zakonska določa, kot da bi zaradi posameznega primera pričeli zakonodajni postopek za ustrezno rešitev varstva osebnih podatkov. Veliko več pa je bilo očitkov na izvajanje zakona, najpomembnejši pa so bili naslednji:

- prepočasno in nedosledno izvajanje zakona, v nekaterih primerih pa se sploh ni izvajal,
- neskladnost določb, ki urejajo varstvo osebnih podatkov v posameznih zakonih z določbami zakona o varstvu osebnih podatkov,
- brezbržnost države do vzpostavitve kataloga zbirk osebnih podatkov,
- odsotnost inšpekcijskega nadzorstva in
- odsotnost parlamentarnega nadzora nad izvajanjem zakona (Čebulj, 1992: 50).

Avtorji so ugotavljali, da zgoraj navedene kritične točke pri uveljavljanju Zakona o varstvu osebnih podatkov dovolj povedo, kako resno misli država zavarovati posameznika pred vdori v njegovo informacijsko zasebnost. Po sprejetju zakona je država ugotovila, da veljavni Zakon o varstvu osebnih podatkov ni dovolj dober, zaradi česar je kasneje v letu 1994 prišlo do novega Predloga Zakona o varstvu osebnih podatkov (Brvar, 1996: 96). Že leta 1991 pa je bil sprejet Zakon o dopolnitvi Zakona o varstvu osebnih podatkov, ki je samo določal, podaljšanje roka za uskladitev vodenja uradnih evidenc z določbami Zakona o varstvu osebnih podatkov (Uradni list RS, št. 19/1991).

7.1 Postopek sprejemanja "novega" Zakona o varstvu osebnih podatkov v Državnem zboru

7.1.1 Predlog Zakona o varstvu osebnih podatkov - prva obravnava

Predlog Zakona o varstvu osebnih podatkov za prvo obravnavo je podala Vlada Republike Slovenije na 93. seji, 7. julija 1994. Predlog je podala na podlagi 174. člena poslovnika Državnega zbora Republike Slovenije. Na podlagi 65. člena poslovnika Vlade Republike Slovenije in na podlagi 176. in 268. člena poslovnika Državnega zbora Republike Slovenije, je določila, da bosta kot njena predstavnik na sejah državnega zbora in delovnih telesih sodelovala: Rado Bohinc (minister za znanost in tehnologijo) in Ciril Baškovič (državni sekretar v Ministrstvu za znanost in tehnologijo).

V opisanem predlogu je Vlada v uvodu natančno podala oceno stanja, razloge za izdajo zakona ter cilje in načela zakona. V oceni stanja je prvotno določena ustavna podlaga za izdajo zakona, ki je določena v 38. členu Ustave. Na kratko so povzete ugotovitve tedaj veljavnega zakona, ki je bil dopolnjen z Zakonom o spremembah in dopolnitvah Zakona o varstvu osebnih podatkov. Spremembe zakona so določale samo podaljšanje roka za uskladitev zakonodaje resornih organov z določbami Zakona o varstvu osebnih podatkov.

Vlada je nadalje predlog obrazložila, da je iz analize stanja normativne urejenosti varstva osebnih podatkov razvidno, da so na skoraj vseh področjih zlasti pa na tistih, ki so z vidika varstva osebnih podatkov oziroma posameznikove informacijske zasebnosti najbolj občutljiva, celovite rešitve za zbiranje, shranjevanje in uporabo osebnih podatkov skladno z 38. členom Ustave in zakonom o varstvu osebnih podatkov že sprejete, na nekaterih pa se še vedno pripravljajo. Iz analize ugotovitev republiškega inšpektorja za varstvo osebnih podatkov je bil narejen sklep, da se težave pojavljajo na naslednjih področjih: zbiranje nepotrebnih osebnih podatkov; posredovanje osebnih podatkov; trženje z zbirkami; katalog podatkov; posredno zbiranje osebnih podatkov; uporaba osebnih podatkov; zavarovanje osebnih podatkov; spremembe in dopolnitve zbirk podatkov; časovna omejitev uporabe

osebnih podatkov in katalog zbirk osebnih podatkov. V ciljih in načelih zakona je predlagatelj navedel, da je temeljni cilj zakona dodatno uskladiti zakonsko ureditev varstva osebnih podatkov z ustavo in ratificirano konvencijo o varstvu posameznika glede na avtomatsko obdelavo podatkov in mnenjem strokovnjakov Sveta Evrope o varstvu podatkov v Sloveniji. Cilj varstva osebnih podatkov ni varstvo podatkov samih, temveč varstvo posameznika, na katerega se ti podatki nanašajo in s tem njegove informacijske zasebnosti. Predlagatelj nadalje v ciljih zakona navaja, da je glede na dosedanje izkušnje in prakso izvajanja veljavne zakonske ureditve varstva osebnih podatkov, cilj predlaganega zakona tudi odpraviti pomanjkljivosti tako z vidika učinkovitega varstva posameznika, zlasti tudi sodnega varstva njegovih pravic v zvezi z informacijsko zasebnostjo. V obrazložitvi predlaganega zakona je predlagatelj Vlada Republike Slovenije podala obrazložitev k naslednjim členom: 1., 2., 3., 4., 5., 7., 10., 11., 18., 19., 20., in členu 27. Državni zbor je predlog Zakona o varstvu osebnih podatkov obravnaval na 25. seji Državnega zbora, dne 08.11.1994. Na obravnavi v Državnem zboru je bil predlagani zakon sprejet, Državni zbor pa je obenem sprejel več sklepov in stališč v zvezi s pripravo predloga zakona za drugo obravnavo:

- potrebno je natančneje opredeliti zavarovanje osebnih podatkov z notranjo zaščito evidenc z lastnimi identifikacijskimi številkami,
- opredeliti je potrebno katerih podatkov se pod nobenim pogojem ne sme posredovati drugim uporabnikom oziroma upravljavcem zbirk osebnih podatkov,
- potrebno je okrepiti inšpekcijsko službo,
- natančneje opredeliti oziroma rešiti problem povezovanja podatkov in
- določiti uporabo pasivnih terminalov za vodenje vsake zbirke osebnih podatkov (Poročevalec Državnega zbora RS, 1994: 65-79).

7.1.2 Predlog Zakona o varstvu osebnih podatkov - druga obravnavo

Predlog Zakona o varstvu osebnih podatkov za drugo obravnavo je podala Vlada Republike Slovenije na 174. seji, dne 21. decembra 1995. Predlog je podala na podlagi stališč in sklepov 25. seje Državnega zbora Republike Slovenije, z dne 08.11.1994 in 187. člena poslovnika Državnega zbora Republike Slovenije. Hkrati je

predlagatelj v obravnavo in sprejem poslal tudi amandmaje Vlade Republike Slovenije k predlogu zakona o varstvu osebnih podatkov. Na podlagi 65. člena poslovnika Vlade Republike Slovenije in na podlagi 176. in 268. člena poslovnika Državnega zbora Republike Slovenije, je določila, da bodo kot njeni predstavniki na sejah Državnega zbora in delovnih telesih sodelovali: Meta Zupančič (ministrica za pravosodje), Jože Tratnik (državni sekretar v Ministrstvu za pravosodje) in Jože Šantavec (svetovalec Vlade Republike Slovenije v Ministrstvu za pravosodje).

Predlagatelj Vlada Republike Slovenije je skladno s sklepi in stališči Državnega zbora na 25. seji, dne 08.11.1994 pripravila nov predlog zakona o varstvu osebnih podatkov v katerem pa so bile naslednje bistvene spremembe oziroma dopolnitve:

- dodan je bil nov 4. člen, ki je zajemal oziroma reševal problema zavarovanja osebnih podatkov (določeni podatki se lahko posredujejo preko telekomunikacijskih omrežij samo, če so le ta zaščiteni s kriptografskimi metodami, itd.)
- v 8. členu je predlagatelj natančneje opredelil glede povezovalnih znakov pri pridobivanju osebnih podatkov (ni dovoljena uporaba istega povezovalnega znaka),
- v 26. členu so povečali pristojnosti inšpektorju za varstvo osebnih podatkov,
- dopolnjene in spremenjene so bile kazenske določbe .

Prav tako je predlagatelj v celoti upošteval pripombe Sekretariata za zakonodajo in pravne zadeve.

Nadalje je predlagatelj Vlada Republike Slovenije k opisanem predlogu zakona v drugo obravnavo poslala tudi amandmaje in sicer:

a.) 1 amandma k 3 členu:

Predlagatelj je na koncu petega odstavka dodal nov odstavek, ki se je glasil " Za statistične namene se lahko zbirajo osebni podatki tudi na temelju uredbe vlade, izdane na podlagi zakona". Podana je bila obrazložitev, da uporaba podatkov za statistične namene ne more prizadeti informacijske zasebnosti posameznika, ker

statistična institucija nima upravnih funkcij in ne odloča o pravicah, obveznostih in pravnih koristih posameznikov - fizičnih oseb.

b.) 2 amandma:

Predlagatelj je za 11. členom predlagal nov 11.a člen, ki se nanaša na posredovanje uporabnikom osebnih podatkov o umrli osebi s strani upravljavca zbirke osebnih podatkov v določenih pogojih... V obrazložitvi opisanega amandmaja je navedeno, da gre v tem primeru za problematiko priznavanja določenih posledic osebnostne pravice v času, ko ni več izvirnega nosilca te pravice in da je zaradi narave te pravice potrebno omejiti posredovanje osebnih podatkov umrlega samo na primere, ko ni očitnih zadržkov za posredovanje podatkov niti na strani umrlega, niti na strani njegovih bližnjih sorodnikov.

c.) 3 amandma:

Predlagatelj je z amandmajem k 34. členu predloga zakona predlagal, da se čas, ko morajo državni organi in organi lokalnih skupnosti oziroma občin, organizacije in posamezniki,... uskladiti obdelavo osebnih podatkov z določbami tega zakona podaljša iz najkasneje v enem na najkasneje v dveh letih. V obrazložitvi je kot razlog navedeno, da na posameznih področjih zakonodaja še vedno ni usklajena z veljavnim zakonom o varstvu osebnih podatkov, zaradi česar je rok smiselno podaljšati (Poročevalec Državnega zbora RS, 1996: 45-51).

7.1.3 Predlog Zakona o varstvu osebnih podatkov - tretja obravnava

Predlog Zakona o varstvu osebnih podatkov za tretjo obravnavo je podala Vlada Republike Slovenije na 161. korespondenčni seji, 14. maja 1999. Predlog je podala na podlagi slepa 13. seje Državnega zbora Republike Slovenije, z dne 21.04.1999 in 195. člena poslovnika Državnega zbora Republike Slovenije. Hkrati je Vlada v tretjo obravnavo poslala pojasnilo v zvezi s primernostjo ureditve 22. člena predloga zakona o varstvu osebnih podatkov. Na podlagi 65. člena poslovnika Vlade Republike Slovenije in na podlagi 176. in 268. člena poslovnika Državnega zbora Republike Slovenije, je določila, da bosta kot njena predstavnika na sejah Državnega

zboru in delovnih telesih sodelovala: Tomaž Marušič (minister za pravosodje) in Nives Marinšek (državna sekretarka v Ministrstvu za pravosodje).

Predlagatelj Vlada Republike Slovenije je pri pripravi besedila predloga zakona o varstvu osebnih podatkov za tretjo obravnavo na podlagi amandmajev, ki jih je sprejel Državni zbor k besedilu zakona za drugo obravnavo, spremenil vsebino spodaj navedenih členov in sicer:

- 1. člen (spremenjeno besedilo), 2. člen (v tretji točki je bilo dodano besedilo), 3. člen (spremenjeno je bilo besedilo drugega, tretjega in četrtega odstavka), 4. člen (spremenjeno besedilo), 8. člen (popolnoma spremenjeno besedilo drugega odstavka ter dodan nov tretji odstavek), 11. člen (dodano besedilo v tretjem odstavku), 11.a člen (dodan nov odstavek), 12. člen (dodano besedilo), 14. člen (dodana nova 13 točka), 17. člen (dodana nova 4 točka), 18. člen (zamenjane samo besede), 19. člen (zamenjave besede), 22. člen (besedilo člena je popolnoma spremenjeno). Narejene so bile tudi manjše spremembe k členom 27, 29, 30, 34 in 35.

Prav tako je predlagatelj podal pojasnilo k 22. členu predloga Zakona o varstvu osebnih podatkov, ki se nanaša na omejitve pravic posameznika v zvezi z varstvom osebnih podatkov in sicer kdaj je te pravice mogoče omejiti samo izjemoma (nikoli ni mogoče omejiti pravice do vpogleda v katalog zbirk osebnih podatkov in pravice zahtevati sodno varstvo). V obrazložitvi pojasnila se predlagatelj sklicuje na Konvencijo Sveta Evrope o varstvu posameznikov glede na avtomatsko obdelavo osebnih podatkov. Zaključek predlagatelja je, da vsebina 22. člena Zakona o varstvu osebnih podatkov ni v nasprotju s predpisi, posameznik ima pravico do sodnega varstva, kot je to določeno v 38. členu Ustave Republike Slovenije (Poročevalec Državnega zbora, 1999: 41-47).

7.1.3.1 Odločanje na seji Državnega zbora Republike Slovenije

Predloga Zakona o varstvu osebnih podatkov je Državni zbor Republike Slovenije obravnaval na 37. izredni seji, 8. julija 1999, kjer je na 14. B. točki dnevnega reda bil

uvrščen tudi predlog zakona o varstvu osebnih podatkov, katerega je predhodno obravnaval odbor za znanost in tehnologijo kot matično delovno telo.

Na tretji obravnavi zakona v Državnem zboru predstavnik vlade ni podal izjave, uvodno pojasnilo k predlogu zakona pa je podal poročevalec odbora za znanost in tehnologijo iz matičnega delovnega telesa v državnem zboru, Samo Bevk. V uvodnem govoru je Samo Bevk pojasnil, da je matično delovno telo predlog zakona obravnavalo na 26. seji, 2. junija 1999. Predstavnik predlagatelja je dodatno pojasnil primernost ureditve 22. člena predloga zakona o varstvu osebnih podatkov, ki določa, da je pravice posameznika v zvezi z varstvom osebnih podatkov mogoče omejiti samo izjemoma v primerih, ki jih določa zakon in v obsegu, ki je nujen za doseg namena, za katerega se omejitve določa ter se skliceval na ratificirano in objavljeno konvencijo Sveta Evrope o varstvu posameznikov glede na avtomatsko obdelavo osebnih podatkov. Ugotovil je, da je z vidika varstva osebnih podatkov vsebina opisanega člena predloga zakona skladna s predpisi. V nadaljevanju je predstavil, da se je odbor za znanost in tehnologijo seznanil z mnenjem sekretariata za zakonodajo in pravne zadeve, ki je opozoril na smiselne dopolnitve in redakcijske izboljšave besedila 8., 27. in 29. člena predloga. Glede 35. A člena predloga zakona, pa je povedal, da je predstavnica sekretariata opozorila, da je bila določba tega zakona vnesena v zakon z amandmajem v drugi obravnavi v povezavi z novimi rešitvami, ki naj urejajo postopanje z najbolj občutljivimi osebnimi podatki in je pravno sistemsko sporna ter je zato predlagano njeno črtanje. Poročevalec odbora za znanost in tehnologijo iz matičnega delovnega telesa državnega zbora Samo Bevk je nadalje predstavil, da je matično delovno telo na svoji seji obravnavalo tudi vložene amandmaje poslanske skupine Socialdemokratske stranke in Slovenske ljudske stranke. Oba vložena amandmaja odbor ni podprl. Prav tako je odbor obravnaval tri amandmaje poslanske skupine Slovenskih krščanskih demokratov, do katerih pa se odbor ni opredelil. Nadalje je predstavnik Samo Bevk pojasnil, da je odbor oblikoval in sprejel amandmaje k 8., 17., 27., 29., in 35.a členu ter sprejel sklep, da odbor Državnega zbora Republike Slovenije za znanost in tehnologijo predlaga Državnemu zboru Republike Slovenije, da predlog zakona o varstvu osebnih podatkov obravnava v tretji obravnavi in ga sprejme skupaj z amandmaji odbora.

Predstavnik poslanske skupine Liberalne demokracije Slovenije Roman Jakič je v imenu poslanske skupine dejal, da je zakon o varstvu osebnih podatkov nujno potreben v Republiki Sloveniji, da zaščiti predvsem državljanke in državljane oziroma jim omogoči, da se ne izrabljajo zbirke podatkov njim v škodo. Roman Jakič je v imenu poslanske skupine podprl amandmaje odbora za znanost in tehnologijo in dejal da bo zakon v predloženi obliki podprl.

Na 37. izredni seji so bili v nadaljevanju obravnavani amandmaji k 2. členu (ni bil sprejet), k 8. členu (bil sprejet), k 11.a člen -nanaša se na posredovanje osebnih podatkov umrlega (bila sprejeta oba amandmaja), k 17. členu (bil sprejet), k 22. členu - omejitve pravic posamezniku. K opisanem amandmaju je podal besedo poslanec Janez Mežan, ki je opozoril, da je določba člena prezapletena in nerazumljiva ter, da se sklicuje na zakone, ki pa ne obstajajo. Po glasovanju je bil tudi opisani amandma k 22. členu sprejet. V nadaljevanju je bil obravnavan tudi amandma k 27. členu in bil sprejet brez razprave. Prav tako je bil sprejet brez razprave amandma k 29. členu, pri amandmaju k 35.a členu - prehodne in končne določbe pa je podala izjavo poslanka Helena Hren-Vencelj, ki je pojasnila, da je določba člena nepotrebna. Opisani amandma je bil sprejet. Na koncu razprav je podal besedo poslanec Ivo Hvalica, kateri je dejal, da podpira zakon, pri tem pa poudaril, da matično delovno telo, ki je pripravilo predlog zakona ni pravilno in bi to moralo biti matično delovno telo notranja politika. V nadaljevanju je bilo izvedeno glasovanje predloga zakona v celoti, kjer je bil zakon tudi sprejet (Seja Državnega zbora, 1999).

7.2 Postopki po sprejemu zakona o varstvu osebnih podatkov

7.2.1 Predlog zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o varstvu osebnih podatkov - hitri postopek

Predlog besedila Zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o varstvu osebnih podatkov hitri postopek je določila Vlada Republike Slovenije na 23. seji, 26. 4. 2001 in ga poslala v obravnavo v Državni zbor na podlagi 201. člena poslovnika Državnega zbora Republike Slovenije po hitrem postopku (Poročevalec Državnega

zboru RS, 2001: 9-19). Kot razlog sprejetja sprememb in dopolnitev zakona po hitrem postopku je Vlada navedla, da zaradi izrednih potreb države, saj gre za vzpostavitev in delovanje neodvisne institucije, katere ustanovitev je nujna za pridružitve Slovenije in izpolnitev pogajalskih izhodišč. Ustanovitev institucije naj bi bila vezana tudi na državni program Republike Slovenije za prevzem pravnega reda Evropske unije. Na podlagi 65. člena poslovnika Vlade Republike Slovenije in na podlagi 176. in 268. člena poslovnika Državnega zbora Republike Slovenije, je določila, da bosta kot njena predstavnika na sejah Državnega zbora in delovnih telesih sodelovala: Ivan Bizjak (minister za pravosodje) in Hinko Jenull (državni sekretar v Ministrstvu za pravosodje).

Bistvo predlaganih sprememb in dopolnitev zakona je v organizacijski utrditvi varstva osebnih podatkov z ustanovitvijo ustreznega inšpektorata in prenosom institucionalnega nadzora na tem področju na Varuha človekovih pravic, kot varuha osebnih podatkov. Predlagatelj je nadalje obrazložil cilje, ki se želijo doseči s predlagano spremembo in dopolnitvijo zakona. Namreč cilj vzpostavitve neodvisne institucije za varstvo osebnih podatkov, je zagotoviti popolnoma neodvisni nadzor in delovanje institucije za varstvo osebnih podatkov v skladu z nalogami, opredeljenimi v zakonu, s tem pa bi bili tudi izpolnjeni pogoji po ureditvi direktive Evropske skupnosti in konvencije Sveta Evrope o varstvu osebnih podatkov, glede na avtomatsko obdelavo osebnih podatkov. V skladu z navedenim je bil v predlog zakona med najpomembnejšimi določbami vnesena določba "varstvo osebnih podatkov nadzorujeta inšpektorat za varstvo osebnih podatkov in varuh človekovih pravic", prav tako pa tudi nove določbe v poglavju inšpekcijsko nadzorstvo. Predlagano je bilo novo poglavje 10.a Neodvisna institucija za varstvo osebnih podatkov - (neodvisni nadzor varstva osebnih podatkov naj bi opravljal varuh človekovih pravic). Vlada je predlog zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o varstvu osebnih podatkov na 44. korespondenčni seji 1.6.2001 še dodatno spremenila (manjše spremembe) ter prvotni poslani predlog nadomestila z novim predlogom (Poročevalec Državnega zbora RS, 2001: 7-18).

7.2.1.1 Obravnava predloga zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o varstvu osebnih podatkov na seji Državnega zbora

Predloga Zakona o varstvu osebnih podatkov je Državni zbor Republike Slovenije obravnaval na 7. seji, 26.6. 2001, kjer je na 13. točki dnevnega reda bil uvrščen tudi predlog zakona o spremembah in dopolnitvah zakona varstvu osebnih podatkov, katerega je obravnaval odbor za notranjo politiko kot matično delovno telo.

Na obravnavi je uvodno besedo podal Ivan Bizjak, minister za pravosodje, ki je pojasnil glavni namen zakona, in sicer zagotoviti neodvisni nadzor spoštovanja predpisov o varstvu osebnih podatkov. Dejal je, da gre za uveljavitev obveznosti, ki jih določa direktiva o zaščiti posameznikov pri obdelavi osebnih podatkov in o prostem gibanju takih podatkov - to je direktiva Evropske unije 95/46 ter tudi konvencijo Sveta Evrope o varstvu osebnih podatkov glede na avtomatsko obdelavo osebnih podatkov. Pojasnil je, da se je predlagatelj od številnih načinov zagotovitve neodvisnega varstva, odločil za način okrepitve pristojnosti dosedanjega inšpektorja za varstvo osebnih podatkov in oblikovanje inšpektorata za varstvo osebnih podatkov. Nadalje natančneje določanje njegovih pooblastil. Prav tako je predlagatelj razločno opredelil pristojnosti varuha človekovih pravic in gre tako za dvostopenjski nadzor osebnih podatkov. Bizjak Ivan je pojasnil, da je Vlada oblikovala amandmaje na podlagi mnenj sekretariata za zakonodajo in pravne zadeve ter glede na pripombe varuha človekovih pravic.

Po predstavitvi predloga zakona s strani ministra za pravosodje Ivana Bizjaka je parlament prišel na razpravljanje in glasovanje o posameznih členih zakona, vendar pa razprav ni bilo, vsi vloženi amandmaji pa so bili sprejeti in tako tudi predlog zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o varstvu osebnih podatkov (Zapis seje Državnega zbora, 2001).

8 VELJAVNA ZAKONSKA UREDITEV

Varstvo osebnih podatkov je ustavna kategorija od leta 1989. Prvi zakon o varstvu osebnih podatkov je bil sprejet marca 1990, januarja 1992 pa je stopil v veljavo. Dne 23.11.1993 je Republika Slovenija podpisala Konvencijo Sveta Evrope o varstvu posameznika glede na avtomatsko obdelavo osebnih podatkov iz leta 1991, ratificirala pa jo je dne 25.01.1994 in velja od 01.09.1994. Novi veljavni Zakon o varstvu osebnih podatkov je bil sprejet dne 08.09.1999 in velja od dne 07.08.1999. Novi zakon je usklajen z določbami konvencije Sveta Evrope št. 108 in določbami direktive Evropske Unije št. 95/46 EC (<http://www.gov.si/mp/si/nadlani...>).

Temeljni zakon, ki ureja problematiko varstva osebnih podatkov je Zakon o varstvu osebnih podatkov⁴ (Uradni list RS št. 59/1999), ki v celoti upošteva načela, ki jih določajo mednarodne konvencije. Zakon ureja pravice, načela, postopke in ukrepe, s katerimi se preprečujejo nezakoniti in prekomerni posegi v integriteto človekove osebnosti, ki so lahko posledica zbiranja, obdelave, shranjevanja in posredovanja podatkov, ki se nanašajo nanj, ter njihove uporabe.

Zakon določa, da se z varstvom osebnih podatkov preprečujejo nezakoniti in neupravičeni posegi v zasebnost posameznika pri obdelavi osebnih podatkov, varovanju zbirk osebnih podatkov in uporabi le-teh (člen 1.).

8.1 Temeljni pojmi

V nadaljevanju so predstavljeni osnovni izrazi Zakona o varstvu osebnih podatkov ter glede na pomembnost določil, opisane tudi istočasno primerjave z ureditvijo tovrstnih izrazov in določil v pravni ureditvi Evropske unije.

Zakon o varstvu osebnih podatkov v 2. členu določa zakonsko uporabljene izraze, ki se nanašajo na varstvo osebnih podatkov in sicer:

⁴ Sam Zakon o varstvu osebnih podatkov spada pod pristojnostjo Ministrstva za pravosodje Republike Slovenije (<http://www.gov.si/mp/si/nadlani/?...>).

- a) **osebni podatek** (podatek, ki kaže na lastnosti, stanja ali razmerja posameznika, ne glede na obliko, v kateri je izražen).

Konvencija o varstvu posameznikov glede na avtomatsko obdelavo osebnih podatkov, Sveta Evrope št. 108 določa: "osebni podatki - pomeni katero koli informacijo, ki se nanaša na določenega ali določljivega posameznika - nosilec podatkov" (Konvencija..., št. 108, 1994: čl. 2).

- b) **posameznik** (določena ali določljiva fizična oseba, na katero se nanaša osebni podatek. Fizična oseba je določljiva, če se lahko identificira na način, ki ne povzroča velikih stroškov ali ne zahteva veliko časa).

Direktiva Evropskega parlamenta in Sveta o zaščiti posameznikov pri obdelavi osebnih podatkov in o prostem gibanju takih podatkov št. 95/46EC, v svojem drugem členu določa: oseba, ki jo je mogoče identificirati je tista oseba, ki jo je mogoče posredno ali neposredno identificirati, predvsem s pomočjo identifikacijske številke ali s pomočjo enega ali več dejavnikov, ki so lastni za njeno telesno, fiziološko, duševno, gospodarsko, kulturno ali družbeno identiteto (Direktiva 95/46 EC, 1995; čl. 2).

- c) **obdelava osebnih podatkov** (pomeni zbiranje, shranjevanje ali združevanje podatkov v zbirkah osebnih podatkov, spreminjanje, uporabo ali sporočanje, vključno s prenosom, iskanjem, blokiranjem in brisanjem. Obdelava je lahko ročna ali s sredstvi informacijske tehnologije).

Konvencija o varstvu posameznikov glede na avtomatsko obdelavo osebnih podatkov, Sveta Evrope št. 108 določa: "avtomatska obdelava - vključuje naslednje operacije, če so v celoti ali deloma podprte z avtomatskimi sredstvi: shranjevanje podatkov, uporaba logičnih in (ali) aritmetičnih operacij pri delu s temi podatki, njihova predelava, brisanje, iskanje ali širjenje" (Konvencija..., št. 108, 1994: čl. 2).

- d) **zbirka osebnih podatkov** (vsak niz podatkov, ki vsebuje vsaj en osebni podatek ne glede na to, ali je centraliziran ali organiziran in strukturiran na podlagi meril, ki omogočajo uporabo ali združevanje podatkov in ne glede na to, ali se obdelujejo s sredstvi informacijske tehnologije, ali ne).

Konvencija o varstvu posameznikov glede na avtomatsko obdelavo osebnih podatkov, Sveta Evrope št. 108 določa: "avtomatska zbirka podatkov - pomeni kakršne koli podatke, ki se avtomatsko obdelujejo" (Konvencija..., št. 108, 1994: čl. 2).

- e) **skupni katalog osebnih podatkov** (katalog zbirk osebnih podatkov, ki ga vodi pristojni organ),
- f) **upravljavec zbirke podatkov** (fizična ali pravna oseba, ki je z zakonom ali s pisno privolitvijo posameznika pooblaščen, da vzpostavi, vodi, vzdržuje in nadzoruje zbirko osebnih podatkov).

Konvencija o varstvu posameznikov glede na avtomatsko obdelavo osebnih podatkov, Sveta Evrope št. 108 določa: "upravljavec zbirke podatkov - pomeni fizično ali pravno osebo, državni organ, organizacijo ali katero koli drugo telo, ki je po nacionalni zakonodaji pristojno za odločanje o tem, kaj je lahko namen avtomatske datoteke, katere kategorije osebnih podatkov so lahko v njih shranjene in katere oblike obdelave dopustne" (Konvencija..., št. 108, 1994: čl. 2).

- g) **uporabnik osebnih podatkov** (fizična ali pravna oseba, ki je za pridobivanje osebnih podatkov pooblaščen z zakonom, pisno zahtevo ali privolitvijo posameznika, na katerega se osebni podatki nanašajo),
- h) **pisna privolitev posameznika** (podpisana privolitev posameznika, da se določeni podatki o njem obdelujejo za določene namene, in ima obliko listine, določila v pogodbi, določila v naročilu, priloge k vlogi, ali drugo obliko v skladu s posebnim zakonom),
- i) **blokiranje** (takšna sprememba oblike osebnih podatkov, da jih ni več mogoče povezovati s posameznikom ali pa je to mogoče le z nesorazmerno velikimi napori, stroški ali porabo časa).

8.2 Varstvo in zavarovanje osebnih podatkov

8.2.1 Temeljna načela Zakona o varstvu osebnih podatkov⁵

Temeljna načela, ki izhajajo iz Zakona o varstvu osebnih podatkov in so pomembna za posameznika in za upravljavce zbirk podatkov, so naslednja (Brvar, 1996: 52-53):

- a) načelo zakonitosti pri vzpostavljanju zbirk podatkov in pri zbiranju ter uporabi osebnih podatkov.

Konvencija o varstvu posameznikov glede na avtomatsko obdelavo osebnih podatkov v svojem načelu za to področje z naslovom "kakovost podatkov" določa naslednje. Osebni podatki, ki se avtomatsko obdelujejo morajo biti pridobljeni in obdelani pošteno in zakonito, smejo biti shranjeni za določene in zakonite namene in ne smejo biti uporabljeni na način, ki ni združljiv s temi nameni, morajo biti primerni, ustrezni in ne smejo biti pretirani glede na namene, za katere so bili shranjeni. Nadalje morajo biti točni in, kjer je to nujno, do dneva ažurni ter smejo biti shranjeni v obliki, ki dopušča identifikacijo posameznika, na katerega se nanašajo podatki, le toliko časa, kot je to potrebno za namene, zaradi katerih so bili shranjeni (Konvencija o..., št. 108, 1994: čl. 5).

- b) načelo neposrednega zbiranja podatkov,
- c) načelo predhodne določitve namena zbiranja, obdelovanja, shranjevanja, posredovanja in uporabe osebnih podatkov,
- d) načelo restriktivnosti pri določanju izjem od načela varstva osebnih podatkov,
- e) načelo restriktivnosti pri določanju omejitev pravic posameznika, ki mu zagotavlja varstvo osebnih podatkov,

⁵ Konvencija o varstvu posameznikov glede na avtomatsko obdelavo osebnih podatkov Sveta Evrope v svojem drugem poglavju določa temeljna načela, katera so naslednja: kakovost podatkov; posebne vrste podatkov; zavarovanje podatkov; dodatni ukrepi varstva posameznikov; izjeme in omejitve; sankcije in pravna sredstva in razširjanje zaščite (Konvencija o..., št.108, 1994: čl. 4-11).

- f) načelo restriktivnosti pri povezovanju osebnih podatkov, vsebovanih v različnih zbirkah,
- g) načelo relevantnosti osebnih podatkov,
- h) načelo kvalitete osebnih podatkov,
- i) načelo omejene uporabe osebnih podatkov,
- j) načelo zavarovanje podatkov.

Konvencija o varstvu posameznikov glede na avtomatsko obdelavo osebnih podatkov v svojem načelu za to področje z naslovom "zavarovanje podatkov " določa, da morajo za zaščito osebnih podatkov, shranjenih v avtomatskih zbirkah podatkov, biti sprejeti ustrezni varnostni ukrepi, s katerimi se preprečujejo slučajno ali nepooblaščno uničenje podatkov ali njihova izguba kakor tudi nepooblaščen pristop, obdelava in širjenje teh podatkov (Konvencija o, ..., št. 108, 1994: čl. 7).

- k) načelo odprtosti in sodelovanja ljudi,
- l) načelo odgovornosti,
- m) načelo svobodnega pretoka osebnih podatkov preko državnih meja in
- n) načelo neodvisnega nadzora nad obdelavo osebnih podatkov.

Upravljalavec zbirke podatkov lahko zbira, obdeluje, shranjuje in posreduje samo tiste osebne podatke za katere je pooblaščen z zakonom ali ima pisno privolitev posameznika, na katerega se nanašajo podatki. Vendar pa to ne velja za zbirke osebnih podatkov, ki jih vodi javni sektor, pomeni državni organi, organi lokalnih skupnosti in nosilci javnih pooblastil. Ti lahko obdelujejo le tiste osebne podatke, za

katere je tako določeno z zakonom⁶. Upravljavca zbirk osebnih podatkov, ki je za njihovo zbiranje pooblaščen z zakonom, lahko zbira osebne podatke, ki se nanašajo na rasno in drugo poreklo, politična, verska in druga prepričanja, pripadnost sindikatu ali spolno vedenje, samo na podlagi pisne privolitve posameznika. V primeru, da se osebni podatki obdelujejo na podlagi pisne privolitve posameznika, mora biti posameznik predhodno pisno seznanjen z namenom obdelave podatkov in še posebej z namenom njihove uporabe in časom shranjevanja (čl. 3).

8.2.2 Varstvo osebnih podatkov⁷

V določbah, ki urejajo varstvo osebnih podatkov (členi 7-11), zakon določa, da se osebni podatki zbirajo neposredno od posameznika, na katerega se nanašajo. Le za posamezne primere, ki so določeni z zakonom, se lahko osebni podatki zbirajo tudi od drugih oseb ali pridobivajo iz že obstoječih zbirk podatkov, pri čemer mora biti določena oseba oziroma zbirka in vrsta osebnih podatkov ter način zbiranja.

Podatki, povezani z narodnim, rasnim in drugim poreklom, političnimi, verskimi in drugimi prepričanji, izobrazbo, zdravstvenim stanjem, razen nalezljivih bolezni, ter spolnim vedenjem, se smejo zbirati tudi od drugih oseb ali pridobivati in povezovati iz že obstoječih zbirk osebnih podatkov samo ob pisni privolitvi posameznika⁸.

⁶ Zakon o varstvu osebnih podatkov uvaja na tem področju restrikcijo. Zakon pa bo lahko na posameznem področju določil, katere osebne podatke lahko zbirajo tudi na podlagi pisne privolitve posameznika, na katerega se nanašajo osebni podatki (Žaberl, 2001: 288).

⁷ Na spletni strani e-uprave je stran v kateri je določeno, da je zagotovljeno varstvo osebnih podatkov na Državnem portalu Republike Slovenije. Varstvo je zagotovljeno, skladno z vsemi veljavnimi pravnimi normami. Vsebovano je določilo, da v primeru če ni izrecno določeno pri posamezni informaciji, so vse informacije in druge stvaritve, do katerih ima uporabnik dostop na spletnih straneh, informacije javnega značaja in proste posebnega avtorskega pravnega varstva ter so dane v prosto uporabo vsem uporabnikom ob pogoju, da uporabnik pravilno povzame vsebine z enotnega državnega portala in pri tem navede vir (Državni portal e-uprava.gov.si) in morebitno varstvo. Izjema od napisanega predstavljajo uradna besedila z zakonodajnega, upravnega in sodnega področja, ki se po Zakonu o avtorskih in sorodnih pravicah štejejo za nevarovane stvaritve. Ta besedila je mogoče uporabljati, povzemati ali navajati tudi brez navedbe vira. Prav tako je vsebovano določilo, da uporabnik, ki ravna v nasprotju z preje navedenimi kazensko, odškodninsko in drugače odgovarja za posledice ([http://e-uprava.gov.si/e-uprava/...](http://e-uprava.gov.si/e-uprava/)).

⁸ Izjema je samo v primeru če uporabnik osebnih podatkov namerava uporabljati osebne podatke za statistične ali znanstveno raziskovalne namene v obliki, ki ne omogoča identifikacije posameznikom. Konvencija o varstvu posameznikov glede na avtomatsko obdelavo osebnih podatkov določa, da se ti ne smejo avtomatsko obdelovati, če nacionalna zakonodaja ne določa ustrezne zaščite. Enako to velja za osebne podatke, ki se nanašajo na kazenske obsodbe oziroma sodbe (Konvencija o..., št. 108, 1994: čl. 6).

Osebnne podatke se sme zbirati, obdelovati, shranjevati in posredovati samo za namene, določene v zakonu ali za namene, razvidne iz privolitve posameznika in ne smejo biti uporabljeni na način, ki ni združljiv s temi nameni. Shranjujejo in uporabljajo se lahko le toliko časa, dokler je to potrebno za doseg namena, zaradi katerega so bili zbrani, obdelovani in shranjeni.

Posebno pozornost zakonodajalec namenja posredovanju osebnih podatkov drugim uporabnikom. Upravljavec zbirke podatkov lahko drugim uporabnikom posreduje osebne podatke samo če so za njihovo uporabo pooblaščen z zakonom ali če posameznik, na katerega se podatki nanašajo, poda pisno zahtevo ali pisno privolitev za posredovanje njegovih osebnih podatkov⁹.

8.2.3 Zavarovanje osebnih podatkov

Zakonodajalec je posebej opredelil v 13. členu zakona, kaj obsega zavarovanje osebnih podatkov. Pod to šteje organizacijske in ustrezne logično tehnične postopke in ukrepe, s katerimi se: varuje prostore, opremo in sistemsko programsko opremo; varuje aplikativno programsko opremo, s katero se obdelujejo osebni podatki; zagotavlja varnost posredovanja in prenosa osebnih podatkov¹⁰; preprečuje nepooblaščen dostop do osebnih podatkov pri njihovem prenosu, vključno s prenosom po telekomunikacijskih omrežjih; omogoča naknadno ugotavljanje, kdaj so bili posamezni podatki uporabljeni ali vneseni v zbirko podatkov, kdo je to storil in obdobje, za katero se posamezni podatki shranjujejo. Postopke in ukrepe za

⁹ Ena izmed takšnih posredovanj in izmenjav osebnih podatkov je določena tudi v sprejetem Pravilniku o določitvi vrste in načina izmenjave osebnih in drugih podatkov (Uradni list RS, št. 33-1522/2000, velja od 15.04.2000). Pravilnik v 1. členu določa vrsto in način izmenjavo osebnih in drugih podatkov, ki jih vodijo v svojih zbirkah naslednje institucije: Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje, Centri za socialno delo, Davčna uprava Republike Slovenije, Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije, Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje, Inšpektorat za delo, Ministrstvo za notranje zadeve in Tržni inšpektorat. Izmenjava se nanaša na tiste osebne in druge podatke, ki so potrebni za uresničevanje pravic in obveznosti brezposelnih oseb po Zakonu o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti in Zakonu o zaposlovanju.

¹⁰ V zakonu o varstvu osebnih podatkov je predvidena restriktivna določba o prenosu posameznih podatkov. Za podatke o rasnem ali drugem poreklu, o političnem, verskem ali drugem prepričanju, o pripadnosti sindikatu, s spolnem življenju, o kazenskih obsodbah in o zdravstvenem stanju posameznika je zapisano določilo, da se smejo posredovati po telekomunikacijskih sredstvih in omrežjih samo, če so zaščitena s kriptografskimi metodami, tako da zagotavljajo nečitljivost podatkov med njihovim prenosom. Obdelava opisanih podatkov mora biti posebej označena in zavarovana.

varovanje osebnih podatkov določijo in zagotavljajo v svojih notranjih aktih upravljavci zbirk osebnih podatkov, obdelovalci in uporabniki osebnih podatkov¹¹.

8.3 Katalogi podatkov in katalog zbirk osebnih podatkov¹²

Načelo zakonitosti pri vzpostavljanju zbirk podatkov zahteva, da lahko upravljavec zbirke podatkov zbira, obdeluje, shranjuje in posreduje samo tiste osebne podatke, za katere je posebej pooblaščen z zakonom, v kolikor seveda nima pisne privolitve posameznika, na katerega se nanašajo podatki. Zakon o varstvu osebnih podatkov predpisuje osnovne elemente, vsebino, ki jih morajo vsebovati katalogi podatkov, ki jih upravljavci zbirke podatkov vodijo skladno z zakonom (čl. 15). Nadalje zakon še določa, da morajo upravljavci zbirke podatkov posredovati seznam katalogov podatkov ministrstvu, pristojnemu za varstvo osebnih podatkov, ki pripravi in vodi skupni katalog osebnih podatkov (čl. 16). Smisel kataloga je informacija javnosti, kateri podatki se o določeni osebi zbirajo pri konkretnem upravljavcu zbirke (Zadnik, 1997: 2). Na podlagi omenjenih določb Zakona o varstvu osebnih podatkov (15. člen) je bil sprejet Pravilnik o metodologiji vodenja skupnega kataloga osebnih podatkov (Uradni list RS, št. 101/2001). Opisani pravilnik je za obdelavo skupnega kataloga osebnih podatkov natančno določil vsebino kataloga, obliko in način posredovanja podatkov, vsebovanih v katalogih podatkov, ki jih vodijo upravljavci zbirk osebnih podatkov in vsebino, način in obdobje objave podatkov. Nadalje pravilnik določa, da je katalog urejen po upravljavcih. Katalog vsebuje podatke, ki jih vodijo upravljavci v skladu z določbami zakona o varstvu osebnih podatkov. Za vsako zbirko osebnih podatkov katalog vsebuje naziv upravljavca in njegov sedež, naziv zbirke osebnih podatkov, kategorije posameznikov in vrste osebnih podatkov, vsebovanih v zbirki osebnih podatkov. Pravilnik nadalje določa, da se katalog z prej opisano vsebino objavi na spletni strani Ministrstva za pravosodje.

¹¹ Kot zanimivost naj omenimo, da ima Policija kot ena izmed upravljavk zbirk osebnih in drugih podatkov postopke in ukrepe za varovanje osebnih in zaupnih podatkov, določene v Pravilniku o varovanju podatkov policije, ter Pravilniku o merilih in postopkih za določanje zaupnosti podatkov policije (Uradni list RS št. 79/1999).

8.4 Prave posameznika in varstvo posameznikovih pravic

Vsako zbiranje in obdelovanje osebnih podatkov predstavlja poseg v ustavno pravico do varstva osebnih podatkov. Poseg je dopusten, če je v zakonu določeno opredeljeno, kateri podatki se smejo zbirati in obdelovati, za kakšen namen jih je dovoljeno uporabiti, nadzor nad zbiranjem, obdelovanjem in uporabo ter varstvo tajnosti zbranih osebnih podatkov. Namen zbiranja osebnih podatkov mora biti ustavno dopusten. Zbirati se smejo le podatki, ki so primerni in nujno potrebni za uresničitev zakonsko opredeljenega namena (Odločba ustavnega sodišča št. U-I-238/99).

Načelo udeležbe posameznikov, na katere se nanašajo osebni podatki, zagotavlja zakonodajalec s predpisanimi pravicami, ki so naslednje:

- da izve za obstoj posamezne zbirke osebnih podatkov, v katerih se vodijo tudi njegovi osebni podatki,
- da lahko vpogleda in zahteva posredovanje izpisa podatkov ali seznama subjektov, katerim so bili posredovani njegovi osebni podatki,
- da lahko zahteva popravek vpisanih osebnih podatkov, ki se vodijo v zbirki,
- da lahko nasprotuje, če ima legitimne razloge, vodenju njegovih osebnih podatkov v zbirki.

8.4.1 Prave posameznika

Zakonodajalec je določil prave posameznika tako, da je zakonsko zadolžil upravljavca zbirke podatkov, da mora na zahtevo posameznika le temu uresničiti naslednje prave:

- posamezniku omogočiti vpogled v katalog podatkov, vpogled v osebne podatke, ki so vsebovani v zbirki osebnih podatkov in se nanašajo nanj, ter njihovo prepisovanje,

¹² Skupni katalog osebnih podatkov je predstavljen tudi na spletnih straneh ministrstva za pravosodje RS, kjer najdemo navedene tudi poimensko upravljavce zbirk osebnih podatkov (<http://www2.gov.si/mp/katalogz.nsf...>)

- posamezniku posredovati izpis podatkov, ki so vsebovani v zbirki podatkov in se nanašajo nanj,
- posamezniku posredovati seznam subjektov, katerim so bili v določenem obdobju posredovani podatki, ki so vsebovani v zbirki podatkov in se nanašajo nanj,
- posamezniku omogočiti vpogled v vire, na katerih temeljijo zapisi, ki jih o posamezniku vsebuje zbirka podatkov in v metodo obdelave (Cerar, 2003: 68).

Posameznik ima tako pravico vpogleda, prepisovanja, posredovanja izpisa in posredovanja seznama subjektov, katerim so bili posredovani njegovi osebni podatki iz zbirk podatkov, ki jih vodi upravljavec. Istočasno pa zakonodajalec določa, da je mogoče te pravice omejiti, vendar samo izjemoma, in to v primerih, ki jih določa zakon, in v obsegu, ki je nujen za doseg namena, zaradi katerega se določa omejitev¹³. Ne glede na to pa ni mogoče omejiti oziroma odvzeti pravice do vpogleda v katalog zbirk podatkov in pravice zahtevati sodno varstvo. Posameznik mora zahtevo, s katero želi doseči katerokoli od dejanj, navedenih pod zgornjimi alineami, vložiti pisno, ali ustno na zapisnik pri upravljavcu zbirke osebnih podatkov. Upravljavec mora posamezniku omogočiti vpogled in prepis osebnih podatkov po prvi alineji najkasneje v 15 dneh od dneva, ko je prejel zahtevo, ali pa ga v istem roku pisno obvestiti o razlogih, zaradi katerih vpogleda in prepisa ne bo omogočil. Podobno velja za izpis iz druge alineje in seznam iz tretje alineje, ki ju mora upravljavec zbirke osebnih podatkov posredovati posamezniku v 30 dneh od dneva, ko je prejel zahtevo, ali pa ga v istem roku pisno obvestiti o razlogih, zaradi katerih mu izpisa oziroma seznama ne bo posredoval. V primeru, če upravljavec zbirke osebnih podatkov v predpisanem roku posameznika ne obvesti o svoji odločitvi, se šteje da je zahtevo zavrnil. Pri tem je potrebno še omeniti, da vse stroške v zvezi s katerokoli zgoraj navedeno zahtevo ali izpisom nosi upravljavec zbirke osebnih podatkov (Cerar, 2003: 68).

Ministrstvo, ki vodi in vzdržuje skupni katalog osebnih podatkov (to je Ministrstvo za pravosodje), mora vsakomur na ustno ali pisno zahtevo dovoliti vpogled v skupni

¹³ Omejitve se nanašajo na potrebe nacionalne varnosti, obrambe, javne varnosti, preprečevanja, razkrivanja, odkrivanja in preganjanja kaznivih dejanj ali kršitve etičnih norm za določene poklice, monetarne, proračunske in davčne zadeve, nadzora javne varnosti, in varstva subjekta podatkov ali pravic in svoboščin drugih. Izjema od tega pravila so podatki povezani z narodnim, rasnim in drugim poreklom, političnimi, verskimi in drugimi prepričanji, izobrazbo, zdravstvenim stanjem, razen nalezljivih bolezni ali spolnim vedenjem (čl. 23).

katalog osebnih podatkov in prepis podatkov. Takšen vpogled mora ministrstvo dovoliti in omogočiti praviloma še isti dan, najkasneje pa v 7 dneh, sicer se šteje, da je zahteva zavrnjena (Cerar, 2003: 67-68).

Nadalje ima posameznik pravico, da v primeru če ugotovi, da so podatki, ki so vpisani v zbirki podatkov napačni ali da jih upravljavec zbirke ne bi smel voditi lahko zahteva, da mora upravljavec zbirke podatkov storiti naslednje:

- dopolniti ali popraviti podatke, za katere izkaže, da so nepopolni, netočni ali neažurni,
- zbrisati podatke, za katere meni, da so bili zbrani v nasprotju z zakonom.

Zahteva posameznika, ki se nanaša na zgoraj navedeni alineji se vložijo pisno ali ustno na zapisnik pri upravljavcu zbirke osebnih podatkov. Dopolnitev, popravo ali izbris osebnih podatkov mora upravljavec zbirke osebnih podatkov opraviti v roku 15 dni od dneva, ko je prejel zahtevo ter o tem obvestiti vlagatelja zahteve ali pa ga v istem roku obvestiti o razlogih, zaradi katerih tega ne bo storil, prav tako pa mora o dopolnitvi, popravi ali izbrisu osebnih podatkov nemudoma obvestiti uporabnike osebnih podatkov, ki jim je te osebne podatke že prej posredoval (Cerar, 2003: 68).

Če primerjamo ureditev pravic posameznika v pravni ureditvi Evropske unije lahko ugotovimo, da so pravice posameznika urejene v Konvenciji o varstvu posameznikov glede na avtomatsko obdelavo osebnih podatkov. Konvencija določa, da mora biti vsaki osebi omogočeno naslednje:

- "da ugotovi obstoj posamezne avtomatske zbirke podatkov, ki vsebuje osebne podatke, njene glave namene kot tudi sedež njenega upravljavca;
- da dobi v razumnem času in brez večjih zamud in stroškov potrdilo o tem, kateri podatki, ki se nanašajo nanj, so shranjeni v avtomatski zbirki podatkov kot tudi izpis o teh podatkih, ki morajo biti v razumljivi obliki;
- da zahteva popravo ali izbris podatkov, če so bili obdelani v nasprotju s pravili, vsebovanimi v nacionalni zakonodaji, s katerimi se zagotavlja uresničevanje temeljnih načel te konvencije in

- da ima pravno sredstvo, če zahtevi za potrdilo ali sporočilo, popravek ali izbris v zvezi z drugo in tretjo alineo ni ustrezno" (Konvencija o..., št. 108, 1994: čl. 8).

Omejitve uresničevanja pravic od druge alinee dalje se lahko predpišejo z zakonom, in sicer zaradi uporabe avtomatskih zbirk podatkov, ki vsebujejo osebne podatke, za statistične ali znanstveno raziskovalne namene, vendar le v primeru če ni nevarnosti za kršitev zasebnosti posameznikov, na katere se podatki nanašajo (Konvencija o..., št. 108, 1994: čl. 9).

8.4.2 Varstvo pravic posameznika

8.4.2.1 Ustavno varstvo pravic posameznika

Posameznik ima pravico, da v primeru če meni, da so kršene njegove pravice, ki mu jih zagotavlja Ustava in Zakon o varstvu osebnih podatkov, lahko s tožbo zahteva sodno varstvo ves čas dokler kršitev traja¹⁴. V primeru, da je kršitev ima posameznik možnost vložitev tožbe za ugotovitev, da je kršitev obstajala. V skladu z 20. členom Zakona o varstvu osebnih podatkov posameznik vloži tožbo na Upravno sodišče, ki o tožbi odloča po določbah Zakona o upravnem sporu (Uradni list RS, št. 50/1997).

Zakon določa tudi, da je postopek, v katerem se odloča o takšni tožbi nujen in da je pri postopku javnost izključena.

¹⁴ Sodno varstvo opisane pravice kot tudi druge pravice zagotavlja Ustava RS v četrtem odstavku 15. člena, kjer je zagotovljeno sodno varstvo človekovih pravic in temeljnih svoboščin ter pravica do odprave posledic njihove kršitve. Pravica do sodnega varstva je v Ustavi vsebinsko opredeljena tudi v 23. členu, v katerem je določeno, da ima vsakdo pravico, da o njegovih pravicah in dolžnostih ter o obtožbah proti njemu brez nepotrebne odlašanja odloča neodvisno, nepristransko in z zakonom ustanovljeno sodišče. Navedene ustavne določbe slonijo na določbi 14. člena Mednarodnega pakta o državljanskih in političnih pravicah, ki pravi, da ima vsakdo pravico, da se njegov primer pravično in javno obravnava pred pristojnim neodvisnim in nepristranskim, po zakonu ustavljenim sodiščem, ki odloča o utemeljenosti sleherne obtožbe, vložene zoper njega v kazenski zadevi, ali o njegovih civilnih pravicah in obveznostih (Ude, 1993: 130). Prav tako pravico do sodnega varstva ureja Evropska konvencija o človekovih pravicah, kjer ima 6. členu vsakdo pravico, da o njegovih civilnih pravicah in obveznostih ali o kakršnih koli kazenskih obtožbah zoper njega, pravično in javno ter v razumnem roku odloča neodvisno in nepristransko, z zakonom ustavljenim sodišče (Wedam-Lukić, 1997: 307).

8.4.2.2 Zakonsko varstvo pravic posameznika

Poleg individualno zagotovljenega sodnega varstva, Zakon o varstvu osebnih podatkov predpisuje, da opravlja nad izvajanjem določila zakona in drugih predpisov s področja varstva osebnih podatkov inšpekcijsko nadzorstvo, inšpektorat za varstvo osebnih podatkov (čl. 26). Hkrati zakon določa pravice in pooblastila inšpektorjev in s kazenskimi določbami sankcionira protipravna dejanja upravljavcev zbirk podatkov, njenih odgovornih oseb in posameznikov¹⁵.

V okviru inšpekcijskega nadzorstva inšpektorat (čl. 27d):

- nadzoruje zakonitost zbiranja, obdelovanja, shranjevanja, posredovanja in uporabe osebnih podatkov,
- nadzoruje izvajanje postopkov in ukrepov za zavarovanje osebnih podatkov, določenih v notranjih aktih subjektov iz 14. člena tega zakona, ter njihovo ustreznost,
- nadzoruje izvajanje določb tega zakona, ki urejajo kataloge podatkov, kataloge zbirk podatkov in evidentiranje prenosa podatkov posameznim uporabnikom,
- nadzoruje izvajanje določb tega zakona o iznosu osebnih podatkov iz države in njihovem posredovanju tujim uporabnikom.

Inšpektorat za varstvo osebnih podatkov je bil ustanovljen julija 2001 in deluje kot organ v sestavi Ministrstva za pravosodje. Pred tem je inšpekcijsko nadzorstvo opravljal inšpektor za varstvo osebnih podatkov, ki je deloval kot samostojni izvajalec v okviru Ministrstva za pravosodje. Poleg opravljanja inšpekcijskega nadzorstva in zagotavljanja enotnega uresničevanja ukrepov na področju varstva osebnih podatkov, inšpektorat sodeluje z ministrstvi pri pripravi predpisov s področja varstva osebnih podatkov ter z drugimi inšpektorati, upravnimi organi in organizacijami, zavodi, združenji in drugimi organizacijami glede vseh vprašanj, ki so pomembna za varstvo osebnih podatkov. Samo delo na področju varstva osebnih podatkov je usmerjeno predvsem v reševanje pritožb posameznikov v zvezi z varstvom osebnih podatkov. Velik del inšpekcijskih aktivnosti predstavlja tudi izvajanje preventivnega

nadzora pri upravljavcih zbirk osebnih podatkov, kjer inšpektorat poleg opravljanja inšpekcijskega nadzorstva upravljavcem zbirk osebnih podatkov nudi tudi pomoč pri ureditvi katalogov podatkov, nadalje pri določanju organizacijskih in ustreznih logično tehničnih postopkov in ukrepov za zavarovanje osebnih podatkov ter pri pripravi ustreznih pisnih privolitev posameznikov za obdelavo osebnih podatkov. Inšpektorat ima dolžnost, da predloži letno poročilo o svojem delu tako Ministrstvu za pravosodje kot tudi Varuhu človekovih pravic. Inšpektorat tudi opozarja, da bi bilo nujno kadrovske okrepiti inšpektorat za varstvo osebnih podatkov, saj ocenjuje, da v sedanji kadrovske zasedbi ne more opravljati uspešno vseh nalog, ki izhajajo iz zakona in ratificiranih mednarodnih pogodb na tem področju. Razvoj novih tehnologij prinaša številna nova vprašanja zaščite posameznikov in področju varovanja njihove zasebnosti in osebnih podatkov, zato bi temu razvoju moral slediti tudi institucionalni nadzor. Nenazadnje ima inšpektor v okviru svojih del in nalog tudi pravico in obveznosti, da poda kazensko ovadbo ali uvede postopek o prekršku, če so ugotovljene nepravilnosti (ustni vir).

Inšpektorat je v svojem poročilu za leto 2002 ugotovil različne vrste kršitev ter svoja mnenja, predloge in ugotovitve o nepravilnostih podal tudi v poročilu varuhu človekovih pravic. Inšpektorat je ugotovil naslednje nepravilnosti:

- da ministrstva in organi v sestavi ministrstev še vedno nimajo izdelanih katalogov podatkov z opisom vseh zbirk osebnih podatkov, ki jih posamezni organi vodijo in vzdržujejo, ter ne sporočajo ministrstvu za pravosodje vseh podatkov za skupni katalog osebnih podatkov, ki ga vodi in javno objavlja to ministrstvo;
- da tudi večina upravnih enot nima izdelanih katalogov podatkov in aktov, ki urejajo zavarovanje osebnih podatkov;
- da se določene zbirke osebnih podatkov v upravnih enotah še vedno vodijo na podlagi podzakonskih predpisov, čeprav zakon za javni sektor za to zahteva izključno zakonsko podlago;
- da posamezna sodišča nimajo prijavljenih posameznih vpisnikov, imenikov in pomožnih knjig v skupnem katalogu osebnih podatkov;

¹⁵ Vsebinsko in postopek opravljanja strokovnega izpita za pridobitev naziva inšpektorja za varstvo osebnih podatkov in rednega preizkusa znanja in strokovne usposobljenosti inšpektorja predpisuje pravilnik o opravljanju strokovnega izpita in o preizkusu znanja inšpektorja za varstvo osebnih podatkov (Uradni list RS, št. 101/2001).

- da nobena občina, v kateri je bil opravljen nadzor, ni vzdrževala in vodila katalogov podatkov za zbirke osebnih podatkov, ki jih vodi, ter jih posredovala ministrstvu za pravosodje;
- da občine za potrebe obračunavanja nadomestila za uporabo stavbnih zemljišč vodijo in vzdržujejo evidence stavbnih zemljišč brez zakonite podlage, pri tem pa zaupajo vodenje takšnih evidenc tudi zasebnim podjetjem, s katerimi pa v pogodbah niso uredile pogojev in ukrepov za zagotovitev varstva osebnih podatkov in njihovega zavarovanja;
- da tudi vzgojno-izobraževalne ustanove nimajo izdelanih katalogov podatkov, jih ne sporočajo ministrstvu za pravosodje in nimajo predpisanih tehničnih postopkov in ukrepov za njihovo zavarovanje;
- da številni upravljavci zbirk osebnih podatkov pomanjkljivo evidentirajo posredovanje osebnih podatkov drugim uporabnikom. Zato posamezniki, na katere se takšni podatki nanašajo, ne morejo uveljavljati svojih zakonitih pravic;
- da veliko delodajalcev zbira prekomerne podatke o zaposlenih, kandidatih za zaposlitev in celo o njihovih družinskih članih;
- da je pri številnih uporabnikih osebnih podatkov, tako v javnem kot v zasebnem sektorju, pomanjkljiva izvedba fizičnega zavarovanja osebnih podatkov;
- da so pisne privolitve posameznikov za obdelavo določenih osebnih podatkov pomanjkljive, ker nimajo obliko listine, iz katere bi bili razvidni vrsta osebnih podatkov, ki se bo obdelovala, namen obdelave in čas shranjevanja tako zbranih osebnih podatkov;
- da se osebni podatki shranjujejo predolgo, pri čemer je razlog tako v tem, da podatki niso v zakonitem roku izbrisani, kot tudi v tem, da predpisi pogosto ne določajo roka, po poteku katerega se morajo podatki izbrisati, ipd (ustni vir).

Inšpektorat je v svojem poročilu tudi opozoril, da kljub izteku zakonskega roka v letu 2001 mnogi državni organi, organi lokalnih skupnosti in nosilci javnih pooblastil še vedno obdelujejo določene osebne podatke brez zakonite podlage. Ti namreč v skladu z ustavo in zakonom lahko obdelujejo le tiste osebne podatke, za katere je tako določeno v zakonu. Podzakonski akt ali pooblastilo ministru, da predpiše obdelavo določenih osebnih podatkov, nista zakonita podlaga (ustni vir).

8.4.2.3 Neodvisna institucija za varstvo osebnih podatkov

Poleg opisanih varstev pravic posameznika, Zakon o varstvu osebnih podatkov določa neodvisni nadzor nad varstvom osebnih podatkov s strani varuha človekovih pravic, kateri je določen v Ustavi Republike Slovenije kot varuh človekovih pravic in temeljnih svoboščin (čl. 159)¹⁶.

Pri opravljanju svoje naloge varuh:

- svetuje v vseh zadevah, ki se nanašajo na obdelavo osebnih podatkov in sodeluje v postopkih sprejemanja predpisov, ki urejajo varstvo osebnih podatkov;
- obravnava in preiskuje pobude in predloge glede varstva osebnih podatkov in njihovih kršitev;
- spremlja delo inšpektorata in predlaga ukrepe za izvajanje nadzorstva in za varstvo osebnih podatkov;
- na lastno pobudo pregleduje uresničevanje določb tega zakona ter
- opravlja druge naloge, določene z zakonom o varuhu človekovih pravic¹⁷.

Varuh za izvajanje nalog na področju varstva osebnih podatkov določi enega od namestnikov. S tem je dosežena določena individualizacija opravljanja te naloge, hkrati pa se ne posega v notranjo organizacijo in delitev dela pri varuhu. Pri opravljanju nalog varuha na tem področju je potrebno ločiti dve situaciji. Kadar gre za državni organ, organ lokalne skupnosti ali druge nosilce javnih pooblastil, varuh lahko neposredno uporablja svoje pristojnosti, ki jih ima v skladu s svojim zakonom, in neposredno preiskuje posamične zadeve. Drugačne pa so njegove možnosti, kadar gre za organizacije ali posameznike zunaj njegove pristojnosti, torej za civilnopravne

¹⁶ Varuha človekovih pravic uvrščamo med institucionalne dejavnike omejevanja državne oblasti, saj se v Republiki Sloveniji pojavlja v strukturi državnih organov (Novak, 2003: 113). Po drugi strani pa je Varuha človekovih pravic gotovo šteti tudi v sklop delovanja civilnodružbenih in paradržavnih organizacij, saj s svojim delovanjem posreduje med državo in civilno družbo (Igličar, 2000: 200-212).

¹⁷ Varuh človekovih pravic ima na podlagi zakona predvsem pooblastila, da si od državnih ali drugih organov, ki jih lahko nadzira, pridobi vse podatke ne glede na stopnjo zaupnosti, da izvede preiskavo in v tem okviru lahko tudi povabi priče na zaslišanje. Kadarkoli lahko opravi inšpekcijo vsakega državnega organa, objekta, kjer je omejena osebna svoboda, ipd. Nima pooblastila za nadzor nad delom sodnikov in sodišč razen v primerih neupravičenega zavlačevanja postopkov ali očitne zlorabe oblasti. Zelo pomembna je pristojnost varuha, da, v soglasju s prizadetim, sam vloži na ustavno sodišče ustavno pritožbo zaradi kršitev človekovih pravic. Sam lahko na ustavno sodišče tudi naslovi predlog za oceno ustavnosti predpisov, ne da bi ustavno sodišče pred tem ugotavljalo njegov pravni interes, kot to velja za druge predlagatelje. Pristojnosti varuha človekovih pravic so

subjekte ali fizične osebe. V teh primerih lahko predlaga inšpektoratu, da opravi nadzor in sprejme ustrezne ukrepe. Nadzor varuha v tovrstnih zadevah bo posreden. Tudi v tem primeru pa sta mogoča dva načina: celotna zadeva se odstopi inšpektoratu ali se zahteva, da inšpektorat za varuha opravi posamezna dejanja, ki so v pristojnosti inšpektorata. V vsakem primeru je odločitev o tem, ali bo zadevo sprejel neposredno v obravnavo ali jo odstopil inšpektoratu, varuhova (<http://www.varuh-rs.si/cg...>).

8.4.2.4 Kazensko varstvo pravic posameznika

Poleg opisanega varstva pravic posameznika tudi kazenska zakonodaja Republike Slovenije ščiti posameznika v primeru uporabe osebnih podatkov v nasprotju z Zakonom o varstvu osebnih podatkov. Uporaba osebnih podatkov v nasprotju z zakonom je kaznivo dejanje in sicer je v Kazenskem zakoniku opredeljeno kot kaznivo dejanje Zlorabe osebnih podatkov v členu 154. Kazenski zakonik opredeljuje tudi kvalificirano obliko tega kaznivega dejanja v 3. odstavku 154. člena, kjer je določena višja kazen v primeru če kaznivo dejanje stori uradna oseba z zlorabo uradnega položaja ali uradnih pravic (Grad in Kaučič, 1997: 117). Kaznivo dejanje, ki je novo urejeno v slovenski kazenski zakonodaji, spada v šestnajsto poglavje posebnega dela Kazenskega zakonika, v katerem so opredeljena kazniva dejanja zoper človekove pravice in svoboščine. Če pogledamo razvrstitev poglavij posebnega dela Kazenskega zakonika, ki zajema od petnajstega do petintridesetega poglavja, lahko ugotovimo, da je zakonodajalec, kazniva dejanja zoper človekove pravice in svoboščine uvrstil na visoko mesto na hierarhični lestvici vrednot kot objekta kazenskopravnega varstva (Bavcon, 1995: 30; Demšar, 1995: 60). Pomembna ugotovitev pa je tudi ta, da leta 2002, ko je nastal komentar posebnega dela Kazenskega zakonika pri opisanem členu ni opisanih sodnih praks, kar posledično pomeni, da sodne prakse na tem področju ni (Deisinger, 2002: 147-149).

navedene tudi v drugih zakonih, kot npr. Zakon o varstvu potrošnikov, Zakon o varstvu okolja, Zakon o obrambi, Zakon o kazenskem postopku (Varuh človekovih pravic, <http://www.varuh-rs.si>).

8.4.2.5 Osebni podatki, ki niso zakonsko varovani po zakonu o varstvu osebnih podatkov

Zakon o varstvu osebnih podatkov izrecno navaja tudi nekatere vrste osebnih podatkov, na katere se njegove določbe ne nanašajo. To pomeni, da po mnenju zakonodajalca te vrste osebnih podatkov nimajo takšne narave, da bi jim moral Zakon o varstvu osebnih podatkov nuditi posebno varstvo. Določbe zakona o varstvu osebnih podatkov se tako ne uporabljajo:

- za osebne podatke v zbirki osebnih podatkov, za katere posameznik pisno privoli, da so v njej, pri čemer je po naravi ali namenu takšna zbirka lahko vsakomur dostopna,
- za osebne podatke, ki jih zbirajo stranke, društva ali druge podobne organizacije o svojih članih, če se ti s tem strinjajo,
- za osebne podatke, ki so sestavni del firme ali imena družbe ali poslovalnice ali druge organizacije oziroma ustanove,
- za osebne podatke, vsebovane v knjigah, publikacijah in drugih gradivih, ki se shranjujejo v muzejih, knjižnicah, arhivih in podobnih javnih ustanovah, ter so javna in splošno dostopna (čl. 5).

8.5 Iznos osebnih podatkov iz države

Zakon določa, da lahko upravljavec osebnih podatkov, osebne podatke iznese iz države in jih posreduje tujim uporabnikom osebnih podatkov, če ima država, v katero se iznašajo, urejeno varstvo osebnih podatkov, ki obsega tudi tuje državljane. Potrdilo o tem izda ministrstvo, pristojno za zunanje zadeve. Ob tem izpolnjenem pogoju je posredovanje osebnih podatkov mogoče, če gre za osebne podatke, ki se posredujejo na podlagi mednarodnih pogodb, konvencij in sporazumov ter pogodb o znanstvenem, poslovnem, tehničnem, kulturnem ali drugem podobnem sodelovanju. Ne glede na predhodno opisano, pa upravljavec zbirke osebnih podatkov lahko iznese osebne podatke iz države in posreduje tujim uporabnikom, če tako določa drug zakon, ali če v to privoli posameznik in je seznanjen s posledicami (čl. 23).

Če pogledamo primerjalno ureditev Evropske unije, lahko ugotovimo, da Konvencija o varstvu posameznikov glede na avtomatsko obdelavo podatkov določa, da ne more nobena pogodbenica samo zaradi zaščite zasebnosti prepovedati prenosa ali zahtevati posebno privolitev prenosa osebnih podatkov čez nacionalne meje na ozemlje druge pogodbenice. Vendar pa ima vsaka pogodbenica možnost, da si tako določbo omeji in sicer:

- v tolikšnem obsegu kot njena zakonodaja vsebuje posebne ureditve za določene kategorije osebnih podatkov ali avtomatske zbirke podatkov, ki take podatke vsebujejo, zaradi narave le tej kategorij podatkov ali zbirke podatkov. Tega pa ne more storiti, če zakonodaja druge pogodbenice določa enakovredno zaščito in
- kadar gre za prenos podatkov z njenega ozemlja na ozemlje države, ki ni pogodbenica, čez ozemlje druge pogodbenice, z namenom preprečitve, da bi prenos pomenil obid njene zakonodaje (Konvencija o..., št. 108, 1994: čl. 12).

9 POROČILA VARUHA ČLOVEKOVIH PRAVIC O VARSTVU OSEBNIH PODATKOV

9.1 Prvo redno letno poročilo Varuha človekovih pravic v letu 1995

V prvem rednem letnem poročilu je varuh navedel, da je v obravnavo na področju varstva osebnih podatkov bilo posredovanih več pobud, ki opozarjajo na domnevne ali dejanske kršitve ustavne pravice do zasebnosti. Veliko število pobud se je nanašalo na uporabo zakona o varstvu osebnih podatkov. Varuh v poročilu zaključuje, da na podlagi razmeroma majhnega števila obravnavanih zadev ne more podati ocene izvajanja zakona v praksi in učinkovitosti inšpekcijskega nadzorstva na tem področju, vendar pa ocenjuje, da prizadeti premalo uporabljajo pritožbene možnosti, saj že pregled položaja kaže na številne kršitve na tem področju. Varuh človekovih pravic je tako v okviru kršitev ustavnih pravic skupno prejel 37 pobud, od teh 7 za področje varstva osebnih podatkov. Od prejetih slednjih pobud jih je varuh rešil 6. Med rešenimi zadevami naj omenimo primer pobudnice, katera je na Univerzitetnem kliničnem centru zahtevala zdravstveno dokumentacijo o zdravljenju njene hčerke. Vpogled ji je bil zavrjen z obrazložitvijo, da se podatki posredujejo samo sodišču. Na podlagi posredovanja varuha človekovih pravic, ki je zahteval ustrezno mnenje pri Ministrstvu za zdravstvo je bilo pobudnici omogočen vpogled v zdravstveno dokumentacijo.

Varuh v svojem poročilu zaključuje, da je država Republika Slovenija že ob svoji vzpostavitvi posvetila posebno pozornost osebnim podatkom. Skrb se je pokazala tudi v ustavi Republike Slovenije, ki vsebuje podrobna določila o človekovih pravicah in vključuje ratificirane mednarodne pravne akte v notranji pravni red. Zavezanost spoštovanju človekovih pravic je Slovenija izpričala tudi z ratifikacijo evropske konvencije o človekovih pravicah. Vendar pa vse to ne pomeni, da v praksi ne prihaja do težav in bo potrebno tako spoštovanje človekovih pravic tudi v prihodnje postavljati v ospredje tako pri snovanju novih predpisov kot pri vsakodnevni odločitvah državnih organov. Varuh zaključuje, da število in vsebina prispelih vlog v letu 1995, razkriva nepravilnosti in probleme, ki jih posameznikom povzročajo prav državni in drugi organi. (Poročevalec Državnega zbora, št. 28/96, str. 7-62).

9.2 Drugo redno letno poročilo varuha človekovih pravic za leto 1996

Glavne ugotovitve Varuha človekovih pravic glede spoštovanja človekovih pravic in pravne varnosti v državi Republiki Sloveniji so naslednje:

- delovanje pravne države ni zadovoljivo in
- glede ugotovljenih pomanjkljivosti v letu 1995 ni bilo občutnega napredka.

V drugem rednem letnem poročilu, varuh opozarja, da je že v poročilu za leto 1995 opozoril na nekatere probleme, ki izhajajo iz uresničevanja zakona o varstvu osebnih podatkov. Opozarja na deseti člen opisanega zakona, ki določa, da sme upravljavec zbirke podatkov posredovati osebne podatke drugim uporabnikom samo, če so za njihovo uporabo pooblaščen z zakonom ali na podlagi pisne zahteve ali privolitve posameznika na katerega se podatki nanašajo. Varuh opozarja, da se v praksi pojavljajo problemi, ki izhajajo iz preozkega in pretogega tolmačenja te določbe ali pa nastajajo zaradi neusklajenosti zakonodaje na drugih področjih z navedeno določbo. Težave se pojavljajo kadar uporabnik zbirke osebnih podatkov zakonsko podlago razlaga zelo ozko in terja neposredno zakonsko pooblastilo za posredovanje podatka iz svoje zbirke. Varuh je mnenja, da tako prihaja do neupravičenega zapiranja zbirk podatkov tudi v primerih, ko je očitno, da je posredovanje določenega podatka upravičeno in zakonsko utemeljeno (npr. posredovanje podatkov upravičencu za vložitev predloga za izvršbo na pristojno sodišče zoper drugo osebo).

Varuh človekovih pravic je v okviru kršitev ustavnih pravic skupno prejel 37 pobud, od teh 6 (1 pobuda prenesena iz 1995 in je tako skupno 7) za področje varstva osebnih podatkov. Od prejetih slednjih pobud jih je varuh rešil 4 - 3 iz leta 1996 in 1 iz leta 1995. Po vsebini pobud, ki so prispele na varuha so bile ugotovljene naslednje kršitve: pravica zapornika do vpogleda v osebni spis, pridobitev zdravstvenih podatkov (odklonitev izročitve fotokopij ali prepisovanja zdravstvene dokumentacije za pokojnika), (Poročevalec Državnega zbora št. 20/97, str. 4-83).

9.3 Tretje redno poročilo varuha človekovih pravic za leto 1997

Splošna ocena varuha o spoštovanju temeljnih človekovih pravic in svoboščin v Republiki Slovenije je, da je stanje dobro. Vendar pa prihaja do posameznih nepravilnosti in do številnih problemov, ki so v nasprotju z določili zavezujočih mednarodnih pravnih aktov in določbami slovenske ustave. Število pobud na varuha človekovih pravic se je v letu 1997 ponovno povečal, najbolj na področju varstva osebnih podatkov. V nekaterih primerih je varuh ukrepal s svojimi pooblastili, v nekaterih primerih pa so bili pobudniki naslovljeni na inšpektorja za varstvo osebnih podatkov ter jim je bilo pojasnjeno možnost pravnega varstva. Ugotovitev varuha je, da v večini primerov domnevni kršilci niso bili državni organi ali organi, ki izvajajo javna pooblastila. Varuh je v svojem poročilu ponovno opozarjal, da se povečuje število pobud, ki se nanašajo na ne - pridobitev podatkov pobudnikov, do katerih bi le ti bili upravičeni (pridobivanje podatkov za sprožitev postopkov). Stanje na tem področju se glede na pretekla leta ni spremenilo.

Varuh človekovih pravic je v okviru kršitev ustavnih pravic skupno prejel 43 pobud, od teh 10 na področju varstva osebnih podatkov. Od prejetih slednjih pobud jih je varuh rešil 8. Varuh je v poročilu podal oceno o spoštovanju človekovih pravic in pravni varnost iz katere izhaja, da je za stanje človekovih pravic v naši državi še naprej značilno nerazumno dolgotrajno odločanje v številnih sodnih in upravnih postopkih. Odločanje o pravicah, obveznostih in pravno zavarovanih interesih v številnih upravnih postopkih poteka daleč zunaj zakonskih rokov, sodno varstvo pravic in odločanje o obtožbah pa zahteva nesorazmeren čas. Problemi na področju uveljavljanja človekovih pravic pa so predvsem posledica slabega delovanja države (Poročevalec Državnega zbora, št. 39/98, str. 5-89).

9.4 Četrto redno letno poročilo varuha človekovih pravic za leto 1998

Število pobud na varuha človekovih pravic se v letu 1998 glede na predhodna obdobja ni bistveno povečal in je tako skupno približno povprečje pripada zadev ustaljeno na številki cca. 50 pobud. Varuh človekovih pravic je v okviru kršitev

ustavnih pravic skupno prejel 58 pobud, od teh 10 na področje varstva osebnih podatkov. Od prejetih slednjih pobud jih je varuh rešil 9.

Glede na vsebino prispelih pobud jih je bilo na naslednjih področjih, kjer so bile tudi ugotovljene kršitve:

- objava podatkov ovadenih oseb z inicialkami, funkcijo in imenom gospodarske družbe,
- uporaba enotne matične številke v davčnih postopkih, itd.

Splošna ocena o spoštovanju človekovih pravic in pravni varnosti v državi varuha je bila, da je na tem področju prišlo do pozitivnih premikov. Prišlo je namreč do sprejema nekaterih za spoštovanje in varstvo človekovih pravic pomembnih zakonov (npr. Zakon o azilu, Zakon o splošnem upravnem in pravnem postopku itd) (Poročevalec Državnega zbora, št. 31/99, str. 4-127).

9.5 Peto redno letno poročilo varuha človekovih pravic za leto 1999

Iz poročila varuha za leto 1999 izhaja, da število pobud na področju temeljnih ustavnih pravic ostaja na ravni iz preteklih let, spremenila pa se je njihova notranja struktura. Povečalo se je tako število pobud glede kršitve varstva osebnih podatkov in javne objave domnevnih storilcev kaznivih dejanj. Pri domnevnih kršitvah na področju varstva osebnih podatkov ponovno prevladujejo kršitve upravljavcev zbirk podatkov, ki se nanašajo glede ne posredovanja osebnih podatkov upravičencev (posredovanje podatkov za vložitev tožb). Varuh ugotavlja, da novo podlago za pridobivanje osebnih podatkov za prosilce, ki uveljavljajo svoje pravice pred državnimi organi, opredeljuje nova določba v 11 členu zakona o varstvu osebnih podatkov, ki določa, da mora upravljavec centralnega registra prebivalcev ali evidenc stalno in začasno prijavljenih prosilcev na način, ki je določen za izdajo potrdila, posredovati posamezniku ali pravni osebi ali drugi organizaciji potrebne podatke o osebi, zoper katero uveljavlja ali varuje svoje pravice pred organi. Z navedeno določbo bi se moralo število tovrstnih težav in tako posledično domnevnih kršitev zmanjšati. Varuh človekovih pravic je v okviru kršitev temeljnih ustavnih pravic

skupno prejel 45 pobud, od teh 13 na področje varstva osebnih podatkov (Poročevalec Državnega zbora, št. 32/00, str. 6-79).

9.6 Šesto redno letno poročilo varuha človekovih pravic za leto 2000

Iz poročila varuha za leto 2000 izhaja, da se je število pobud na področju temeljnih ustavnih pravic zmanjšalo. V največji meri se je v navedenem letu glede na pretekla leta zmanjšalo število pobud na področju varstva osebnih podatkov in etike javne besede oziroma objave osebnih podatkov posameznikov v zvezi z različnimi kaznivimi dejanji. Splošna ocena po intenzivnosti in pogostosti primerov kršitev človekovih pravic je bila, da v Sloveniji ni sistematičnega kršenja človekovih pravic s strani državnih organov.

Varuh človekovih pravic je v okviru kršitev temeljnih ustavnih pravic skupno prejel 35 pobud, od teh 7 na področju varstva osebnih podatkov. Glede na področje kršitev zakona o varstvu osebnih podatkov je bila v glavnem kršitev glede odklonitve vpogleda v zdravstveno dokumentacijo (Poročevalec Državnega zbora, št. 45/01, str. 5-79).

9.7 Sedmo redno poročila varuha človekovih pravic za leto 2001

Varuh človekovih pravic je z novelo zakona o varstvu osebnih podatkov, ki je začel veljati 24.07.2001 dobil novo zadolžitev tudi kot neodvisna institucija za varstvo osebnih podatkov. V tej vlogi varuh:

- neposredno nadzoruje spoštovanje predpisov o varstvu osebnih podatkov pri upravljavcih zbirk in pri uporabnikih osebnih podatkov,
- spremlja oziroma nadzira delo Inšpektorata za varstvo osebnih podatkov,
- svetuje v zadevah na tem področju,
- sodeluje v postopkih sprejemanja predpisov in
- opravlja druge naloge na podlagi zakona.

Še posebej je pomembno določilo, da mora varuh skladno z novelo zakona v treh mesecih po uveljavitvi zakona določiti namestnika, ki je posebej zadolžen za izvajanje nalog na področju varstva osebnih podatkov. Natančneje je tematika opisana pri spremembi zakona o varstvu osebnih podatkov.

Varuh človekovih pravic je v letu 2001 prejel trikrat več pobud kot v preteklih letih, deloma pa je k porastu prispevala tudi nova zadolžitev varuha. Varuh navaja, da morajo biti za spoštovanje človekovih pravic zagotovljeni učinkoviti mehanizmi nadzora in varovanja. Slednje so zakonu o varstvu osebnih podatkov očitali predstavniki Evropske unije v postopku usklajevanja z zakonodajo Evropske unije. Očitek je bil, da Republika Slovenija v veljavni zakonodaji nima neodvisne institucije za varovanje osebnih podatkov, ki jo predvideva direktiva 95/46 EC Evropskega parlamenta in Sveta o zaščiti posameznikov pri obdelavi osebnih podatkov in prostem gibanju takih podatkov. Skladno z novo funkcijo varuha človekovih pravic je novo funkcijo dobil tudi inšpektorat za varstvo osebnih podatkov. Ta se je po spremembah zakona okrepil tako institucionalno kot iz vidika njegovih pooblastil. Inšpektorat je tako po novem zakonu ustanovljen kot organ v sestavi ministrstva za pravosodje, o svojem delu pa poroča ministru in varuhu človekovih pravic.

Glavna področja kršitev človekovih pravic po zakonu o varstvu osebnih podatkov oziroma po vsebini tega zakona so bile ugotovljene na naslednjih področjih:

- odklonitev vpogleda v upravni spis zaradi varovanja osebnih podatkov,
- ne posredovanje osebnih podatkov o kršitelju za vložitev tožbe s strani državnih organov,
- odklonitev vpogleda v zdravstveno dokumentacijo z obrazložitvijo, da je le ta last zavoda, itd. (Letno poročilo varuha človekovih pravic 2001, 2002: 18-130).

Varuh je v letu 2001 prejel 86 pobud na področju ustavnih pravic, od tega 20 zadev iz področja varstva osebnih podatkov.

V letu 2001 je bilo obravnavanih 75 zadev s področja inšpekcijskega nadzorstva nad izvajanjem določb zakona o varstvu osebnih podatkov, od tega 43 na podlagi prijav, pritožb in pobud posameznikov. Inšpektorat za varstvo osebnih podatkov je v letu

2001 zaradi ugotovljenih manjših nepravilnosti izrekel 43 opozoril za odpravo nepravilnosti na zapisniku, zaradi ugotovljenih večjih nepravilnosti oziroma kršitev zakona pa je bilo izdanih pet odločb ter podanih deset predlogov za uvedbo postopka o prekršku. Prijave, pritožbe in pobude so bile vložene na različnih področjih varstva osebnih podatkov:

- upravljanje stanovanjskih hiš,
- posredovanje osebnih podatkov nepooblaščenim uporabnikom,
- kršitve pravic posameznika in
- nezakonite obdelave podatkov.

Inšpektorat za varstvo osebnih podatkov v svojem poročilu za leto 2001 ugotavlja, da se stanje na tem področju glede na pretekla leta ni bistveno spremenilo. Kršitve in pomanjkljivosti pa so bile v večini primerov kot razlog nezadostnega poznavanja oziroma nerazumevanja posameznih določb zakona. Med subjekti, ki kršijo določbe zakona, pa je še vedno veliko državnih organov, sodišč, organov lokalnih skupnosti, javnih zavodov in nosilcev javnih pooblastil. Ugotovitve inšpektorata nadalje kažejo, da pri vsebini zbirk osebnih podatkov, v mnogih zbirkah obdelujejo tudi takšne vrste osebnih podatkov, za obdelavo katerih upravljavec zbirke nima ustrezne pravne podlage (ustni vir).

9.8 Osmo redno poročilo varuha človekovih pravic za leto 2002

Iz poročila varuha za leto 2002 izhaja, da se je število pobud na področju temeljnih ustavnih pravic glede na preteklo leto povečalo, močno pa se je povečalo število pobud na področju varstva osebnih podatkov. Razlog povečanja pobud je zaradi nove naloge varuha človekovih pravic po noveli zakona o varstvu osebnih podatkov iz leta 2001 (opravljanje nalog neodvisne institucije za varstvo osebnih podatkov). V večini pobud je varuh pobudnikom odgovarjal na različna vprašanja glede uresničevanja zakona o varstvu osebnih podatkov ter jim svetoval glede načinov uresničevanja njihovih pravic v praksi. Varuh v poročilu navaja, da je področje varstva osebnih podatkov v Republiki Sloveniji kadrovsko in materialno podhranjeno, saj imata obe instituciji, ki delujeta na tem področju, tako inšpektorat kot varuh

človekovih pravic manj zaposlenih kot v drugih državah (Varuh človekovih pravic, osmo redno poročilo 2003: 14-20).

Ocena pripada pobud na tem področju je, da večina pobudnikov ne pozna pravne ureditve, svojih pravic in pristojnosti organov na področju varstva osebnih podatkov. Pobudniki se tudi prezgodaj obrnejo na varuha oziroma preden je do posamezne kršitve sploh prišlo in preden so se obrnili na institucije, ki so pristojne za urejanje njihovih problemov ali vprašanj.

Varuh človekovih pravic je v okviru kršitev temeljnih ustavnih pravic skupno prejel 73 pobud, od teh 30 na področju varstva osebnih podatkov. Glede na področje zakona o varstvu osebnih podatkov so bile ugotovljene naslednje kršitve:

- izobešanje osebnih podatkov o oskrbovancih v domu na informacijske plošče,
- odklonitev vpogleda v zdravstveno dokumentacijo,
- posegi v zasebnost z videonadzorom in vodenjem evidenc obiskovalcev posameznih zgradb¹⁸ itd. (Varuh človekovih pravic, letno poročilo 2002, 2003: 150-220).

V vlogi neodvisne institucije za nadzor varstva osebnih podatkov je varuh dobil številne nove naloge, ki prinašajo nove obveznosti in nove načine dela. V tej vlogi je varuh začel sodelovati tudi pri delu delovne skupine neodvisnih institucij za varstvo osebnih podatkov, ki deluje v okviru Evropske komisije, ustanovljena pa je bila na podlagi 29. člena Direktive EU 95/46/EC o zaščiti posameznikov pri obdelavi osebnih podatkov in o prostem gibanju takšnih podatkov. Ta delovna skupina obravnava in usklajuje stališča glede izvrševanja posameznih določil navedene direktive. Med zanimivejšimi vprašanji, ki se obravnavajo v delovni skupini, so:

¹⁸ Varuh je v svojem poročilu podal mnenje da so fotografija oziroma videoposnetek posameznika, njegovo ime in priimek in naslov osebni podatki po zakonu. V primeru če se takšni podatki shranjujejo, lahko govorimo tudi o obdelavi osebnih podatkov in kadar so vzpostavljene evidence takšnih podatkov, tudi o zbirki osebnih podatkov. Takšne zbirke pa se skladno z določili zakona vzpostavijo le na podlagi zakona ali pisne privolitve posameznika, na katerega se ti podatki nanašajo. Varuh ugotavlja, da je vzpostavljanje zbirk osebnih podatkov na podlagi videoposnetkov nezakonito, če se izvaja brez zakonskega pooblastila ali vnaprejšnje privolitve posameznika. Druga dokaj pogosta kršitev pa se izvaja tudi z vzpostavljanjem evidenc obiskovalcev, katere največkrat vzpostavljajo varnostniki v zgradbah javnega in zasebnega sektorja na podlagi internih pravil ali pooblastil. Na oba pereča problema torej zbiranje posnetkov posameznikov in vodenje evidenc obiskovalcev je varuh v posebnem pismu opozoril vlado in predlagal, da se obe vprašanji iz varnostnih razlogov uredita z zakonom.

- zakonitost izvajanja videonadzora,
- nadzor delodajalcev z vidika varovanja osebnih podatkov zaposlenih,
- zlorabe elektronske pošte in svetovnega spleta,
- zlorabe osebnih podatkov v finančnih ustanovah - bankah in zavarovalnicah,
- zlorabe določenih biometričnih podatkov in osebnih podatkov pri tako imenovanem neposrednem marketingu.

Poleg spremljanja in usklajevanja stališč na tem področju, pa sodelovanje v organih Evropske Unije prinaša tudi nove obveznosti glede posredovanja podatkov o stanju v RS (<http://www.varuh-rs.si/cgi...>).

Varuh v poročilu navaja, da z inšpektoratom za varstvo osebnih podatkov dobro sodeluje, vendar opozarja, da dvojnost institucij prinaša številne probleme tudi pri mednarodnem sodelovanju in usklajevanju naših aktivnosti. Varuh predlaga oblikovanje posebnega enotnega neodvisnega organa za nadzor nad izvajanjem predpisov in direktiv Evropske Unije na področju varstva osebnih podatkov.

Na podlagi obravnavanih pobud pri varuhu (enako lahko ugotovimo tudi v poročilu inšpektorata za leto 2002) varuh ugotavlja, da je velik problem slabo poznavanje predpisov s področja varstva osebnih podatkov, tako pri upravljavcih zbirk osebnih podatkov kot pri posameznikih, katerih osebni podatki se obdelujejo in posredujejo. Izboljšala se je sicer predstavitev tega področja na spletnih straneh ministrstva za pravosodje. Vendar je to še premalo, da bi se povečalo vedenje o pravicah in obveznostih posameznikov in upravljavcev zbirk osebnih podatkov. Boljše informiranje bi pripomoglo k zmanjšanju števila kršitev in razlike med normativno ureditvijo tega področja in dejanskim stanjem, ki se na številnih področjih oddaljuje od zahtev, ki jih nalaga dosledno uresničevanje zakona o varstvu osebnih podatkov.

Na splošno je za področje varstva osebnih podatkov značilno, da obstaja dokaj veliko razhajanje med zahtevami, ki jih postavljajo zakon, ratificirane mednarodne pogodbe in direktive Evropske Unije na tem področju, ter prakso, ki v številnih primerih išče bližnjice in poti, po katerih bi se obšle normativne zahteve. Iščejo se možnosti, da bi se zahteve nadzornikov zadovoljile s čim manj truda, birokratskih postopkov in stroški.

To je po ugotovitvah varuha najbolj razvidno na posameznih gospodarskih področjih, na primer na področju bančništva in zavarovalništva. Na teh področjih finančne institucije z bolj ali manj prostovoljno privolitvijo posameznikov, ki vstopajo v poslovne odnose z njimi, zbirajo številne osebne podatke, tudi prekomerne, ne da bi posameznike obvestile o namenu in času shranjevanja takšnih podatkov. Še bolj problematično pa je izmenjavanje teh podatkov med posameznimi finančnimi institucijami, in to ne le znotraj držav, temveč tudi na mednarodni ravni. S temi problemi se srečujejo tudi v drugih državah Evropske Unije, pri čemer rešitve oziroma izpolnjevanje predpisanih zahtev ni preprosto in zahteva veliko angažiranje nadzornih mehanizmov. Povečujejo se tudi problemi v zvezi z zbiranjem podatkov na podlagi videonadzora, velikimi možnostmi zlorab osebnih podatkov prek uporabe elektronske pošte in interneta, zlorabami osebnih podatkov za potrebe tako imenovanega direktnega marketinga in številne druge nove oblike kršitev, ki se širijo zlasti z razvojem informacijskih tehnologij. To terja tudi večjo angažiranost nadzornih mehanizmov znotraj držav in njihovo sodelovanje na mednarodni ravni.

Navedene zahteve v številnih elementih presegajo zmožnosti varuha človekovih pravic in tudi inšpektorata v sedanji sestavi. Potrebe po preventivnem delovanju, izobraževanju, seznanjanju uporabnikov in izvajalcev zahtevajo bolj usklajeno in načrtno delovanje na tem področju. Varuh pričakuje, da bo prej ali slej tudi v Sloveniji ustanovljen enoten organ za varstvo osebnih podatkov, ki bo v eni instituciji združeval nadzor tako javnega kot zasebnega sektorja, spremljanje zakonodaje in drugih predpisov na tem področju, preventivno delovanje ter pokrival številne obveznosti, ki izhajajo iz mednarodnega sodelovanja na tem področju.

9.9 Deveto redno poročilo varuha človekovih pravic za leto 2003

Iz poročila varuha za leto 2003 izhaja, da se je število pobud na področju temeljnih ustavnih pravic glede na preteklo leto zmanjšalo. Največje zmanjšanje odprtih zadev v letu 2003 pa je bilo tudi na področju varstva osebnih podatkov in sicer na skupno 22 zadev, kar pomeni 26,7% zmanjšanje.

V večini pobud je varuh pobudnikom odgovarjal na različna vprašanja, kako je potrebno uresničevati in razlagati določila zakona o varstvu osebnih podatkov. Veliko

pobud je bilo tudi prezgodnjih, saj po navedbah pobudnikov še ni prišlo do kršitev. Tako je varuh največkrat pobudnikom pojasnjeval, kako je potrebno razumeti določila zakona o varstvu osebnih podatkov, in jih napotil na pristojne organe. Zaradi tega Varuh človekovih pravic predlaga, da bi bilo potrebno na ravni države opraviti več izobraževalnih in promocijskih akcij s ciljem povečanja ozaveščenosti o potrebnosti varovanja osebnih podatkov in zasebnosti v Sloveniji.

Varuh človekovih pravic je v okviru kršitev temeljnih ustavnih pravic skupno prejel 72 pobud, od teh 22 na področju varstva osebnih podatkov. Glede na področje zakona o varstvu osebnih podatkov so bile ugotovljene naslednje kršitve:

- izobešanje osebnih podatkov z imeni in priimki študentov, skupaj s podatki o opravljenih testih, številu ponavljanj posameznih izpitov itd., na oglasni deski fakultete,
- poskus vzpostavitve zbirke osebnih podatkov o družinskem nasilju,
- vodenje dodatne računalniške zbirke podatkov kupcev s strani trgovin s podatki o vrsti kartice, številki računa, datumu računa, številki kartice itd.,
- odklonitev vpogleda v zdravstveno dokumentacijo, itd (Varuh človekovih pravic, letno poročilo 2003, 2003: 161-245).

Na podlagi obravnavanih pobud pri varuhu, varuh ugotavlja, da ob analizi stanja človekovih pravic v Sloveniji ne moremo biti zadovoljni, saj se določene nepravilnosti in kršitve človekovih pravic nadaljujejo. Prav tako pa se z razvojem družbe in z večjo ozaveščenostjo ljudi o njihovih pravicah razkrivajo tudi nove kršitve, ki jih varuh v predhodnih letih ni zaznal (npr. različne oblike prikrite diskriminacije). Prav tako pa varuh po drugi strani ugotavlja, da se izboljšuje odnos nosilcev oblasti do prebivalcev, saj se očitno krepi zavest, da morajo državni organi postati predvsem servis državljanek in državljanov. V tem pogledu se je izboljšal tudi odnos večine državnih organov do varuha človekovih pravic, saj se odzivajo na njegova opozorila in jih mnogokrat tudi upoštevajo pri pripravi novih normativnih rešitev ali pri njihovem uresničevanju. Vendar pa kljub temu veljajo ugotovitve varuha človekovih pravic iz predhodnih let, da je brezbržnost do problemov ljudi v stiski še vedno močno prisotna v delu državnih organov, ki se kaže predvsem v izmikanju odgovornosti in

prenašanju odločitev na druge. Glede problemov varstva osebnih podatkov je varuh mnenja, da le ti izhajajo predvsem iz nedodelane zakonodaje, ki omogoča nesorazmerno zbiranje osebnih podatkov po eni strani in neživljenjsko omejevanje dostopnosti podatkov po drugi, ko ovira pravico javnosti do dostopa informacij javnega značaja. Tehtanje dveh ustavnih pravic - pravica do zasebnosti in pravica do javnosti do informacij javnega značaja - pa še ni zaživelo (Varuh človekovih pravic, letno poročilo 2003, 2003: 7-8).

Prav tako Varuh človekovih pravic, predlaga, da bi bilo potrebno razmisliti o spremembi normativnega sistema varstva osebnih podatkov hkrati z oblikovanjem posebnega enotnega neodvisnega organa za nadzor nad vzpostavljanjem zbirk in uporabo osebnih podatkov. Takšna zahteva namreč izhaja tudi iz Direktive 95/46 EC, ki v Sloveniji ni zadovoljivo urejena. Zato varuh meni, da bi morali z novim zakonom o varstvu osebnih podatkov vzpostaviti bolj prilagodljive in v praksi lažje uresničljive rešitve za vzpostavljanje zbirk osebnih podatkov na različnih področjih. Namreč težko bo še naprej vztrajati na podmeni, da je za vzpostavitev vsake zbirke potrebna izrecna zakonska podlaga, ki mora nedvoumno določiti tako vrsto osebnih podatkov, ki se lahko zbira, kot tudi način in čas zbiranja in shranjevanja, namen uporabe, način varovanja ipd., kar izhaja iz veljavnega zakona. Namreč večina držav članic Evropske unije je z zakoni pooblastila neodvisne institucije za varstvo osebnih podatkov, da na podlagi zakonskih meril v posameznih primerih dovolijo vzpostavljanje zbirk osebnih podatkov ter hkrati določijo pogoje za njihovo uporabo in jo nadzirajo. Navedene rešitve omogočajo večjo prožnost pri vzpostavljanju novih zbirk ter omogočajo učinkovitejši in bolj odgovoren nadzor. Sam neodvisen organ za varovanje osebnih podatkov pa mora biti sposoben in pripravljen tehtati med različnimi pravicami in neodvisno sprejeti odločitev, ali in pod kakšnimi pogoji dovoli v posameznih primerih poseg v zasebnost. Trenutna veljavna ureditev inšpektoratu za varstvo osebnih podatkov ne daje takšne vloge in ne tehta različnih pravic, ki so povezane z varstvom osebnih podatkov, na primer pravico javnosti, da je seznanjena z informacijami javne narave na eni strani in pravico do zasebnosti na drugi. Področje varstva osebnih podatkov pa je izrazito takšno področje, ki pogosto terjata tehtanje različnih pravic in na tej podlagi odločitev, katera pravica ima v posameznem primeru prednost. Varuh zaključuje, da sedanja ureditev, ko varuh izvaja nadzor, vendar v omejenem obsegu, le v javnem sektorju, inšpektorat pa na obeh z izvršnimi

pooblastili, vendar pa ni neodvisen, je slaba in deležna kritik s strani organov Evropske unije. Tako je Slovenija ena redkih članic Evropske unije, ki nima oblikovane neodvisne institucije za varstvo osebnih podatkov z vsemi potrebnimi pooblastili tako v javnem kot zasebnem sektorju. Predlagana ureditev pa bi bila tudi v celoti usklajena z zahtevami Direktive 95/46 EC Evropskega parlamenta in Sveta o varstvu posameznikov pri obdelavi osebnih podatkov in o prostem gibanju takšnih osebnih podatkov (Varuh človekovih pravic, letno poročilo 2003, 2003: 20-21).

10 TAJNI PODATKI

10.1 Splošno o opredelitvi tajnosti

V nadaljevanju diplomske naloge bom predstavil določila Zakona o tajnih podatkih. Tajni podatki kot že sama beseda pomeni naj bi bili popolnoma različni od osebnih podatkov saj so to podatki, za katere tajnost določijo pristojni organi.

Državni zbor Republike Slovenije je Zakon o tajnih podatkih sprejel na svoji seji 25. oktobra 2001 in je bil objavljen v Uradnem listu Republike Slovenije št. 87/2001. V veljavo je stopil 23.11.2001. Zakon o tajnih podatkih je celovito in enotno uredil vsa vprašanja, vezana na določanje, varovanje in dostop do tajnih podatkov z delovnega področja državnih organov, ki se nanašajo na javno varnost, obrambo, zunanje zadeve ali obveščevalno in varnostno dejavnost države ter prenehanja tajnosti takšnih podatkov.

Zavezanci za ravnanje po določilih zakona so državni organi, organi lokalnih skupnosti, nosilci javnih pooblastil ter drugi organi, gospodarske družbe in organizacije, ki pri izvajanju zakonsko določenih nalog pridobijo ali razpolagajo s prej opisanimi podatki ter nenazadnje tudi posamezniki v teh organih¹⁹. Nadalje so zavezanci tudi dobavitelji, izvajalci gradenj ali izvajalci storitev, ki se jim taki podatki posredujejo zaradi izvršitve naročil organa. Vsak posameznik, ki mu je bil zaupan tajni podatek, ali ki se je seznanil z vsebino tajnega podatka, je odgovoren za njegovo varovanje in ohranitev njegove tajnosti (čl.1).

10.2 Temeljni pojmi

Zakon o tajnih podatkih v 2. členu določa zakonsko uporabljene izraze, ki se nanašajo na tajnost podatkov in sicer:

¹⁹ Razpolaganje s tajnimi podatki v gospodarskih družbah, zavodih in drugih organizacijah, ki pridobijo oziroma razpolagajo s tajnimi podatki z delovnega področja državnih organov, in se nanašajo na obrambo države je urejen v Pravilniku o načinu in postopku določanja tajnih podatkov s področja obrambe v gospodarskih družbah, zavodih in organizacijah (Uradni list RS, št. 108/2002).

- a) **Tajni podatek**²⁰ - je dejstvo ali sredstvo z delovnega področja organa, ki se nanaša na javno varnost, obrambo, zunanje zadeve ali obveščevalno varnostno dejavnost države, ki ga je potrebno zaradi razlogov določenih v tem zakonu zavarovati pred nepoklicanimi osebami, in ki je v skladu s tem zakonom določeno in označeno za tajno;
- b) **Tajni podatek tuje države** - je podatek, ki ga Republiki Sloveniji oziroma njenim organom posredovala tuja država oziroma njen organ ali mednarodna organizacija oziroma njen organ v pričakovanju, da bo ostal tajen. Nadalje je tajen podatek tuje države podatek, ki je rezultat sodelovanja Republike Slovenije oziroma njenih organov s tujo državo ali mednarodno organizacijo oziroma njihovimi organi, in za katerega se dogovori, da mora ostati tajen;
- c) **Dokument** - je vsak napisan, narisani, natisnjen, razmnožen, posnet, fotografiran, magneten, optičen ali kakšen drugačen zapis tajnega podatka;
- d) **Medij** - je vsako sredstvo, ki vsebuje tajne podatke;
- e) **Določanje tajnih podatkov** - je dejanje ali postopek, s katerim se podatek v skladu s tem zakonom oceni za tajnega in se mu določi stopnja in rok tajnosti;
- f) **Prenehanje tajnosti podatka** - je zakonita sprememba tajnega podatka v podatek, ki je dostopen v skladu s splošnimi predpisi, ki urejajo poslovanje organa;
- g) **Dostop** - je seznanitev osebe s tajnim podatkom ali možnost osebe pridobiti tajni podatek na podlagi dovoljenja za dostop do tajnih podatkov;

²⁰ Kot tajni podatek se tako lahko določi podatek, ki je tako pomemben, da bi z njegovim razkritjem nepoklicani osebi nastale, ali bi očitno lahko nastale, škodljive posledice za varnost države ali za njene politične ali gospodarske koristi in se nanaša na naslednja področja: javno varnost, obrambo, zunanje zadeve, obveščevalno varnostno dejavnost državnih organov Republike Slovenije, nadalje za sisteme naprave, projekte načrte ter znanstvene, raziskovalne, tehnološke, gospodarske in finančne zadeve pomembne za prva štiri opisana področja (čl. 5).

- h) **Varnostno preverjanje osebe** - je poizvedba, ki jo pred izdajo dovoljenja za dostop do tajnih podatkov opravi pristojni organ, in katere namen je zbrati podatke o morebitnih varnostnih zadržkih;
- i) **Varnostni zadržki** - so ugotovitve varnostnega preverjanja, iz katerih izhaja, da obstajajo dvomi o zanesljivosti in lojalnosti osebe, ki naj bi dobila dovoljenje za dostop do tajnih podatkov;
- j) **Ogrožanje vitalnih interesov države** - je ogrožanje njene ustavne ureditve, neodvisnosti, ozemeljske celovitosti in obrambne sposobnosti (čl.2).

10.3 Določanje tajnih podatkov²¹

Po določbah Zakona o tajnih podatkih, podatek določi za tajnega pooblaščenca oseba kot npr. predstojnik organa, izvoljeni ali imenovani funkcionarji organa in osebe, zaposlene v organu, ki jih je za to pisno pooblastil predstojnik tega organa. Pooblaščenca oseba določi stopnjo tajnosti podatka ob njegovem nastanku oziroma ob začetku izvajanja naloge organa, katere rezultat bo tajen podatek. Pri določanju tajnosti pa mora taka oseba oceniti možne škodljive posledice za varnost države ali za njene politične in gospodarske koristi, če bi bil podatek razkrit nepoklicani osebi. Šele na podlagi izdelane ocene, ki mora biti v pisni obliki se podatku določi stopnja tajnosti. Razlogi zaradi katerih je Zakon o tajnih podatkih določil izdelavo pisne ocene so trije²²:

- da se zagotovi odgovornejši odnos do določanja tajnosti, ki mora temeljiti na strokovni oceni okoliščin in realnih potreb, da je dostop do nekega podatka za določen čas nujno potrebno zapreti v omejen krog uporabnikov, ki se s podatkom morajo seznaniti, če naj izvršijo določeno nalogo, in da je nek podatek potrebno

²¹ Označevanje in postopke za varovanje tajnih podatkov je določeno z Uredbo o načinih in oblikah označevanja tajnih podatkov ter fizičnih, organizacijskih in tehničnih ukrepov ter postopkih za varovanje tajnih podatkov, ki jo je sprejela Vlada Republike Slovenije (Uradni list RS, št. 70/2002).

²² Obvezne sestavine pisne ocene so naslednje:

- opredelitev objekta varstva, skupne dobrine oziroma koristi, ki jo bomo varovali s pomočjo inštituta tajnosti,
- teža škodljivih posledic,
- način prenehanja tajnosti (Ocena škodljivih..., [http://intranet.policija.si/...](http://intranet.policija.si/)).

varovati s posebnimi ukrepi, ker bi njegovo razkritje nepoklicanim osebam lahko povzročilo škodljive posledice,

- ker so podatki državnih organov javnega značaja (39. člen Ustave Republike Slovenije) in ker je tajnost eden od razlogov za omejitev dostopa javnosti do podatka javnega značaja, je v primeru konflikta, ki bo lahko nastal, ko bo organ zavrnil zahtevo za posredovanje oziroma objavo nekega svojega tajnega podatka, itd, je tako potrebno zagotoviti pisni dokument, v katerem so obrazloženi pisni razlogi za določitev podatka za tajnega in
- ker Kazenski zakonik definira kazniva dejanja izdaje različnih vrst tajnosti (državne, uradne, vojaške) in sodna praksa, ki se je oblikovala na podlagi teh definicij, zahteva, da morata biti za pravno veljavno določitev tajnosti izpolnjena formalni in materialni kriterij (Ocena škodljivih posledic..., <http://intranet.policija.si/...>)

Na podlagi izdelane pisne ocene se lahko podatkom glede na možne škodljive posledice za varnost države ali za njene politične ali gospodarske koristi, ki utegnejo nastati, če bi bili razkriti nepoklicani osebi določi naslednje stopnje tajnosti:

- strogo tajno,
- tajno,
- zaupno in
- interno (čl. 13).

10.4 Dovoljenje do dostopa do tajnih podatkov

Dovoljenje do dostopa do tajnih podatkov pridobi oseba na podlagi varnostnega preverjanja in šele to v primeru ko se v primeru preverjanja ne ugotovijo varnostni zadržki²³. Osebo se lahko varnostno preveri na podlagi njenega pisnega soglasja, način preverjanja pa je določen z vprašalnikom, ki ga oseba izpolni.

²³ Način in postopek varnostnega preverjanja je določen z Uredbo o načinu in postopku varnostnega preverjanja, ki jo je sprejela Vlada Republike Slovenije (Uradni list RS št. 110/2003).

Izjema od navedenega, je dostop do tajnih podatkov brez dovoljenja za dostop do tajnih podatkov stopnje interno, do katerih so upravičene osebe v zvezi z opravljanjem svoje funkcije kot npr.: predsednik republike, predsednik vlade, varuh človekovih pravic in njegov namestnik, itd. kot to določa tretji člen zakona.

10.5 Nadzor nad izvajanjem Zakona o tajnih podatkov

Za izvajanje nadzora nad izvajanjem zakona je ustanovljen Urad Vlade republike Slovenije za varovanje tajnih podatkov, ki je bil ustanovljen na podlagi Sklepa o ustanovitvi, nalogah in organizaciji Urada Vlade Republike Slovenije za varovanje tajnih podatkov (Uradni list RS, št. 6/2002).

11 INFORMACIJE JAVNEGA ZNAČAJA

11.1 Določenost informacij javnega značaja v Ustavi Republike Slovenije

Dostopnost informacij javnega značaja je v Ustavi Republike Slovenije opredeljena kot človekova pravica in temeljna svoboščina. V 39. členu se navezuje na svobodo izražanja misli, govora in javnega nastopanja, svobodo tiska in drugih oblik javnega obveščanja ter na svobodo zbiranja, sprejemanja in širjenja vesti in mnenj. Navezuje pa se tudi na uveljavljanje neposredne demokracije, ki jo državljani in državljanke izvršujejo neposredno in z volitvami, po načelu delitve oblasti na tri veje (zakonodajno, sodno, izvršilno), na sodelovanje pri upravljanju javnih zadev (44. člen), pravico do peticije (45. člen), pravico do pravnega sredstva (25. člen), do sodnega varstva (23. člen) in pravico do varstva osebnih podatkov. Tako je uveljavljanje neposredne demokracije po ustavi teže uresničljivo brez odprtosti in preglednosti delovanja nosilcev vseh vej državne oblasti.

Tudi Varuh človekovih pravic je v svojem poročilu za leto 1998 ugotovil, da ustavna določba drugega odstavka 39. člena ustave, ki daje vsakomur pravico dobiti informacijo javnega značaja, ni uresničena z zakonom. Neposredno uveljavljanje te ustavne pravice s sodnim varstvom je tako nemogoče, saj se ustavna določba v dveh elementih sklicuje na nadaljnjo zakonsko ureditev. Zakon naj bi tako določal utemeljen pravni interes za pridobitev informacij javnega značaja, poleg tega pa tudi primere, v katerih je moč informacije odreči (Varuh človekovih pravic, 1999).

Javnost dela državnih organov, njihova odprtost in preglednost, v povezavi z možnostjo dostopa do javnih podatkov in informacij javnega značaja so pomembni elementi sodobne demokratične in pravne države. Z ustreznim obveščanjem, odprtostjo in možnostjo nadzora se krepi zaupanje državljanov v delo državnih organov in javne uprave v širšem pomenu. Če je delovanje teh organov zaprto, je veliko možnosti za nepravilnosti in zlorabe oblasti. Na drugi strani pa so zapiranje informacij pred javnostjo, dajanje nepopolnih in le uradnih informacij ter postavljanje posrednikov med viri informacij in javnostjo značilnosti zaprtih, nedemokratičnih in avtoritarnih sistemov.

11.2 Določenost informacij javnega značaja v mednarodnih dokumentih in pravni ureditvi Evropske Unije²⁴

Konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin Sveta Evrope pravico do obveščnosti povezuje s pravico do svobodnega izražanja v 10. členu. Pravica obsega svobodo mišljenja ter sprejemanja in sporočanja obvestil in idej brez vmešavanja javne oblasti in ne glede na meje. Določila ne preprečujejo državam, da zahtevajo dovoljenja za delo radijskih, televizijskih in kinematografskih podjetij. Člen je potrebno razumeti tako, da je tedaj, ko država z zakonom ali ustavo zagotavlja pravico do obveščnosti, ta pravica lahko omejena le iz razlogov določenih v drugem odstavku 10. člena (zaradi varnosti države, njene ozemeljske celovitosti, zaradi javne varnosti, itd.). Opisane omejitve so lahko določene le z zakonom. Sporočilo konvencije naj bi bilo tako, da je ta pravica temelj demokracije in pogoj za uživanje številnih drugih pravic in svoboščin, ki jih zagotavlja konvencija.

Nadalje je tudi odbor ministrov Sveta Evrope že 25. novembra 1981 sprejel priporočilo državam članicam, naj uresničevanje pravice dostopa do informacij državnih organov uredijo v zakonodaji in praksi v skladu s priloženimi načeli. Načela določajo, da ima vsakdo pravico, da na zahtevo dobi informacijo v posesti državnih organov. Za uresničitev te pravice morajo biti zagotovljena ustrezna sredstva in poti, informacije morajo biti dostopne vsakomur pod enakimi pogoji. O sami zahtevi mora biti odločeno v razumnem času, zagotovljena pa mora biti pravica do pritožbe in do sodnega varstva (Varuh človekovih pravic, 1998).

Nenazadnje tudi državljanom Evropske unije zagotavlja pravico do obveščnosti Listina o temeljnih pravicah Evropske unije v svojem 11. členu, kjer je določena svoboda izražanja in obveščanja: "vsakdo ima pravico do svobodnega izražanja. Ta pravica vključuje svobodo mnenja ter sprejemanja in širjenja informacij in idej brez

²⁴ Nemčija kot članica Evropske unije nima enotnega zakona, ki bi urejal posredovanje ali eksploatacijo informacij javnega značaja. Tako je vodilni ponudnik konkretnih tehnoloških rešitev na področju informacij javnega značaja v Nemčiji Zvezni statistični urad (Statistisches Bundesamt Deutschland). Urad brezplačno na svoji spletni strani <http://www.destatis.de> posreduje nemške statistične informacije. Prav tako je moč najti veliko informacij na spletnih straneh Ministrstva za notranje zadeve, predvsem pa do večine nemških zakonov. Nekaj drugih možnosti izrabe informacij javnega značaja pa je možno z plačilom (npr. Spletne strane za pravne informacije ter splošne gospodarsko produktne informacije (Predhodna študija,..., 2003: 27). Prav tako pa imajo državljani Evropske Unije na spletnih straneh portala Evropske Unije možnost dostopa do dokumentov Evropske Unije (http://www.europa-eu.int/index_sl.htm).

vmešavanja javnih organov in ne glede na državne meje. Svoboda in pluralnost medijev se morata spoštovati" (Listina o temeljnih pravicah..., 2000: čl. 11)²⁵.

Prav tako tudi Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah v svojem 19. členu določa pravico do prostega iskanja, sprejemanja in širjenja vsakovrstnih informacij in idej v ustni, pisni, tiskani ali drugi obliki. Pakt določa tudi legitimne omejitve te pravice, ki pa morajo biti izrecno določene v zakonu in potrebne zaradi spoštovanja pravice ali ugleda drugih ali zaradi državne varnosti, zavarovanje javnega reda, javnega zdravja in morale.

11.3 Veljavna zakonska ureditev

Državni zbor Republike Slovenije je Zakon o dostopu do informacij javnega značaja sprejel na svoji 23. redni seji 25.02.2003 in je bil objavljen v Uradnem listu Republike Slovenije št. 24/2003. Skrbnik navedenega zakona je Ministrstvo za informacijsko družbo (<http://mid.gov.si/mid...>).

Zakon o dostopu do informacij javnega značaja upošteva smernice Evropskega parlamenta in Sveta za sekundarno uporabo in komercialno eksploatacijo informacij javnega značaja ter tako izdane direktive Evropske komisije. Direktiva vsebuje minimalni nabor pravil, ki so potrebne za postopek za izrabo informacije javnega značaja s čimer naj bi si v prihodnosti zagotovil standardiziran pristop pri izrabi informacije javnega značaja na ravni celotne Evropske unije. Direktiva zagotavlja pravno varnost udeležencev na evropskem trgu informacij javnega značaja ter postavlja roke za predpisane spremembe. Predstavlja jasen odgovor na vprašanja, povezana z internacionalizacijo informacijskih potreb ter pravno obvezuje članice, da odpravijo neskladne pristope k eksploataciji informacije javnega značaja. Pravna področja, ki so predmet direktive Evropske komisije so naslednja: intelektualna

²⁵ Organi Evropskih Skupnosti imajo tudi urejen seznam posameznih pomembnih dokumentov z informacijami javnega značaja (veljavni predpisi iz državnega registra ter predlogi predpisov, seznam sprejetih in predlaganih strateških in programskih dokumentov ter znanstvenih mnenj, poročil in analiz z delovnega področja organa). V 255. členu Pogodbe o Evropski Skupnosti in podrobneje v Uredbi 1049/2001 Evropskega parlamenta in Sveta 30.05.2001 o dostopu javnosti do dokumentov Evropskega parlamenta, Sveta in Komisije, je namreč izrecno urejena pravica državljanov in pravnih oseb do dostopa do dokumentov omenjenih institucij. Ti organi zato vzdržujejo register dokumentov in so objavljeni na njihovih spletnih straneh.

lastnina, zaščita podatkov, izraba informacij javnega značaja s strani javnega sektorja, preprečevanje diskriminacije, transparentnost dostopa informacija javnega značaja in ekskluzivne pogodbe za izrabo informacij javnega značaja (Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on the Re-se and Commercial exploitation of public sector documents, 2002; Predhodna študija,..., 2003: 7).

Slovenski Zakon o dostopu do informacij javnega značaja ureja postopek, ki vsakomur omogoča prost dostop do informacij javnega značaja, s katerimi razpolagajo državni organi, organi lokalnih skupnosti, javne agencije, javni skladi in druge osebe javnega prava, nosilci javnih pooblastil in izvajalci javnih služb (čl.1). Zakon je sodoben in izhaja iz načela, da so dostopne vse informacije razen tistih, ki so izvzete na zakonit način (Varuh človekovih pravic, letno poročilo 2003, 2003: 23). Vlada Republike Slovenije vsako leto objavi katalog organov, ki razpolagajo z informacijami javnega značaja. Cilj nove zakonske ureditve je zagotoviti javnost in odprtost delovanja organov ter omogočiti uresničevanje pravice posameznikov in pravnih oseb, da pridobijo informacije javnega značaja.

11.4 Opredelitev informacije javnega značaja

Kot izhaja iz zakonskih določil je informacija javnega značaja informacija, ki izvira iz delovnega področja organa. Informacija se nahaja v obliki dokumenta, zadeve, dosjeja, registra, evidence ali dokumentarnega gradiva, ki ga je organ izdelal sam, v sodelovanju z drugim organom oziroma jo je pridobil od drugih oseb²⁶.

Informacije javnega značaja lahko izvirajo iz organov katerih osnovna funkcija je produkcija teh informacij kot npr. Statistični urad Republike Slovenije, ali pa iz organov, kjer so informacije le sekundarni proizvod njihove primarne dejavnosti kot npr. Ministrstvo za zdravje Republike Slovenije. Informacije javnega značaja so

²⁶ Direktiva Evropske komisije o eksploataciji in nadaljnji uprabi informacij javnega značaja opredeljuje dokument, ki je predmet posredovanja informacij javnega značaja, kot kakršnokoli vsebino na poljubnem mediju (papirni dokument, zvočni ali slikovni zapis, elektronski dokument). Tako široka definicija je bila uporabljena tudi v Regulaciji dostopa do institucionalnih dokumentov Evropske unije (Predhodna študija..., 2003: 23).

izredno širok in vsebinsko raznolik pojem. Najbolj značilna so naslednja področja informacij javnega značaja:

- ekonomske in poslovne informacije,
- informacije o geografskem okolju,
- kmetijske in ribiške informacije,
- socialne informacije,
- pravosodne informacije,
- znanstvene informacije,
- kulturne informacije,
- politične informacije (Predhodna študija,..., 2003: 11).

Takšne informacije morajo biti prosto dostopne pravnim ali fizičnim osebam, ki imajo na podlagi zahteve pravico pridobiti od organa informacijo javnega značaja in sicer na vpogled ali pridobi njen prepis, fotokopijo oziroma njen elektronski zapis. Izjeme od navedenih določil so vsebovane v 6. členu, v katerem ima organ možnost, da osebam zavrne dostop do zahtevane informacije. To je mogoče v primeru če se zahteva nanaša na naslednje vrste podatkov:

- ko gre za tajen podatek (nanaša se na določila Zakona o tajnih podatkih),
- ko je podatek poslovna skrivnost (nanaša se na določila Zakona o gospodarskih družbah, Uradni list RS, št. 30/1993),
- osebni podatek, katerega razkritje bi pomenilo kršitev varstva osebnih podatkov (nanaša se na določila Zakona o varstvu osebnih podatkov)²⁷,
- podatek, katerega razkritje bi pomenilo kršitev zaupnosti individualnih podatkov o poročevalskih enotah skladno z zakonom, ki ureja dejavnost državne statistike,
- podatek, ki se nahaja v javnem arhivskem gradivu in je opredeljen kot zaupen,
- podatek, katerega razkritje bi pomenilo kršitev zaupnosti davčnega postopka (nanaša se na določila Zakona o davčnem postopku, Uradni list RS št. 18/1996),

²⁷ Prav tako je Ministrstvo za notranje zadeve dne 25.02.2004 na svoji spletni strani predstavilo, da bo pričelo z objavljanim podatkov o mesečnih plačah po posameznih mesecih. Skladno z 38. členom Zakona o sistemu plač v javnem sektorju bodo tako javnosti dostopni podatki o delovnem mestu, nazivu in funkcij, o osnovnih plačah, o dodatkih ter delu plače za delovno uspešnost, razen dodatka za delovno dobo. Ministrstvo navaja, da je vsebina javno dostopnih podatkov skladna s predpisi o varstvu osebnih podatkov (<http://www.mnz.si/si/novica.php...>).

- podatek, ki je bil pridobljen ali sestavljen zaradi kazenskega pregona ali v zvezi z njim, ali postopka o prekršku in bi njegovo razkritje škodovalo njegovi izvedbi (nanaša se na določila Zakona o kazenskem postopku, Uradni list RS, št. 63/1994 in Zakona o prekrških, Uradni list RS, št. 7/2003),
- podatek, ki je bil pridobljen ali sestavljen zaradi upravnega postopka, in bi njegovo razkritje škodovalo njegovi izvedbi (nanaša se na določila Zakona o splošnem upravnem postopku, Uradni list RS, št. 80/1999),
- podatek, ki je bil pridobljen ali sestavljen zaradi pravnega, nepravdnega ali drugega sodnega postopka, in bi njegovo razkritje škodovalo njegovi izvedbi (nanaša se na določila Zakona o pravnem postopku, Uradni list RS, št. 26/1999 in Zakona o nepravdnem postopku, Uradni list RS, št. 131/2003),
- podatek iz dokumenta, ki je v postopku izdelave, in je še predmet posvetovanja v organu, njegovo razkritje pa bi povzročilo napačno razumevanje njegove vsebine,
- če gre za podatek, ki ni dostopen javnosti zaradi varovanja naravne vrednote, ter
- če gre za podatek v zvezi z notranjim delovanjem ali dejavnostjo organa in bi njegovo razkritje povzročilo motnje pri delovanju organa.

Organi, ki razpolagajo z informacijami javnega značaja morajo določiti najmanj eno osebo, ki bo pristojna za posredovanje informacij javnega značaja, vsak organ pa je zavezan letno Vladi Republike Slovenije do 31. januarja za preteklo leto, predložiti letno poročilo o izvajanju zakona.

11.5 Posredovanje informacij javnega značaja

Pravna ali fizična oseba lahko zahteva dostop do informacij javnega značaja z ustno ali pisno zahtevo. V sami zahtevi mora tudi opredeliti ali za informacijo želi vpogled, prepis, fotokopijo ali elektronski zapis. Razlika med ustno ali pisno zahtevo je le v obliki pravnega varstva, saj ima pravno varstvo le oseba, ki vloži pisno zahtevo za dostop do informacij javnega značaja. Organ mora o zahtevi osebe odločiti nemudoma, najkasneje pa v roku 20 delovnih dni od prejema popolne zahteve le v izjemnih primerih se ta rok lahko podaljša za največ 30 delovnih dni. Vpogled v zahtevano informacijo je brezplačen, vse ostale oblike pa so plačljive v obliki materialnih stroškov, stroškovnik, na podlagi katerega organ zaračunava materialne

stroške pa je v pristojnosti predpisovanja Vlade Republike Slovenije²⁸. Zakon natančneje ne opredeljuje načine posredovanja informacij javnega značaja, temveč določa da to natančneje predpiše Vlada Republike Slovenije²⁹.

Z razliko od prej navedenega pa morajo organi naslovljenci po zakonu posredovati v svetovni splet v nadaljevanju predpisane informacije javnega značaja brezplačno:

- prečiščena besedila predpisov, ki se nanašajo na delovno področje organa, povezana z državnim registrom predpisov na spletu³⁰,
- programe, strategije, stališča, mnenja, študije in druge podobne dokumente, ki se nanašajo na delovno področje organa,
- predloge predpisov, programov strategij in drugih podobnih dokumentov, ki se nanašajo na delovno področje organa,
- vse objave in razpisno dokumentacijo v skladu s predpisi, ki urejajo javna naročila,
- podatke o upravnih storitvah in
- druge informacije javnega značaja (čl. 10).

²⁸ Vlada Republike Slovenije je na 69. seji dne 08.04.2004 že sprejela Uredbo o višini stroškov posredovanja informacij javnega značaja. V uredbi je v 2.členu določeno, da lahko organ prosilcu informacij javnega značaja zaračuna za naslednje stroške:

- posredovanje prepisa, fotokopije ali nosilca elektronskega zapisa zahtevane informacije, pri čemer se kot prepis šteje izdelava kakršnegakoli dvojnika s tehničnimi sredstvi,
- pretvorbo informacije iz elektronske v fizično obliko, če se informacija nahaja izključno v elektronski obliki, prosilec pa želi informacijo prejeti v fizični obliki,
- pretvorbo informacije iz fizične v elektronsko obliko, če se informacija nahaja izključno v fizični obliki, prosilec pa želi informacijo prejeti v elektronski obliki ter
- poštnino za pošiljanje po pošti.

Ne zaračunajo pa se stroški za vpogled v dokumente, za telefonsko posredovanje informacij, za posredovanje informacij po elektronski pošti (če ne gre hkrati za primere iz tretje alineje) ter za posredovanje informacij s pomočjo telefaksa, ki skupaj ne presegajo petih strani.

²⁹ V ta namen je Vlada Republike Slovenije izdala Uredbo o posredovanju informacij javnega značaja, s katero je določila način posredovanja informacij javnega značaja in način njihovega posredovanja v svetovni splet in način priprave katalog informacij javnega značaja (Uradni list RS, št. 115/2003).

³⁰ Zakon o Uradnem listu Republike Slovenije nalaga Vladni službi za zakonodajo izdajo registra predpisov, izdanih v Uradnem listu. Na podlagi tega je Vlada Republike Slovenije izdala Uredbo o informatiziranih zbirkah podatkov o predpisih. Skladno z uredbo se je Vlada Republike Slovenije zavezala, da bo vodila enoten register vseh predpisov, ki veljajo ali se uporabljajo v Republiki Sloveniji (Varuh človekovih pravic, letno poročilo 2003, 2003: 25).

11.6 Pooblaščenec za dostop do informacij javnega značaja

Zakon o dostopu do informacij javnega značaja v 28. členu določa pooblaščenca za dostop do informacij javnega značaja. Pooblaščenec je samostojen državni organ, ki je pristojen za odločanje o pritožbi zoper odločbo, s katero je organ zavrgel ali zavrnil zahtevo za dostop do informacije javnega značaja³¹. Zoper odločbo pooblaščenca je mogoč upravni spor. Imenuje ga Državni zbor Republike Slovenije na predlog Predsednika Republike Slovenije in je imenovan za pet let z možnostjo ponovne izvolitve, vendar največ enkrat.

³¹ Ena izmed aktivnih ravnanj pooblaščenca za dostop do informacij javnega značaja je izdana odločba v mesecu februarju 2004, na podlagi katere je bilo javnemu zavodu Radio Televizija Slovenija naloženo, da mora novinarju Dela posredovati natančne podatke o plačah nekaterih vodilnih delavcev. Novinar se je pritožil javnemu zavodu Radio Televizija, saj mu niso posredovali informacij o zadnji bruto in neto plači generalnega direktorja, njegovih pomočnikov, programske televizijske direktorice in programskega radijskega direktorja (<http://www.finance-on.net>). Pooblaščenec za dostop do informacij javnega značaja pa je od 01.09.2003 dalje izdal skupno šest odločb različnim osebam, ki so naslovniki po zakonu o dostopu do informacij javnega značaja. Vse odločbe pa so objavljene na spletni strani Ministrstva za informacijsko družbo (<http://mid.gov.si/mi...>).

12 ZAKLJUČEK

Človekovo zasebnost pojmuje kot nemoteno in svobodno uveljavljanje osebnega in družinskega življenja brez vsakega vmešavanja ali nadziranja s strani države ali drugih subjektov, kar je zagovarjal že John Locke. Pravica do zasebnosti je osebnostna pravica, v kateri se združuje vrsta pravic v zvezi s človekovo osebo in njegovimi osebnimi razmerji. Gre za pravico, ki pripada vsakemu človeku in tudi učinkuje proti vsakemu, zaradi česar je potrebno to pravico tudi ustrezno zavarovati. Zaradi tega je pravica do zasebnosti opredeljena v ustavi in tudi varovana s kazenskoopravnim in civilnopravnim varstvom.

Varstvo osebnih podatkov je ena temeljnih človekovih pravic, ki je v demokratičnih sistemih ustrezno urejena v ustavi, zakonih in podzakonskih predpisih. Po Ustavi Republike Slovenije iz leta 1991 je varstvo osebnih podatkov temeljna človekova pravica, ki je in mora biti urejena v posebnem zakonu.

Ustava Republike Slovenije iz leta 1991 v prvem odstavku 38. člena določa, da je zagotovljeno varstvo osebnih podatkov ter natančneje razčlenjuje to pravico v besedilu. Obdelava občutljivih osebnih podatkov je v Republiki Sloveniji urejena z Zakonom o varstvu osebnih podatkov. Vsi osebni podatki so občutljivi. Varstvo osebnih podatkov se nanaša tako na ročno kakor tudi na strojno oziroma elektronsko (računalniško) obdelavo. Obdelava posebej občutljivih osebnih podatkov je v Republiki Sloveniji opredeljena tudi v 41. členu Ustave, po katerem je izpovedovanje vere in drugih opredelitev v zasebnem in javnem življenju svobodno.

Ustavna določila pomenijo, da morajo obdelovalci osebnih podatkov spremembo namembnosti obdelave opredeliti v določenem zakonu ali imeti ustrezno pisno privolitev posameznika, na katerega se podatki nanašajo. Iz Ustave izhaja, da vsako zbiranje in obdelovanje osebnih podatkov predstavlja poseg v ustavno pravico do varstva osebnih podatkov. Poseg je dopusten, če je v zakonu natančno opredeljeno, kateri podatki se smejo zbirati in obdelovati, za kakšnem namen jih je dovoljeno uporabiti, če je določen nadzor nad zbiranjem, obdelovanjem in uporabo ter varstvo tajnosti zbranih osebnih podatkov. Namen zbiranja osebnih podatkov mora biti

ustavno dopusten. Zbirati se smejo le podatki, ki so primerni in nujno potrebni za uresničitev zakonsko opredeljenega namena.

Varstvo osebnih podatkov obsega pravice, načela in ukrepe, s katerimi se preprečujejo nezakoniti in neupravičeni posegi v integriteto človekove osebnosti, njegovega osebnega in družinskega življenja zaradi zbiranja, obdelave, shranjevanja in posredovanja osebnih podatkov in njihove uporabe. Problematika obsega torej zbiranje, obdelovanje, shranjevanje in uporabo podatkov, ki se nanašajo na posameznika.

Ustavna načela so narekovala hitro modernizacijo zakonodaje na tem področju, kar se je zgodilo s sprejetjem zakonov, predvsem Zakona o varstvu osebnih podatkov iz leta 1999. Hkrati je za celoten razvoj ureditvenega področja značilen tudi vpliv standardov Evropske unije.

Slovenski Zakon o varstvu osebnih podatkov iz leta 1999, ki izhaja iz ustavnih načel, nedvoumno in natančno določa pravila za obdelavo osebnih podatkov. Pri tem je potrebno poudariti, da je obdelava osebnih podatkov na posameznih področjih možna le, če je tako opredeljeno v področni oziroma postopkovni zakonodaji ali s pisno privolitvijo tistega na katerega se osebni podatki nanašajo.

Iz pregleda samega zakonodajnega postopka je bilo ugotovljeno, da je bila predlagatelj Zakona o varstvu osebnih podatkov Vlada Republike Slovenije. Zakon je v Državnem zboru Republike Slovenije obravnaval odbor za znanost in tehnologijo kot matično delovno telo. Prvotni Zakon o varstvu osebnih podatkov iz leta 1990 je temeljil na načelih vsebovanih v Konvenciji Sveta Evrope o varstvu posameznikov glede na avtomatsko obdelavo osebnih podatkov, prav tako pa je upošteval tudi načela iz smernic OECD (Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj) o zaščiti zasebnosti in prenosa osebnih podatkov. Ugotovili smo, da so se po sprejemu Zakona o varstvu osebnih podatkov v praksi pojavljale težave pri njegovem izvajanju oziroma na drugi strani ni bilo vzpostavljenega kvalitetnega nadzora nad izvajanjem nadzora. Zaradi opisanih pomanjkljivosti se je pričel oblikovati nov Predlog zakona o varstvu osebnih podatkov v letu 1994, katerega cilj je bil dodatno uskladiti zakonsko ureditev varstva osebnih podatkov z ustavo in konvencijo o varstvu posameznika

glede na avtomatsko obdelavo podatkov in mnenji strokovnjakov Sveta Evrope o varstvu podatkov v Sloveniji. Prav tako je bil cilj odpraviti pomanjkljivosti tako z vidika učinkovitega varstva posameznika, zlasti sodnega varstva. Po obravnavi predloga zakona v Državnem zboru je slednji sprejel več sklepov in smernic za pripravo predloga zakona za drugo obravnavo, katere je predlagatelj Vlada Republike Slovenije pri pripravi novega predloga upoštevala ter ob oddaji drugega predloga dodala tudi svoje amandmaje. Tudi po popravljenem predlogu, predlog zakona v drugi obravnavi ni bil sprejet vloženih je bilo nekaj amandmajev s strani različnih poslanskih skupin in ga je morala vlada dopolniti za tretjo obravnavo, nejasnosti pa so se pretežno pojavljale glede zakonske omejitve pravic posameznika v zvezi z varstvom osebnih podatkov. Popravljeni in dopolnjeni predlog zakona je bil v državnem zboru na tretji obravnavi tudi sprejet, brez zapletov, saj poslanci niso imeli večjih pripomb na predloženi predlog.

Kasneje po sprejetju zakona o varstvu osebnih podatkov v letu 2001 pa je predlagatelj Vlada Republike Slovenije v Državni zbor podala nov predlog zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o varstvu osebnih podatkov. Razlog oblikovanja novega predloga pa v tem primeru niso narekovale težave pri samem izvajanju zakona temveč je predlog nastal zaradi izrednih potreb države in sicer izpolnitev pogajalskih izhodišč za pridružitve Slovenije Evropski uniji. Predlagane spremembe je Državni zbor tudi sprejel.

Glavni namen oziroma cilj zakona o varstvu osebnih podatkov skupaj z opisanimi novelami, je na eni strani omogočiti ustrezno zbiranje osebnih podatkov, ki lahko koristno služijo za najrazličnejše namene, na drugi strani pa hkrati onemogočiti kakršnokoli nedopustno uporabo ali razpolaganje s temi podatki in tako zavarovati temeljno ustavno pravico posameznika, na katerega se takšni podatki nanašajo. Cilju, torej varstvu informacijske zasebnosti, so podrejeni vsi ožji cilji, ki jih zagotavljajo pravni instituti in mehanizmi iz zakona o varstvu osebnih podatkov. Kot temeljni cilj nove zakonske ureditve varstva osebnih podatkov je potrebno poleg tega izpostaviti tudi dodatno uskladitev te ureditve z ustavo in ratificirano konvencijo o varstvu posameznikov glede na avtomatsko obdelavo podatkov ter z mnenjem strokovnjakov Sveta Evrope o varstvu podatkov v Republiki Sloveniji z dne 19.04.1994. Nadalje je cilj nove zakonske ureditve tudi odprava nekaterih

pomanjkljivosti prejšnje ureditve, in sicer predvsem v smeri zagotovitve učinkovitega varstva posameznika ter v tem okviru še zlasti sodnega varstva njegovih pravic, ki so povezane z informacijsko zasebnostjo. Zadnja novela zakona iz leta 2001 pa še posebno ureja neodvisni nadzor nad izvajanjem določb zakona o varstvu osebnih podatkov. Prav tako pa je bila zadnja novela zakona usklajena z Direktivo o zaščiti posameznikov pri obdelavi osebnih podatkov in o prostem gibanju takih podatkov št. EU 95/46 EC - 1995, pri čemer pa hkrati upošteva ratificirano in objavljeno konvencijo št. 108 Sveta Evrope o varstvu osebnih podatkov, glede na avtomatsko obdelavo osebnih podatkov.

Kljub novemu sprejetemu zakonu o varstvu osebnih podatkov pa se v praksi še vedno pojavljajo težave pri njegovem izvajanju. Zaslediti je porast večjih kršitev na področju varstva osebnih podatkov, rast pa se v majhnih odstotkih povečuje od leta 1995 dalje, kar se kaže predvsem v rednih letnih poročilih varuha človekovih pravic glede na prejete vložene pobude pobudnikov ter letnih poročil inšpektorata za varstvo osebnih podatkov. Analize kršitev pa kažejo, da težave v prvi vrsti ne nastajajo zaradi slabih določb zakona o varstvu osebnih podatkov temveč predvsem zaradi nepoznavanja zakona s strani izvajalcev zakona, kar posledično pomeni, da bo potrebno boljše in doslednejše obveščanje izvajalcev.

Z vidika pravice do informacijske zasebnosti je potrebno upoštevati tako zbiranje kot tudi obdelovanje in prenos podatkov, zlasti pa tudi njihovo uporabo. V zvezi z zbiranjem pomenijo nevarnost zlasti nenatančnost, napačnost, nepopolnost in neažurnost zbranih in nato shranjenih podatkov. Torej lastnosti podatkov, zaradi katerih uporabe ima lahko posameznik škodo materialno in moralno. Podobne nevarnosti se pojavljajo v postopku analize, vrednotenja in drugih oblik obdelave zbranih podatkov. Posledica tega postopka je nova vsebina podatka oziroma oblikovanje vsebine informacije, ki v primeru napak in pomanjkljivosti ne ustreza več dejanskim lastnostim posameznika. Z napačnimi ali pomanjkljivimi obdelavami ogromne količine podatkov in informacij, ki se zbirajo o posamezniku, lahko pridemo do novih podatkov in informacij s kakovostjo, ki je za posameznika škodljiva ali celo nevarna. To velja še posebej če pride do njihove uporabe. Informacijska tehnologija ne prinaša le bistvenih olajšav pri obdelavi podatkov in informacij, temveč se z njenim razširjanjem na vsa področja družbenega življenja povečuje tudi tveganje, da

posameznik nima več možnosti sam odločati o tem, kdaj, kako in v kakšnem obsegu bodo informacije o njem posredovane drugim.

Računalništvo in informatika bosta imela zelo velik vpliv na družbena dogajanja, predvsem v visoko razvitih po - industrijskih družbah. Med mnogimi področji, na katerih bosta v prihodnje prevladovala računalništvo in informatika, bodo imele na prihodnost človeštva največji vpliv avtomatizacija in robotizacija dela, nove telekomunikacijske storitve in občila. Avtomatizacija državne uprave, bančništva, komunikacij, zdravstva, socialnega varstva bo bistveno povečala njihovo učinkovitost ter urejenost. Toda hkrati z njimi se porajajo tudi možnosti za njihovo gospodstvo nad posamezniki. Možnost neopaznega zbiranja in povezovanja osebnih podatkov iz raznih informacijskih sistemov bodo ožile področja njegove svobode in zasebnosti.

Državna uprava prav gotovo mora imeti določene osebne podatke o občanih. Brez teh ne more delovati dovolj smotrno in učinkovito. Toda zaradi velikih možnosti, ki jih nudi uporaba računalniške tehnologije je potrebno količino teh podatkov omejiti na čim manjši obseg. Ob tem pravilu pa bi morali tako s tehničnimi kot organizacijskimi, moralnimi in pravnimi ukrepi zagotoviti, da bi imeli delavci v državni upravi dostop le do tistih podatkov, ki jih nujno potrebujejo pri opravljanju svojih zakonsko določenih dolžnosti. Uvajanje računalništva in informatike v državno upravo se utemeljuje s potrebno po večji učinkovitosti, racionalnosti dela, izboljšanju in večji ažurnosti delovanja državne uprave, predvsem pri delu z občani.

Kljub temu, da slovenski zakon upošteva vsa pomembnejša mednarodna priporočila, vseeno vzpodbuja razmišljanje, da bi ga bilo potrebno nadomestiti z zakonom o varovanju informacijske zasebnosti posameznika, ki je dejansko varovanja vrednota.

Nenazadnje je potrebno poudariti, da ni cilj varstva osebnih podatkov, varstvo podatkov samih, temveč varstvo posameznika, na katerega se ti podatki nanašajo, in s tem njegove informacijske zasebnosti.

Po drugi strani pa lahko proti varstvu osebnih podatkov izpostavimo varovanje tajnih podatkov ter na drugi strani posredovanje informacij javnega značaja. Razlika med tajnimi in osebnimi podatki je le v tem, da so za tajne podatke predpisani posebni,

dodatni varnostni postopki in ukrepi, ki natančno, vezano na pomembnost podatka, opredeljujejo način uporabe, hrambe in posredovanja teh podatkov. Za obe vrsti podatkov, tako tajne kot osebne, pa velja, da so lahko dostopni le tistim osebam, ki se morajo z njimi seznaniti v okviru izvajanja z zakonom predpisanih nalog. Upravljalci teh podatkov morajo svoje poslovanje oziroma način obravnavanja podatkov organizirati tako, da sledijo zapisanim zahtevam.

Uporaba in izraba informacij javnega značaja je postala ena od osrednjih tem informatizacije javnega sektorja. Predstavlja korak naprej k informacijski družbi ter prinaša mnoge koristi za javni sektor, podjetja in posameznike. Ureditev področja informacij javnega značaja vpliva na višjo raven informiranosti vseh gospodarskih subjektov in posredno povzroča povečanje ekonomske aktivnosti ter nastanek novih delovnih mest. Informacije javnega značaja imajo za Evropsko unijo velik družbeno-ekonomski potencial, saj se s tem odpirajo možnosti za nove informacijske proizvode, ki lahko postanejo bistveni vir novih storitev. Informacije javnega značaja ne prinašajo koristi samo državljanom in gospodarskim subjektom, temveč tudi samemu javnemu sektorju. Pomembnejši učinki celovite ureditve področja informacij javnega značaja se bodo zrcalili v lažjem, hitrejšem in kvalitetnejšem odločanju, kvalitetnejšem sistemu za upravljanja z dokumentacijo ter v povečanem zaupanju javnosti. Zaradi navedenih dejstev, si mora država prizadevati za dejansko uresničitev določil Zakona o dostopu do informacij javnega značaja. Odprtost družbe in njeno transparentno delovanje sta predpogoj za zagotavljanje temeljnih načel, ki jih v sebi vsebuje ustavna demokracija, kamor se Republika Slovenija želi uvrščati. Zaradi navedenega naj bi bilo tudi priporočilo vsem organom (zavezancem) k transparentnosti svojega delovanja in k odkritemu sodelovanju s svojimi državljani, saj je to edini način za doseganje harmoničnega delovanja države nasproti svojim prebivalcem, kar je predpogoj za mirno in učinkovito pravno državo. Navedeno pa naj bi bil zagotovo tudi cilj zakona.

13 LITERATURA

13.1 Članki v revijah oziroma zbornikih

1. Brvar, Bogomir (1996): »Državno (ne)spoštovanje informacijske zasebnosti državljanov«. Zbornik strokovno-znanstvenih razprav, posvet - POMS. Visoka policijsko-varnostna šola, Ljubljana,
2. Cvetko, Aleksej (1998): »Človekova pravica do zasebnosti v delovnem pravu«. Podjetje in delo. Gospodarski vestnik d.d., Ljubljana,
3. Čebulj, Janez (1992): "Varstvo informacijske zasebnosti v Evropi in v Sloveniji". Inštitut za javno upravo pri Pravni fakulteti v Ljubljani, Ljubljana,
4. Čebulj, Janez (1996): »Sprememba normativne ureditve varstva osebnih podatkov v Sloveniji«. Zbornik strokovno-znanstvenih razprav, posvet – POMS. Visoka policijsko varnostna šola, Ljubljana,
5. Čebulj, Janez (1998): Načela varstva osebnih podatkov na področju medicine. Pravna praksa, št. 19/1998, str. 2,
6. Igljučar, Albin (2000): Varuh človekovih pravic med civilno družbo in državo. Dignitas, št. 5-6, str. 200-212,
7. Jerman, Frane (1984): Beseda o Johnu Locku. Anthrops, 1-2, str. 7,
8. Križaj, F. (1989): Osebne svoboščine in zasebnost v "informacijski družbi". Gospodarski vestnik, Ljubljana,
9. Mavčič, Arne; Pavčnik, Marijan (1993): »Temeljne pravice in razlagalna vrednost ustave«. Slovenija in Evropska konvencija o človekovih pravicah, zbornik razprav. Birografika Bori, Ljubljana,
10. Spaić, Vojislav (1974): Zaštita ličnosti in sloboda intelektualnog stvaralaštva. Pravna misao, št. 11-12,
11. Zadnik, Vanda (1997): »Vloga upravnih enot pri izvajanju zakona o varstvu osebnih podatkov«. Pravna praksa. Gospodarski vestnik d.d., Ljubljana,

13.2 Samostojne publikacije

1. Alatri, Paolo (1980): Oris zgodovine moderne politične misli. Delavska enotnost, Ljubljana,
2. Bavcon, Ljubo; Bele, Ivan; Deisinger Mitja; Demšar, Drago; Fišer Zvonko; Kosterc, Milan; Martonoši, Pavel; Šelih, Alenka; Jakulin, Vid (1995): Kazenski zakonik Republike Slovenije z uvodnimi pojasnili. Časopisni zavod Uradni list Republike Slovenije, Ljubljana,
3. Cerar, Miro (2003): Temelji ustavne ureditve, človekove pravice in temeljne svoboščine, gospodarska in socialna razmerja (Dopolnjena izdaja). Upravna akademija, Ljubljana,
4. Čebulj, Janez (2002): V komentar Ustave Republike Slovenije: Šturm Lovro in Arhar France (ur). Fakulteta za podiplomske državne in evropske študije, Ljubljana,
5. Deisinger, Mitja (2002): Kazenski zakonik s komentarjem posebni del, GV Založba, d.o.o., Ljubljana,
6. Flaherty, H. David (1989): Protection Privacy in Surveillance Societies. The University of North Carolina Press, Chapel Hill and London,
7. Gomien, Donna (1995): Kratek vodič po Evropski konvenciji o človekovih pravicah. Ministrstvo za zunanje zadeve, Ljubljana,
8. Grad, Franc; Kaučič, Igor (1997): Ustavno pravo Slovenije. Visoka policijsko-varnostna šola, Ljubljana,
9. Jambreč, Peter; Perenič, Anton; Uršič, Marko (1988): Varstvo človekovih pravic, razprave, eseji in dokumenti. Mladinska knjiga Ljubljana,
10. King, J.L; Kraemer, K.L. (1977): Computers and Local Government, Volume 1. Praeger publishers, New York - London,
11. Kušej, Gorazd; Pavčnik, Marijan; Perenič, Anton (1984): Uvod v pravoznanstvo. Časopisni zavod, Uradni list SRS, Ljubljana,
12. Locke, John (1978): Dve rasprave o vladi. Knjiga II, Budućnost, Beograd,
13. Locke, John (1978): Dve rasprave o vladi. Knjiga I, Budućnost, Beograd,
14. Lukšič, Igor (1994): Liberalizem vs. korporativizem. Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana,
15. Novak, Marko (2003): Delitev oblasti: Medigra prava in politike. Cankarjeva založba, Ljubljana,

16. Niblet, G.B.F (1971): Digital Information and The Privacy Problem, OECD. Informatics Studies, Paris,
17. Pavčnik, Marijan; Polajnar-Pavčnik, Ada; Wedam-Lukić, Dragica (1997): Temeljne pravice. Cankarjeva založba, Ljubljana,
18. Perenič, Anton (1995): Pravo. Državna založba Slovenije, Ljubljana,
19. Pavčnik, Marijan; Perenič, Anton (1991): Praktikum za uvod v pravoznanstvo. Uradni list Republike Slovenije, Ljubljana,
20. Schneider, D., Klaus (1993): Datenschutz gegen private Branchenwarndienste zur Auslegung des Bundesdatenschutzgesetzes und zur Drittwirkung der Grundrecht im Konflikt zwischen Informations und Geheimhaltungsinteressen. Frei Universität, Berlin,
21. Žaberl, Miroslav (2001): Policijska pooblastila. Visoka policijsko-varnostna šola, Ljubljana.

13.3 Pravni viri

1. Ustava Socialistične federativne republike Jugoslavije, 1963,
2. Ustava Socialistične federativne republike Jugoslavije, 1974,
3. Ustava Republike Slovenije: Uradni list RS, št. 33/1991 in št. 42/1997,
4. Zakon o varstvu osebnih podatkov: Uradni list RS št. 8/90,
5. Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o varstvu osebnih podatkov: Uradni list RS št. 19/91,
6. Zakon o varstvu osebnih podatkov: Uradni list RS št. 59/1999,
7. Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o varstvu osebnih podatkov: Uradni list RS, št. 57/2001,
8. Zakon o upravnem sporu: Uradni list RS, št. 50/1997,
9. Zakon o tajnih podatkih: Uradni list RS, št. 87/2001,
10. Zakon o dostopu do informacij javnega značaja: Uradni list RS, št. 24/2003,
11. Zakon o kazenskem postopku: Uradni list RS, št. 63/1994,
12. Zakon o prekrških: Uradni list RS, št. 7/2003,
13. Zakon o davčnem postopku: Uradni list RS, št. 18/1996,
14. Zakon o gospodarskih družbah: Uradni list RS, št. 30/1993,
15. Zakon o splošnem upravnem postopku: Uradni list RS, št. 80/1999,

16. Zakon o pravnem postopku: Uradni list RS, št. 26/1999,
17. Zakon o nepravdnem postopku: Uradni list RS, št. 131/2003,
18. Pravilnik o varovanju podatkov policije: Uradni list RS št. 79/1999,
19. Pravilnik o merilih in postopkih za določanje zaupnosti podatkov policije: Uradni list RS, št. 79/1999,
20. Pravilnik o določitvi vrste in načina izmenjave osebnih in drugih podatkov: Uradni list RS, št. 33-1522/2000,
21. Pravilnik o metodologiji vodenja skupnega kataloga osebnih podatkov: Uradni list RS, št. 101-4916/2001,
22. Pravilnik o načinu in postopku določanja tajnih podatkov s področja obrambe v gospodarskih družbah, zavodih in organizacijah: Uradni list RS, št. 108/2002,
23. Pravilnik o opravljanju strokovnega izpita in o preizkusu znanja inšpektorja za varstvo osebnih podatkov: Uradni list RS, št. 101/2001,
24. Predlog zakona o varstvu osebnih podatkov - prva obravnava: V Poročevalec državnega zbora, Uradni list RS št. 29/1994,
25. Predlog zakona o varstvu osebnih podatkov - druga obravnava: V Poročevalec državnega zbora, Uradni list RS št. 1/1996,
26. Predlog zakona o varstvu osebnih podatkov - tretja obravnava: V Poročevalec državnega zbora, Uradni list RS št. 34/1999,
27. Predlog zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o varstvu osebnih podatkov - hitri postopek: V Poročevalec državnega zbora, Uradni list RS, št. 38/2001,
28. Predlog zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o varstvu osebnih podatkov - hitri postopek: V Poročevalec državnega zbora, Uradni list RS, št. 47/2001,
29. Poslovnik državnega zbora: Uradni list RS št. 35/2002,
30. Uredba o načinih in oblikah označevanja tajnih podatkov ter fizičnih, organizacijskih in tehničnih ukrepov ter postopkih za varovanje tajnih podatkov: Uradni list RS, št. 70/2002,
31. Uredba o načinu in postopku varnostnega preverjanja: Uradni list RS, št. 110/2003,
32. Uredba o posredovanju informacij javnega značaja: Uradni list RS, št. 115/2003,
33. Uredba o višini stroškov posredovanja informacij javnega značaja: Vlada Republike Slovenije, 08.04.2004,

34. Sklep o ustanovitvi, nalogah in organizaciji Urada Republike Slovenije za varovanje tajnih podatkov: Uradni list RS, št. 6/2002,
35. Odločba Ustavnega sodišča Republike Slovenije, št. U-I-115/92; Uradni list RS, št. 3/93,
36. Odločba Ustavnega sodišča Republike Slovenije, opr. Št. U-I-238/99, Uradni list RS št. 101/99,
37. Odločba Ustavnega sodišča Jugoslavije, št. U 167/69, z dne 17.03.1971,
38. Listina o temeljnih pravicah Evropske unije, št. 2000/C 634/01, z dne 07.12.2000,
39. Prvo redno letno poročilo varuha človekovih pravic v letu 1995: Poročevalec Državnega zbora RS, št. 28/1996,
40. Drugo redno letno poročilo varuha človekovih pravic v letu 1996: Poročevalec Državnega zbora RS, št. 20/1997,
41. Tretje redno letno poročilo varuha človekovih pravic v letu 1997: Poročevalec Državnega zbora RS, št. 39/1998,
42. Četrto redno letno poročilo varuha človekovih pravic v letu 1998: Poročevalec Državnega zbora RS, št. 31/1999,
43. Peto redno letno poročilo varuha človekovih pravic v letu 1999: Poročevalec Državnega zbora RS, št. 32/2000,
44. Šesto redno letno poročilo varuha človekovih pravic v letu 2000: Poročevalec Državnega zbora RS, št. 45/2001,
45. Convention for the protection of individuals with regard to automatic processing of personal data, Council of Europe, Strasbourg, 28.1.1981 (Konvencija o varstvu posameznikov glede na avtomatsko obdelavo osebnih podatkov: Uradni list RS-MP, št. 3-18/1994, z dne 28.02.1994 in Uradni list RS št. 11/1994),
46. Zapis 37. Izredne seje Državnega zbora RS, z dne 09.07.1999,
47. Zapis 7. seje Državnega zbora RS, z dne 26.6.2001,
48. Finance (2003): Igor Šoltes bo varuh informacij: <http://www.finance-on.net>, z dne 12.08.2003,
49. Portal Evropske Unije: http://europa.eu.int/index_sl.htm, z dne 26.03.2004,
50. Splošna deklaracija o človekovih pravicah (1948): Generalna skupščina Združenih narodov; <http://www.varuh-rs.si/>, z dne 29-02.2004,
51. Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah (1966): Generalna skupščina Združenih narodov; <http://www.varuh-rs.si/>, z dne 29.02.2004,

52. Direktiva Evropskega parlamenta in Sveta o zaščiti posameznikov pri obdelavi osebnih in prostem gibanju takih podatkov, št. 95/46 EC (1995): Uradni list Evropskih skupnosti št. L 281, z dne 23.11.1995,
53. Regulation (EC) No 1049/2001 of the European Parliament and of the Council of 30 May 2001 regarding public access to European Parliament, Council and Commission documents, OJ L 145: http://www.europa.eu.int/documents/registers/index_sl.htm, z dne 26.03.2004,
54. Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on the Re-use and commercial exploitation of public sector documents (2002), Commission of The European Communities, Brussels, COM (2002) 207: http://europa.eu.int/comm/secretariat_general/regdc/liste.cfm?CL=EN.

13.4 Ostali viri

1. Varstvo osebnih podatkov na Državnem portalu Republike Slovenije: wysiwyg://54/http://e-uprava.gov.si/e-uprava/portalStran.e-uprava?pageid=42, z dne 27.02.2004,
2. Spletna predstavitev Ministrstva za pravosodje RS: http://www.gov.si/mp/si/nadlani/?vsebina=zakoni_zakoni, z dne 27.02.2004,
3. Spletna predstavitev Ministrstva za pravosodje RS: http://www.gov.si/mp/si/nadlani/?vsebina=organi_uprava_inspektorat, z dne 27.02.2004,
4. Spletna predstavitev Ministrstva za pravosodje RS: [http://www2.gov.si/mp/katalogz.nsf/\(wwwUpravljavci\)?OpenView&Count=30](http://www2.gov.si/mp/katalogz.nsf/(wwwUpravljavci)?OpenView&Count=30), z dne 27.02.2004,
5. Varuh človekovih pravic, sedmo redno letno poročilo 2001, junij 2002: <http://www.varuh-rs.si/>, z dne 29.02.2004,
6. Varuh človekovih pravic, osmo redno letno poročilo 2002, junij 2003: <http://www.varuh-rs.si/>, z dne 29.02.2004,
7. Varuh človekovih pravic, deveto redno letno poročilo 2003, marec 2004: <http://www.varuh-rs.si/>, z dne 26.04.2004,
8. Varuh človekovih pravic, pravni okvir za delovanje varuha: <http://www.varuh-rs.si/>, z dne 29-02.2004,

9. Evropski varuh človekovih pravic, kratko: <http://www.euro-ombudsman.eu.int/glance/sl/default.htm>, z dne 29.07.2004,
10. Varuh človekovih pravic, letno poročilo 2001 - poglavje 2.2.1: http://www.varuh-rs.si/cgi/teksti-slo.cgi/show? id=lp01_2-2-1, dne 29.02.2004,
11. Varuh človekovih pravic, letno poročilo 2002-2. Obravnavana problematika: http://www.varuh-rs.si/cgi/teksti-slo.cgi/Show? id=lp02_2-3, z dne 29.02.2004,
12. Ocena škodljivih posledic kot podlaga določitve stopnje tajnosti podatka policije: <http://intranet.policija.si/intranet/ZascitaPodatkov/OcenaSkodljivihPosledic.php>, z dne 18.03.2004,
13. Spletna predstavitev Evropskega parlamenta: <http://www4.europarl.eu.int/registre/recherche/Menu.cfm?langue=EN>, z dne 21.03.2004,
14. Spletna predstavitev Evropske komisije: http://europa.eu.int/comm/secretariat_general/sgc/acc_doc/index_en.htm, z dne 21.03.2004,
15. Predlog uredbe o višini stroškov za posredovanje informacij javnega značaja: <http://mid.gov.si/mid/mid.nsf/>, z dne 18.03.2004,
16. Ministrstvo za informacijsko družbo, vprašanja in odgovori: <http://mid.gov.si/mid/mid.nsf/1b6f81d1c...b6fd7bec1256e0a0071ad94?OpenDocument>, z dne 18.03.2004,
17. Zakon o dostopu do informacij javnega značaja: <http://mid.gov.si/mid...a7b1c347b1c1256e0a007194d8?OpenDocument>, z dne 18.03.2004,
18. Izplačane plače v javnem sektorju po pravnih osebah javnega sektorja, Ministrstvo za notranje zadeve: <http://www.mnz.si/si/novica.php?&il...ic&i12>, z dne 18.03.2004,
19. Igor Šoltes je naročil RTVS, naj razkrije plače: <http://www.finance-on.net>, z dne 18.03.2004,
20. Statistisches Bundesamt Deutschland: <http://www.destatis.de>, z dne 18.03.2004,
21. Bundesministerium des Innern: <http://www..bmi.bund.de>, z dne 18.03.2004,
22. Genios Wirtschaftsdatenbanken: www.genios.de, z dne 18.03.2004,
23. Jusline: <http://www.jusline.de/jus.html>, z dne 18.03.2004,
24. Ministrstvo za informacijsko družbo (2003): Predhodna študija izvedbenih modelov za eksploatacijo informacij javnega značaja,

25. Odločbe pooblaščenca za dostop do informacij javnega značaja:
<http://mid.gov.si/mi...C5219a0188c1256df6005eab86?OpenDocument>, z dne
26.03.2004.

13.5 Ustni viri

1. Intervju z .v.d., glavnim republiškim inšpektorjem za varstvo osebnih podatkov g.
Jože Bogataj.

PRILOGA:

Zapis intervjuja z v.d., glavnim republiškim inšpektorjem za varstvo osebnih podatkov g. Jože Bogatajem, januar 2004.

G. Jože Bogataj ali lahko predstavite delovanja Inšpektorata za varstvo osebnih podatkov od njegove ustanovitve dalje, njegovo organizacijo, številčnost in zasedenost?

Inšpektorat za varstvo osebnih podatkov je bil ustanovljen julija 2001 in deluje kot organ v sestavi Ministrstva za pravosodje. Pred tem je inšpekcijsko nadzorstvo opravljal inšpektor za varstvo osebnih podatkov, ki je deloval kot samostojni izvajalec v okviru Ministrstva za pravosodje. Trenutno sta v inšpektoratu za varstvo osebnih podatkov zaposlena dva uslužbenca, torej poleg g. Jože Bogataja še eden inšpektor za varstvo osebnih podatkov. Sama sistematizacija delovnih mest je občutno premajhna in bi morala biti zaposlena še najmanj dva inšpektorja za varstvo osebnih podatkov, glede na število kršitev oziroma obsega opravljanja zadev. Inšpektorat v takšni zasedbi lahko deluje le reaktivno na podlagi pritožb, manj možnosti pa ima za inšpekcijske preglede, nadzor ukrepov zavarovanja podatkov ipd. Ne more pa se posvetiti preventivnemu delovanju. V zvezi tega se bo v prihodnosti povečala sistematizacija delovnih mest. Sama dejavnost inšpekcijskega nadzorstva obsega več dejavnosti. Poleg opravljanja inšpekcijskega nadzorstva in zagotavljanja enotnega uresničevanja ukrepov na področju varstva osebnih podatkov, inšpektorat sodeluje z ministrstvi pri pripravi predpisov s področja varstva osebnih podatkov ter z drugimi inšpektorati, upravnimi organi in organizacijami, zavodi, združenji in drugimi organizacijami glede vseh vprašanj, ki so pomembna za varstvo osebnih podatkov. Samo delo na področju varstva osebnih podatkov je usmerjeno predvsem v reševanje pritožb posameznikov v zvezi z varstvom osebnih podatkov. Velik del inšpekcijskih aktivnosti predstavlja tudi izvajanje preventivnega nadzora pri upravljavcih zbirk osebnih podatkov, kjer inšpektorat poleg opravljanja inšpekcijskega nadzorstva upravljavcem zbirk osebnih podatkov nudi tudi pomoč pri ureditvi katalogov podatkov, nadalje pri določanju organizacijskih in ustreznih logično tehničnih postopkov in ukrepov za zavarovanje osebnih podatkov ter pri pripravi ustreznih pisnih privolitev posameznikov za obdelavo osebnih podatkov.

G. Jože Bogataj, kakšna so razmerja oziroma dolžnosti inšpektorata za varstvo osebnih podatkov do Varuha človekovih pravic po veljavnem zakonu o varstvu osebnih podatkov ter razlike med njima?

Inšpektorat za varstvo osebnih podatkov ima dolžnost, da predloži letno poročilo o svojem delu tako Ministrstvu za pravosodje kot tudi Varuhu človekovih pravic. Inšpektorat za varstvo osebnih podatkov v svojih poročilih opozarja, da bi bilo nujno kadrovsko okrepiti inšpektorat za varstvo osebnih podatkov, saj ocenjuje, da v sedanji kadrovski zasedbi ne more opravljati uspešno vseh nalog, ki izhajajo iz zakona in ratificiranih mednarodnih pogodb na tem področju. Razvoj novih tehnologij prinaša številna nova vprašanja zaščite posameznikov na področju varovanja njihove zasebnosti in osebnih podatkov, zato bi temu razvoju moral slediti tudi institucionalni nadzor. Nenazadnje ima inšpektorat za varstvo osebnih podatkov v okviru svojih del in nalog tudi pravico in obveznost, da poda kazensko ovadbo ali uvede postopek o prekršku, če so ugotovljene nepravilnosti. Tako bo v prihodnosti nujno potrebno kadrovsko okrepiti inšpektorat za varstvo osebnih podatkov z novo sistematizacijo dodatnih delovnih mest na štiri zaposlene. Šele s tako kadrovsko zasedbo bo mogoče zadovoljivo opravljati vse naložene in določene naloge inšpektorata za varstvo osebnih podatkov.

G. Jože Bogataj kakšne so razlike med Inšpektoratom za varstvo osebnih podatkov in Varuhom človekovih pravic glede njunih pooblastil pri izvrševanju nadzora nad določili Zakona o varstvu osebnih podatkov?

Varuh človekovih pravic je tisti organ, ki je določen kot neodvisni organ oziroma institucija, ki opravlja neodvisni nadzor nad varstvom osebnih podatkov, vendar pa nima izvršnih pooblastil. Inšpektorat za varstvo osebnih podatkov pa nima statusa neodvisnega organa, saj je organ v sestavi Ministrstva za pravosodje, vendar pa z razliko od varuha človekovih pravic ima izvršna pooblastila.

G. Jože Bogataj ali lahko predstavite številčnost zadev, ki jih letno obravnavate kakšne so ugotovljene nepravilnosti po vsebini in vrste ukrepov, ki so izrečene kršiteljem?

Inšpektorat za varstvo osebnih podatkov letno približno obravnava 50 zadev (prispelih prijav), kolikor je približno tudi pripad zadev. V večini primerov inšpektorat za varstvo osebnih podatkov postopek prične na podlagi prijave posameznikov. Sankcije pa so v večini primerov ustna opozorila kršiteljem za odpravo nepravilnosti, manjše števila pa predstavljajo vloženi predlogi za uvedbo postopka pri sodniku za prekrške. Kar se tiče utemeljenosti pritožb je ugotovljeno, da je večina pritožb neutemeljenih. Inšpektorat za varstvo osebnih podatkov je v svojem poročilu za leto 2002 ugotovil različne vrste kršitev ter svoja mnenja, predloge in ugotovitve o nepravilnostih podal tudi v poročilu varuhu človekovih pravic. Inšpektorat za varstvo osebnih podatkov je ugotovil naslednje nepravilnosti:

- *da ministrstva in organi v sestavi ministrstev še vedno nimajo izdelanih katalogov podatkov z opisom vseh zbirk osebnih podatkov, ki jih posamezni organi vodijo in vzdržujejo, ter ne sporočajo ministrstvu za pravosodje vseh podatkov za skupni katalog osebnih podatkov, ki ga vodi in javno objavlja to ministrstvo;*
- *da tudi večina upravnih enot nima izdelanih katalogov podatkov in aktov, ki urejajo zavarovanje osebnih podatkov;*
- *da se določene zbirke osebnih podatkov v upravnih enotah še vedno vodijo na podlagi podzakonskih predpisov, čeprav zakon za javni sektor za to zahteva izključno zakonsko podlago;*
- *da posamezna sodišča nimajo prijavljenih posameznih vpisnikov, imenikov in pomožnih knjig v skupnem katalogu osebnih podatkov;*
- *da nobena občina, v kateri je bil opravljen nadzor, ni vzdrževala in vodila katalogov podatkov za zbirke osebnih podatkov, ki jih vodi, ter jih posredovala ministrstvu za pravosodje;*
- *da občine za potrebe obračunavanja nadomestila za uporabo stavbnih zemljišč vodijo in vzdržujejo evidence stavbnih zemljišč brez zakonite podlage, pri tem pa zaupajo vodenje takšnih evidenc tudi zasebnim podjetjem, s katerimi pa v*

pogodbah niso uredile pogojev in ukrepov za zagotovitev varstva osebnih podatkov in njihovega zavarovanja;

- da vzgojno-izobraževalne ustanove nimajo izdelanih katalogov podatkov, jih ne sporočajo ministrstvu za pravosodje in nimajo predpisanih tehničnih postopkov in ukrepov za njihovo zavarovanje;*
- da številni upravljavci zbirk osebnih podatkov pomanjkljivo evidentirajo posredovanje osebnih podatkov drugim uporabnikom. Zato posamezniki, na katere se takšni podatki nanašajo, ne morejo uveljavljati svojih zakonitih pravic;*
- da veliko delodajalcev zbira prekomerne podatke o zaposlenih, kandidatih za zaposlitev in celo o njihovih družinskih članih;*
- da je pri številnih uporabnikih osebnih podatkov, tako v javnem kot v zasebnem sektorju, pomanjkljiva izvedba fizičnega zavarovanja osebnih podatkov;*
- da so pisne privolitve posameznikov za obdelavo določenih osebnih podatkov pomanjkljive, ker nimajo obliko listine, iz katere bi bili razvidni vrsta osebnih podatkov, ki se bo obdelovala, namen obdelave in čas shranjevanja tako zbranih osebnih podatkov;*
- da se osebni podatki shranjujejo predolgo, pri čemer je razlog tako v tem, da podatki niso v zakonitem roku izbrisani, kot tudi v tem, da predpisi pogosto ne določajo roka, po poteku katerega se morajo podatki izbrisati, ipd.*

Inšpektorat za varstvo osebnih podatkov je v svojem poročilu tudi opozoril, da kljub izteku zakonskega roka v letu 2001 mnogi državni organi, organi lokalnih skupnosti in nosilci javnih pooblastil še vedno obdelujejo določene osebne podatke brez zakonite podlage. Ti namreč v skladu z ustavo in zakonom lahko obdelujejo le tiste osebne podatke, za katere je tako določeno v zakonu. Podzakonski akt ali pooblastilo ministru, da predpiše obdelavo določenih osebnih podatkov, nista zakonita podlaga.

V letu 2001 je bilo obravnavanih 75 zadev s področja inšpekcijskega nadzorstva nad izvajanjem določb zakona o varstvu osebnih podatkov, od tega 43 na podlagi prijav, pritožb in pobud posameznikov. Inšpektorat za varstvo osebnih podatkov je v letu 2001 zaradi ugotovljenih manjših nepravilnosti izrekel 43 opozoril za odpravo nepravilnosti na zapisniku, zaradi ugotovljenih večjih nepravilnosti oziroma kršitev zakona pa je bilo izdanih pet odločb ter podanih deset predlogov za uvedbo postopka o prekršku. Kar se tiče vloženih predlogov sodniku za prekrške je velik problem

sodnikov za prekrške na območju Ljubljane in Maribora, saj predlogi zaradi preobremenjenosti sodnikov za prekrške zastarajo. Same kršitve iz področja varstva osebnih podatkov pa pri sodnikih za prekrške niso uvrščeni v prioriteto listo. Prijave, pritožbe in pobude so bile vložene na različnih področjih varstva osebnih podatkov:

- upravljanje stanovanjskih hiš,
- posredovanje osebnih podatkov nepooblaščenim uporabnikom,
- kršitve pravic posameznika,
- nezakonite obdelave podatkov,
- izvajanje videonadzora,
- obdelovanje podatkov s strani kabelskih operaterjev ipd.

Inšpektorat za varstvo osebnih podatkov v svojem poročilu za leto 2002 in tudi v naslednjih letih ugotavlja, da se stanje na področju varstva osebnih podatkov bistveno ne spreminja. Kršitve in pomanjkljivosti pa so v večini primerov kot razlog nezadostnega poznavanja oziroma nerazumevanja posameznih določb zakona. Med subjekti, ki kršijo določbe zakona, pa je še vedno veliko državnih organov, sodišč, organov lokalnih skupnosti, javnih zavodov in nosilcev javnih pooblastil. Ugotovitve inšpektorata za varstvo osebnih podatkov nadalje kažejo, da pri vsebini zbirk osebnih podatkov, v mnogih zbirkah obdelujejo tudi takšne vrste osebnih podatkov, za obdelavo katerih upravljavec zbirke nima ustrezne pravne podlage. Zaradi navedenega bo potrebno v prihodnosti spremeniti določila posameznih področnih zakonov. Zaradi opisane problematike se v prihodnosti obetajo korenite spremembe inšpektorata za varstvo osebnih podatkov, tako na področju kadrovske zasedbe kot tudi na področju samega delovanja. Namreč v prihodnosti bo inšpektorat za varstvo osebnih podatkov sam vodil postopke glede kršitev zakona o varstvu osebnih podatkov ter tudi skrbel za izterjavo izrečenih kazni.

G. Jože Bogataj ali lahko predstavite, katere so po vašem mnenju bistvene pomanjkljivosti veljavnega zakona o varstvu osebnih podatkov, in kakšne so vaši predlogi za rešitev nastale situacije?

Veljavni Zakon o varstvu osebnih podatkov vsebuje nekatere systemske pomanjkljivosti varovanja osebnih podatkov v Republiki Sloveniji, tako na normativni

ravni kot glede nadzornih mehanizmov. Veljavni Zakon o varstvu osebnih podatkov je t.i. sistemski zakon, ki vzpostavljanje zbirk osebnih podatkov dovoljuje v javnem sektorju le na podlagi posebnega zakonskega pooblastila. Na vseh področjih družbenega življenja bi torej morali področni zakoni jasno in nedvoumno določiti, katere zbirke osebnih podatkov se bodo vzpostavile, vrsto osebnih podatkov, ki jih bo vsebovala posamezna zbirka, način zbiranja, način shranjevanja, varstvo tajnosti in namen uporabe zbranih osebnih podatkov. Te zahteve sistema zakona, ki bolj ali manj nespremenjeno veljajo že več kot trinajst let, doslej v zakonodaji niso bile dovolj uresničene. To prinaša velike probleme tako v praksi kot pri nadzoru izvajanja zakona. V javnem sektorju je torej zbirko osebnih podatkov mogoče vzpostaviti izključno na podlagi zakona. Tega ni mogoče storiti niti s podzakonskim predpisi. V primeru, da se torej pokaže potreba po vzpostavitvi nove zbirke osebnih podatkov, na primer zaradi nove oblike bolezni, je treba sprejeti ali spremeniti področni zakon. V zasebnem sektorju je mogoče obdelovati osebne podatke tudi na podlagi pisne privolitve prizadetega posameznika, pri čemer Zakon o varstvu osebnih podatkov zahteva, da mora biti posameznik pred privolitvijo pisno seznanjen z namenom obdelave podatkov, z namenom njihove uporabe in časom shranjevanja. Tudi ta določba se le redko dosledno upošteva. Jasno je, da tako strogih zahtev našega sistema zakona o varstvu osebnih podatkov ni mogoče uresničiti v takšni meri, da bi lahko rekli, da imamo to področje urejeno. Razhajanje med normativnimi zahtevami na eni strani ter dejanskim spoštovanjem zakona in tudi vsakodnevnimi potrebami prakse, še posebej z razvojem informacijskih tehnologij na drugi, so privedle do številnih primerov nespoštovanja Zakona o varstvu osebnih podatkov. Zaradi opisanih razlogov bo zagotovo potrebno v prihodnosti spremeniti veljavni Zakon o varstvu osebnih podatkov, da v praksi ne bo prihajalo do nepotrebnih težav.